

**İSPİR SIRA KONAKLAR YERLEŞİMİ KIRSAL
MİMARİSİNİN İNCELENMESİ VE KIRSAL
TURİZM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yelda Gamze YALÇINER

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Emriye KAZAZ

Yüksek Lisans Tezi

Mimarlık Ana Bilim Dalı

2022

(Her hakkı saklıdır.)

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI

**İSPİR SIRAKONAKLAR YERLEŞİMİ KIRSAL MİMARİSİNİN İNCELENMESİ VE
KIRSAL TURİZM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

(Examination Of The Rural Architecture Of Ispir Sirakonaklar Settlement And Its Evaluation
In Terms Of Rural Tourism)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yelda Gamze YALÇINER

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Emriye KAZAZ

Erzurum
Haziran, 2022

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Yelda Gamze YALÇINER tarafından hazırlanan “İspir Sırakonaklar Yerleşimi Kırsal Mimarisinin İncelenmesi Ve Kırsal Turizm Açısından Değerlendirilmesi” başlıklı çalışması 24/06/2022 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Mimarlık Ana Bilim Dalı, Restorasyon ve Konservasyon Bilim Dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı:	Doç. Dr. Murat TUTKUN <i>Karadeniz Teknik Üniversitesi</i>	Aslı ıslak İmzalıdır
Danışman:	Dr. Öğr. Üyesi Emriye KAZAZ <i>Atatürk Üniversitesi</i>	Aslı ıslak İmzalıdır
Jüri Üyesi:	Doç. Dr. Fatma Zehra ÇAKICI <i>Atatürk Üniversitesi</i>	Aslı ıslak İmzalıdır

Bu tezin Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini onaylarım.

Prof. Dr. Saltuk Buğrahan CEYHUN

Enstitü Müdürü

Aslı ıslak İmzalıdır

Bu çalışma BAP projesi kapsamında desteklenmiştir.
Proje No: 9334

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaklardan yapılan bildiriş, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak olarak kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

ETİK BİLDİRİM VE İNTİHAL BEYAN FORMU

Yüksek Lisans Tezi olarak *Dr. Öğr. Üyesi Emriye KAZAZ* danışmanlığında sunulan “İspir Sırakonaklar Yerleşimi Kırsal Mimarisinin İncelenmesi Ve Kırsal Turizm Açısından Değerlendirilmesi” başlıklı çalışmanın tarafımızdan bilimsel etik ilkelere uyularak yazıldığını, yararlanılan eserlerin kaynakçada gösterildiğini, Fen Bilimleri Enstitüsü tarafından belirlenmiş olan Turnitin Programı benzerlik oranlarının aşılmadığını ve aşağıdaki oranlarda olduğunu beyan ederiz.

Tez Bölümleri	Tezin Benzerlik Oranı (%)	Maksimum Oran (%)
Giriş	0	30
Kuramsal Temeller	8	30
Materyal ve Metot	3	35
Araştırma Bulguları ve Tartışma	0	20
Sonuçlar ve Öneriler	0	20
Tezin Geneli	4	25

Not: Yedi kelimeye kadar benzerlikler ile Başlık, Kaynakça, İçindekiler, Teşekkür, Dizin ve Ekler kısımları tarama dışı bırakılabilir. Yukarıdaki azami benzerlik oranları yanında tek bir kaynaktan olan benzerlik oranlarının %5'den büyük olmaması gerekir.

Sunulan bilgilerin doğru olduğunu, aksi halde doğacak hukuki sorumlulukları kabul ettiğimizi beyan ederiz.

Tez Yazarı (Öğrenci)	Tez Danışmanı
Yelda Gamze YALÇINER	Dr. Öğr. Üyesi Emriye KAZAZ
5.7.2022	5.7.2022
İmza:	İmza:
Aslı ıslak İmzalıdır	Aslı ıslak İmzalıdır

* Tez ile ilgili YÖKTEZ’de yayınlamasına ilişkin bir engelleme var ise aşağıdaki alanı doldurunuz.

☐ Tezle ilgili patent başvurusu yapılması / patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle Enstitü Yönetim Kurulunun .../.../... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.

☐ Enstitü Yönetim Kurulunun .../.../... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam boyunca sürecin her aşamasında akademik tecrübe ve bilgi birikimiyle bana yön veren; değerli zamanını bana ayıran ve her daim yanımda olan değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Emriye KAZAZ başta olmak üzere,

Tez savunması süresince değerli katkılar sunan jüri üyeleri sayın Doç. Dr. Murat Tutkun ve Doç. Dr. Fatma Zehra Çakıcı hocalarıma,

Tez çalışmamı Bilimsel Araştırma Projeleri kapsamında ‘‘İspir Sırakonaklar Yerleşimi Kırsal Mimarisinin İncelenmesi Ve Kırsal Turizm Açısından Değerlendirilmesi’’ adı ve FYL-2021-9334 proje koduyla destekleyen Atatürk Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi’ne,

Her zaman yanımda ve bana destek olan, tez sürecinde ve alan çalışmalarında beni yalnız bırakmayan sevgili teyzem Elif ATSAN ve eniştem Tecer ATSAN’a,

Tez alan çalışmalarında beni yalnız bırakmayan değerli arkadaşlarım Burak GEDİK, Batuhan ÖZER ve sevgili mesai arkadaşım Şeyma KOCADAĞIŞTAN’a, süreçte destek olan tüm dostlarıma,

Alan çalışmaları sırasında bizimle ilgilenen ve evlerinin kapısını açan çok değerli Sırakonaklar Köyü sakinlerine,

Beni bu günlere getiren, yaşamım boyunca maddi manevi her türlü konuda destek olan, her zaman bana güvenen ve örnek aldığım canım annem Feyza YALÇIN ve canım babam Mehmet Tuncel YALÇINER’e, varlığı her durumda bana güç veren neşe kaynağım canım kardeşim Perihan Ece YALÇINER’e

Sonsuz teşekkür ederim.

Yelda Gamze YALÇINER

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İSPİR SIRAKONAKLAR YERLEŞİMİ KIRSAL MİMARİSİNİN İNCELENMESİ VE KIRSAL TURİZM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yelda Gamze YALÇINER

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Emriye KAZAZ

Amaç: Son yıllarda ülkemizde ve dünyada kırsal alanların hızla göç vererek ıssızlaşmaya başlamasıyla, kırsal bölgedeki nüfusun korunmasıyla ilgili çalışmalar önem kazanmaya başlanmıştır. Kırsal nüfusun azalması; kırsal kimliği oluşturan kültürel, mimari ve doğal özelliklerin yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır. Bu çalışmada Erzurum'un İspir ilçesine bağlı Sırakonaklar Köyü mimari açıdan incelenerek, tanınmayan bölgenin turizme kazandırılıp yerel olarak kalkındırılması ve mimari değerlerinin korunarak gelecek nesillere aktarılması önerilmektedir.

Yöntem: Öncelikle kırsal mimari, kırsal turizm kavramları üzerinde durularak literatür çalışması yapılmıştır. Sonra çalışma alanı olan Sırakonaklar Köyü'nün coğrafi, tarihi ve sosyo-ekonomik özellikleri aktarılmıştır. Geniş bir coğrafyaya yayılan Sırakonaklar Köyü içinde Cücebağ Mahallesi, sahip olduğu tarihi kilise ve köyün ilk mahallesi olması nedeniyle; Yoncalık mahallesi ise özgün kırsal konut dokusunun yoğun olması, muhtarlık ve sağlık ocağı gibi kamusal hizmetlerin bulunması sebebiyle çalışma alanı olarak seçilmiştir. Yapıların işlevleri, kullanım durumu ve kat sayısı gibi genel özelliklere ilişkin çeşitli analizler yapılarak mevcut durumları ortaya konulmuştur. Alan çalışması sırasında alınan rölöveler, fotoğraflar ve üç boyutlu modellerle köyün geleneksel konut mimarisi incelenmiştir. Elde edilen veriler ışığında Sırakonaklar Köyü'nün kırsal turizm potansiyelleri, değerleri ve sorunları ortaya konularak bölgenin turizme kazandırılması için öneriler yapılmıştır.

Bulgular: Sırakonaklar Köyü'nün yerleşim ve kırsal mimari özellikleri incelenerek kırsal turizm açısından potansiyelleri ortaya konulmuştur. Bölgenin kırsal turizme yönelik değerleri incelenerek olumlu-olumsuz özellikleri değerlendirilmiş; bölgeyi kırsal turizme kazandırmaya yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Sonuç: Kırsal bölgeleri kalkındırarak kimlik kazandıran değerleri koruma altına almak kırsal alanlardaki mimari ve kültürel kimliğin sürdürülebilir olması adına önemlidir. Kırsal turizm, Sırakonaklar Köyü değerlerinin korunması ve yerel kalkınmanın sağlanması için önemli bir araçtır.

Anahtar Kelimeler: kırsal mimari, geleneksel konut mimarisi, İspir-Sırakonaklar Köyü, kırsal turizm, koruma, Erzurum.

Haziran 2022, 288 sayfa

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

EXAMINATION OF THE RURAL ARCHITECTURE OF İSPIR SIRAKONAKLAR SETTLEMENT AND ITS EVALUATION IN TERMS OF RURAL TOURISM

Yelda Gamze YALÇINER

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Emriye KAZAZ

Purpose: In recent years, with the rapid migration of rural areas in our country and all the world and becoming desolation, preservation of the population in the rural areas has become important. Decrease of rural population causes the cultural, architectural and natural features that comprise the rural identity to face the danger of extinction by being neglected. With this study, Sirakonaklar Village of İspir district of Erzurum was studied in terms of architecture. With this study, it is recommended to bring the unknown region to tourism, to develop it locally and to transfer it to future generations by preserving its architectural values.

Method: First of all, a literature study was conducted by dwell on the concepts of rural architecture and rural tourism. Then, which is the study area Sirakonaklar village's geographical, historical and socio-economic characteristics are explained. In Sirakonaklar village which is spread over wide field; Cücebağ and Yoncalık neighborhood have been chosen as study area. Cücebağ neighborhood has been chosen as the due to its historical church and being the first district of the village; Yoncalık neighborhood has been chosen because the settlement is dense and compatible with the topography, and the mukhtar's office and the health center are located here. Various analysis were made such as building functions, usage status and number of floors related the general characteristics of the buildings and current situation was revealed. The traditional residential architecture of the village was examined with surveys, photographs and three-dimensional models. In the light of the data obtained, rural tourism potentials, values and problems of Sirakonaklar Village were revealed and suggestions were made to bring the region to tourism.

Findings: Sirakonaklar Village's potentials in terms of rural tourism have been revealed by examining the residential area characteristics and rural architectural features. The values of the area for rural tourism were examined and its positive and negative features were evaluated and suggestions have been made to bring the region to rural tourism.

Conclusion: Developing rural areas by conserving the values that give identity to rural areas are important for the sustainability of architectural and cultural identity in rural areas. Rural tourism is an important tool for the protection of the values and local development of Sirakonaklar Village.

Keywords: rural architecture, traditional residential architecture, İspir-Sirakonaklar village, rural tourism, conservation, Erzurum.

June 2022, 288 pages

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	iii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar DİZİNİ.....	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ	xiv
GİRİŞ.....	1
KURAMSAL TEMELLER.....	4
Kırsal Alan ve Kırsal Mimari.....	4
Kırsal alanlar	4
Kırsal mimari	7
Kırsal Mimarinin Korunması	9
Kırsal Turizm	16
Turizme Açılan Kırsal Mimari Üzerine Uluslararası Örneklerin İncelenmesi	24
Turizme Açılan Kırsal Mimari Üzerine Ulusal Örneklerin İncelenmesi	28
Yapılan Çalışmalar	32
MATERYAL VE METOT	36
ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA.....	38
SıraKonaklar Köyü	38
SıraKonaklar coğrafi konumu	38
Coğrafi özellikleri	40
SıraKonaklar Köyü Kırsal Mimarisi	48
SıraKonaklar Köyü yerleşim biçimi ve mahalleleri.....	48
SıraKonaklar köyü mimari analizleri.....	50
SıraKonaklar Köyü geleneksel mimari özellikleri.....	66
SıraKonaklar Köyü'nün Kırsal Turizm Açısından İncelenmesi	106
SıraKonaklar Köyü turizm potansiyeli	106
SıraKonaklar Köyü'nün kırsal turizme kazandırılması için öneriler	108
SONUÇLAR.....	125
KAYNAKÇA	127
EKLER	131

EK-1. ANALİZLER.....	131
EK-2. ENVANTER NUMARALANDIRMASI.....	158
EK-3. YAPI ENVANTER ANTETLERİ	160
ÖZGEÇMİŞ.....	272

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Kırsal ve Kentsel Karşılaştırması	5
Tablo 2. Kırsal Mimarinin Korunmasında Uluslararası Yasal Süreç.	13
Tablo 3. Kırsal Mimarinin Korunmasında Türkiye’deki Yasal Süreç.....	15
Tablo 4. Kentsel ve Kırsal Turizm farkları	17
Tablo 5. Kırsal Turizm Etkileri.....	18
Tablo 6. Sırakonaklar Bölgesi Bitki Örtüsü Çeşitliliği ve Alan Dağılımları.	40
Tablo 7. Sırakonaklar Köyü Eski Mahalleleri	45
Tablo 8. Sırakonaklar Köyü Nüfusunun Yıllara Göre Değişimi	46
Tablo 9. Parsele Yerleşme Çeşitleri.....	55
Tablo 10. Sırakonaklar Köyü’nün Turizmi Destekleyen ve Olumsuz Etkileyen Yönleri	108
Tablo 11. Komisyonlar ve Görevleri	122
Tablo 12. Kırsal Turizmin Sırakonaklar Köyü’nde Oluşturabileceği Olumlu-Olumsuz Etkiler.....	124
Tablo 13. Kırsal Turizmin Sırakonaklar Köyü’ne Olumsuz Etkileri.....	124

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Kırsal alanın bütünlüğü	6
Şekil 2. Alberobello, İtalya.....	25
Şekil 3. Alberobello’da bulunan trulli yapıları.....	25
Şekil 4. Alberobello.....	26
Şekil 5. Matera	26
Şekil 6. Matera	27
Şekil 7. Vlkolínec Köyü	28
Şekil 8. Şirince Köyü.	29
Şekil 9. Beypazarı ilçesi	30
Şekil 10. Beğiş Köyü.....	31
Şekil 11. Turizm sonrası Beğiş köyü	31
Şekil 12. Yöntem.....	37
Şekil 13. Erzurum İl Sınırları.	38
Şekil 14. Sırakonaklar yerleşimi konumu.	39
Şekil 15. Davalı ve Soğanlı Yaylaları ve dereleri.	39
Şekil 16. Sırakonaklar bitki örtüsü haritası	40
Şekil 17. Sırakonaklar yerleşim alanı.....	41
Şekil 18. Sırakonaklar yerleşiminin vadi ve Sırakonaklar Deresi ile kurduğu ilişki.	41
Şekil 19. İspir-Yusufeli karayolu.	42
Şekil 20. Sırasıyla, Çamlıkaya yol ayrımından sonra Sırakonaklar yolu, Sırakonaklar mahalleler arası yol.	42
Şekil 21. Heyelan nedeniyle tahribata uğramış yol.	43
Şekil 22. Sırakonaklar tarihi haritası	44
Şekil 23. Sırakonaklar Köyü nüfus değişim grafiği.	46
Şekil 24. Seyyar bakkal.	47
Şekil 25. Sırakonaklar Köyü Mahalleleri uzaklıkları.	49
Şekil 26. Sırakonaklar Köyü.	49
Şekil 27. Sırakonaklar Köyü Mahalleleri.	50
Şekil 28. Muhtarlık.....	51
Şekil 29. Yoncalık mahallesi.....	52
Şekil 30. Yoncalık mahallesi yerleşim düzeni-1	52
Şekil 31. Yoncalık mahallesi yerleşim düzeni-2	53
Şekil 32. Mezarlık girişi.	53

Şekil 33. Yoncalık mahallesi.....	54
Şekil 34. Cücebağ mahallesi yerleşim düzeni-1.....	54
Şekil 35. Cücebağ mahallesi yerleşim düzeni-2.....	55
Şekil 36. Sırasıyla, yerleşmenin seyrek ve sık olduğu alanlar.	56
Şekil 37. Köy içi ulaşım.	56
Şekil 38. Merdivenli sokaklar.	57
Şekil 39. İstinat duvarları.	57
Şekil 40. Yapı ile sınırlanmış sokaklar.....	58
Şekil 41. Sırasıyla Yoncalık ve Cücebağ mahalleleri kat adedi dairesel grafiği.....	58
Şekil 42. Sırasıyla Yoncalık ve Cücebağ mahalleleri kullanım durumu dairesel grafiği.	59
Şekil 43. Sırasıyla Yoncalık ve Cücebağ mahalleleri yapı işlevleri dairesel grafiği.	59
Şekil 44. Sırasıyla Yoncalık mahallesinde bulunan muhtarlık ve sağlık ocağı.....	60
Şekil 45. Sırasıyla Yoncalık mahallesindeki ahır ve Cücebağ mahallesindeki kilise.	60
Şekil 46. Yıkılmak üzere olan yapılar.	60
Şekil 47. Sırasıyla, Yoncalık ve Cücebağ mahalleleri yapı sağlamlık durumu dairesel grafiği.	61
Şekil 48. Sırasıyla, Yoncalık ve Cücebağ mahalleleri özgünlük durumu dairesel grafiği.	62
Şekil 49. Sırasıyla, özgün ve çok değişmiş yapılar.	62
Şekil 50. Sırasıyla, Yoncalık ve Cücebağ mahalleleri tescil durumu dairesel grafiği.	63
Şekil 51. Sırasıyla, 34 nolu ve 54 nolu tescilli yapılar.	63
Şekil 52. Sırasıyla 7 nolu tescile önerilen yapı, 52 nolu tescile önerilen yapı.	63
Şekil 53. Dokuyla uyumsuz yapılar.	64
Şekil 54. Yoncalık ve Cücebağ Mahalleleri yapım tekniği ve malzeme dairesel grafiği.	65
Şekil 55. Sırasıyla, 17 nolu ahşap seyir terası ve 22 nolu betonarme yapı.	65
Şekil 56. Topografyayla uyumlu yapılar.	66
Şekil 57. Girişin köprüyle sağlandığı kotlar.....	66
Şekil 58. Topografyayla uyumlu yapılar.	67
Şekil 59. Topografyayla uyumlu yapı modeli.	67
Şekil 60. Sedat Hakkı Eldem- Türk Evi- ideal dış sofalı plan tipi	68
Şekil 61. Sırakonaklar dış sofalı ev tipine uygun ev planları.	69
Şekil 62. Sedat Hakkı Eldem- Türk Evi- ideal iç sofalı plan tipi.....	70
Şekil 63. Sırakonaklar iç sofalı ev tipine uygun ev planları.....	70
Şekil 64. Sırasıyla, Doğu Karadeniz konutlarındaki basit aşhanlı tip, Sırakonaklardaki dış sofalı plan tipine uygun tip.....	71

Şekil 65. Sırasıyla Doğu Karadeniz konutlarındaki iç koridorlu tip, Sırakonaklar'daki iç sofalı plan tipine uygun tip.....	71
Şekil 66. Yoncalık Mahallesi plan tipolojileri.....	72
Şekil 67. Yoncalık Mahallesi plan tipolojileri.....	72
Şekil 68. Cücebağ Mahallesi plan tipolojileri.	72
Şekil 69. Birinci katta balkona açılan kapılar.	74
Şekil 70. Yaşam mekânı ve ocak.....	74
Şekil 71. Yaşam mekânının mutfak olarak kullanıldığı örnekler.....	75
Şekil 72. Fatbal (Odunluk).	75
Şekil 73. Kapatılmış fatbal girişi.	76
Şekil 74. Odalar.	76
Şekil 75. Pencere arası dolap örnekleri.	77
Şekil 76. Dolap örnekleri.	77
Şekil 77. Raf örnekleri.	77
Şekil 78. Pencereden dönüştürülmüş dolap.....	77
Şekil 79. Mutfak olarak kullanılan mekân eki.	78
Şekil 80. Çatı katları.....	78
Şekil 81. Ek olarak yapılan tuvalet örnekleri.	79
Şekil 82. Yapı dışındaki tuvalet.	79
Şekil 83. Ahır olarak kullanılan özgün alt zemin kat.	79
Şekil 84. Depo amaçlı kullanılan alt zemin katı.....	80
Şekil 85. Ahır yapıları.	80
Şekil 86. Sırasıyla, ahırın zemin katı ve birinci katı.	81
Şekil 87. Ahırın birinci katına giriş.	81
Şekil 88. Köşe taşları.....	82
Şekil 89. Köşe taşlarında bulunan sembol ve yazılar.	82
Şekil 90. Sırasıyla, Ahşap hatıllı ve ahşap hatılsız cepheler.	82
Şekil 91. 24 nolu envanter sırasıyla güney ve kuzey-batı cepheleri.	83
Şekil 92. Sırasıyla, ana girişin doğuda olduğu yapı, bodrum kat kapıları, zeminden yükseltilmiş giriş.	83
Şekil 93. Cephesinde çatı açıklığı bulunan yapılar.	84
Şekil 94. Cephe tipolojisi.	85
Şekil 95. Cephe tipolojileri.....	86
Şekil 96. 32 envanter nolu yapının üç boyutlu cephe görseli.....	88
Şekil 97. Beşik çatı.....	88

Şekil 98. Kemerli ve taş blok söveli pencere.	89
Şekil 99. Sırasıyla, taş ve ahşap söve.	89
Şekil 100. Sırasıyla, müdahale görmüş pencere, orijinal ahşap pencere.....	89
Şekil 101. Alt zemin kat pencereleri.	90
Şekil 102. Sırasıyla, dolaba çevirilmiş pencere açıklığı, kapatılmış pencere açıklığı.....	90
Şekil 103. Çeşitli pencere tipleri.	90
Şekil 104. Işıklık bulunan kapı örnekleri.	92
Şekil 105. Dış kapıların üzerinde semboller ya da inşa tarihi bulunantaş lento bloklar.	93
Şekil 106. Kilit sistemi.	94
Şekil 107. Dış kapı kilit sistemi.....	95
Şekil 108. İç kapı.....	95
Şekil 109. İç kapı tipleri.	96
Şekil 110. Dış kapı tipleri.....	97
Şekil 111. Ahşap balkon çıkmaları.	98
Şekil 112. Sundurma görevi gören ahşap balkon.	98
Şekil 113. Balkonları yıkılmış yapılar.....	99
Şekil 114. Dış duvar detayı.	100
Şekil 115. Duvar sistemi.	100
Şekil 116. Sırasıyla iç bölücü duvar, dış duvar.	101
Şekil 117. Bodrum kat döşemesi.....	101
Şekil 118. Değişmiş döşemeler.	102
Şekil 119. Yapım sistemi.	102
Şekil 120. Ahşap merdivenler.	104
Şekil 121. Çatı katı.	105
Şekil 122. Çatı sistemi.....	105
Şekil 123. İspir-Sırakonaklar yol güzergahı.....	109
Şekil 124. Tünel inşa edilebilecek alanlar.....	109
Şekil 125. Köprü yapılabilecek alan.....	110
Şekil 126. Yoncalık Mahallesi uyumsuz yapılar.....	110
Şekil 127. Cücebağ Mahallesi uyumsuz yapılar.	111
Şekil 128. 32 Nolu kullanılmayan yapı.	111
Şekil 129. 26 Nolu envanterin kullanılmayan zemin katı.	112
Şekil 130. Yoncalık Mahallesi potansiyelleri.....	112
Şekil 131. Cücebağ Mahallesi potansiyelleri.	113

Şekil 132. 26 envanter nolu yapının kullanılmayan zemin katının pansiyona dönüştürülmesi.....	114
Şekil 133. 52 envanter nolu kullanılmayan yapının pansiyona dönüştürülmesi.	114
Şekil 134. 55 envanter nolu yapının kullanılmayan birinci katının pansiyona dönüştürülmesi.....	115
Şekil 135. 65 envanter nolu kullanılmayan yapının pansiyona dönüştürülmesi.	116
Şekil 136. Yoncalık Mahallesi çevresel öneriler.	117
Şekil 137. Cücebağ Mahallesi çevresel öneriler.	117
Şekil 138. Sırakonaklar köyü farklı yürüyüş rotaları.	118
Şekil 139. Sırasıyla; Sırakonaklar Köyü’nün Karadeniz ile bağlantısı.	120

KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ

ICOMOS	: International Council on Monuments and Sites (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi)
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu)
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development (İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı)
KUDEB	: Koruma Uygulama ve Denetim Büroları
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
°C	: Santigrat derece
m	: Metre
km	: Kilometre

GİRİŞ

Kırsal mimari kırsal alanlar içinde bulunan topluluklar tarafından yerel malzeme ve yapım teknikleri kullanılarak inşa edilmiş, bulunduğu çevreyle uyum içinde ve toplumun kültürünü yansıtan kimlikli oluşumlardır. Bulunduğu doğal ve kültürel şartlarla gelişen kırsal mimarinin kendine özgü karakteri bulunmaktadır. Kırsal mimari değerler korunarak gelecek nesillere aktarılmalıdır. Ne var ki, kırsal alanlardan şehirlere yapılan göçlerle birlikte kırsal alanların nüfusu azalmaktadır. Azalan nüfus kırsal alanlardaki mimari ve kültürel değerlerin kaybolmasına neden olmaktadır. Kırsal alanlardaki değerlerin kaybolmaması için bu alanların ıssızlaşmasına neden olan sorunlar belirlenip çözüm getirilmelidir. Kırsal bölgelerin sorunlarının çözülüp ekonomik olarak kalkınmasını sağlayacak en önemli faaliyetlerden biri kırsal turizmdir. Kırsal turizm, günümüzde şehirlerin kalabalıklaşmasıyla insanların stresli ve tempolu yaşamlarından biraz olsun uzaklaşma istekleri ve doğal alanlara olan özlemiyle birlikte son yıllarda öne çıkan bir turizm türüdür. Kırsal turizm kentli insana doğal ve kırsal yaşamın bir parçası olma imkânı sunar.

Çalışma alanı olan Erzurum'un İspir ilçesine bağlı alan Sırakonaklar Köyü geçmişi yüz yılار öncesine dayanan bir yerleşimdir. İdari olarak Erzurum iline bağlı olsa da coğrafi ve iklimsel olarak Doğu Karadeniz Bölgesi'nin özelliklerine sahiptir. Ayrıca Doğu Karadeniz tarafıyla sırt sırta olduğu Rize ve Hemşin bölgesiyle kültürel olarak da çok yakın ilişkilidir. Sırakonaklar Bölgesi, vadiler arasında geniş bir alanda dağınık bir yerleşime sahiptir. En kuzeyindeki Dalıca mahallesiyle en güneyindeki Cücebağ Mahallesi arasında 8 kilometre bulunmaktadır. Köy bu iki mahalle arasında doğu-batı ve kuzey-güney yönde 13 mahalleye ayrılmıştır. Mevcut durumda Sırakonaklar ile ilgili yapılmış çalışmalar son derece sınırlıdır. Özen vd. (2005) çalışmalarında Sırakonaklar Köyü'nün Ocaklı ve Çavuşlar Mahalleleri üzerinden bölgenin kırsal turizme kazandırılmasında ev pansiyonculuğu önerileri getirmişlerdir. Çalışmada bölgenin mimari özellikleri incelenerek ev pansiyonculuğuna uygun olan evler üzerinden öneriler sunulmuştur. Kukuracı ve Aktemur (2010), "İspir Ve Çevresi Kiliseleri" adlı çalışmalarında Sırakonaklar'da bulunan camii-kiliseden bahsetmişlerdir. Çiğdem (2015), "Erzurum/İspir İlçesinde Geleneksel Ev Mimarisi" başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında genel olarak Türk Evi tipolojisi bağlamında İspir ve çevresinde seçilen bazı evler incelenmiştir. Sırakonaklar'daki dokuz evin özellikleri; tescil durumu, yeri ve kullanım durumu, tarihçesi, plan ve mimari özellikleri, süsleme özellikleri, malzeme ve tekniği alt başlıklarıyla

incelenmiştir. Fakat yapılan bu çalışmalar Sırakonaklar Köyü konutlarının küçük bir bölümünü ele almıştır.

Köyün en önemli özelliği tarihi taş konaklarıdır. Köydeki tarihi konakların birçoğu hala sağlam ve kullanılmaktadır. 3-4 katlı taş konakların hemen hemen hepsi birbiriyle aynı özelliklere sahiptir. Yığma taş yapı olan konakların kapı pencere ve çatı sistemleri ahşaptır. Kullanılan malzemeler yerel ve çevreden temin edilebilen malzemelerdir. Yapılar bulunduğu topoğrafya ile uyumlu ve topoğrafyaya en az müdahale gerektirecek şekilde yerleşmişlerdir. Bölge sahip olduğu bu nitelikli mimari miras ürünleri, 13. yüzyıldan kalma ihtişamlı kilisesi, eşsiz doğası ve birçok doğa sporu imkânlarına rağmen bölgenin çeşitli nedenlerden dolayı nüfusun azaldığı ve gündün güne bakımsız ve atıl durumda bir yerleşim haline dönüştüğü görülmektedir. Bölgenin sahip olduğu değerlerinin korunması ve yerel ekonominin canlandırılması gerekmektedir. Fakat günümüzde köyün imkânları son derece sınırlıdır. Kırsal alanlarda yerel kalkınmayı sağlamanın en etkili yollarından biri kırsal turizmdir. Kırsal turizm; bölgede hizmet sektörünün gelişmesiyle birlikte alanın kırsal mimarisi korunmasına ve aynı zamanda yerel ekonominin canlanarak yerel halkın bölgeyi sahiplenmesine aracı olacaktır.

İncelenen uluslararası ve ulusal örneklerde kırsal turizm yapılan bölgelerdeki bölgeye özgü yerel kırsal mimarinin korunduğu fakat çeşitli sebeplerle bu bölgelerin ıssız veya bakımsız kaldığı gözlemlenmiştir. Bu alanların yerel olarak kalkındırılması adına kırsal turizm araç olarak kullanılmıştır. Yapılar ihtiyaç ve mevcut durumuna uygun olarak yeniden işlevlendirilerek turizme kazandırılmıştır. Aynı zamanda yerel ürünlerin pazarlanmasıyla ve bazı durumlarda markalaşmasıyla bölgenin ekonomisine ve tanınmasına katkı sağlandığı da gözlenmektedir. Fakat turizmin kırsal alanlara faydaları olduğu kadar çeşitli zararlara da yol açtığı görülmektedir. Bu nedenle kırsal turizmin bütün yönleriyle ele alınarak yapılacak uygulamaların kırsal alanların hem fiziki hem de kültürel tahribatına yol açmayacak şekilde hayata geçirilmesi kırsal alanların sürdürülebilirliği açısından önemlidir.

Çalışmada öncelikle Sırakonaklar Köyü, kırsal mimari ve kırsal turizm kavramlarıyla ilgili öncelikle literatür araştırması yapılmıştır. Daha sonra alan çalışması yapılarak yapı rölöveleri alınmış ve yapılar fotoğraflanmıştır. Köyde belirli kriterler üzerinden iki mahalle seçilerek çalışma iki mahalle üzerinden yürütülmüştür. Seçilen mahallelerin analizleri çevresel ve yapısal analizler ana başlıklarında incelenmiştir. Bu analizlerle birlikte yapıların plan kurgusu, yapım sistemi, cephe özellikleri incelenerek köyün kırsal mimarisi ortaya koyulmuştur. Yapılan analiz ve incelemelerden sonra bölgenin kırsal turizm potansiyelleri ve bölgede turizmin gelişmesini olumsuz etkileyen özellikleri incelenerek bölgeye turizm gelmesi

için öneriler sunulmuştur. Bölgeye turizmin gelmesiyle turizmin bölgeye olası olumlu ve olumsuz etkileri incelenmiştir.

Bu bağlamda çalışmada, Sırakonaklar Köyü'nün kırsal özellikleri incelenerek kırsal turizm açısından potansiyellerinin ortaya koyulması amaçlanmaktadır. Böylece unutulmaya yüz tutmuş bu yerleşimde kırsal turizmin desteklenmesi hem kırsal mimari mirasın aktif bir biçimde korunmasına destek olacak hem de yerel halk için ekonomik bir kalkınma aracı olacaktır.

KURAMSAL TEMELLER

Kırsal Alan ve Kırsal Mimari

Kırsal alanlar

Kırsal, kolay tanımlanamayan ve sınıflandırılmayan; karmaşık ve her yere çekilmeye müsait bir kavramdır. Kırsal alana yüklenen çeşitli işlevler ve anlamlar, kırsalı belirsiz ve karmaşık bir kavram haline getirmiştir (Woods, 2010). Bu nedenle kırsal alanlar, yıllar içinde farklı disiplinlerce değişik parametrelere göre tanımlanmıştır. Alanın coğrafi özellikleri, iklim özellikleri, kültürel yapısı vb. değişkenler üzerinden şekillenerek bilim dallarına göre farklı değişkenler ön planda tutularak ifade edilmiştir (Halfacree, 1993). Farklı bilim dalları kastedilene anlatmak ve sınıflandırma yapabilmek için farklı türde veriler kullanmayı tercih ederler. Bazıları nüfus yoğunluğu seçerken kimi ekonomik faaliyetleri baz alarak bir sınıflandırma yapabilir (Yarwood, 2005). Ülkemizde ise yerleşimler sınıflandırılırken en önemli belirleyici ölçüt yapısal ve işlevsel değişkenler yerine nüfus olmuştur (Çetiner, 1980).

Cloke ve Edwards (1986) da literatürdeki bu algı boşluğunu doldurmak için kırsal alanlardaki sınıflandırma ve karşılaştırmalı çalışmalara temel olarak kullanılabilecek nicel kırsallık ifadeleri sunarak kırsallık indeksini oluşturmuşlardır. Kentsel olmayan yerel yönetim bölgeleri için “aşırı kırsal” dan “aşırı kırsal olmayan” kategorilere kadar dörtte birlik bir sınıflandırma oluşturmuşlardır. Amaç kendi içinde yenilikçi bir kırsallık ifadesi sağlamaktan ziyade kırsal ve kentsel farklılıkların özlü bir açıklamasını sunmaktır (Harrington and O'Donoghue, 2002).

Kent ve kır arasındaki ayrım, en eski ve yaygın coğrafi ikililerden biridir (Woods, 2010). İnsanlığın başından beri tüm değişimlerine şahit olan, bulunduğu bölgede kentlerin temelini oluşturan, şekillendiren etmenleri insan ve doğa olan yerleşimler kırsal yerleşimlerdir. İnsanlığın ilerleyen dönemlerinde yönetici sınıfının oluşmasıyla bu sınıfın bulunduğu ve civar köyleri yöneten bu yerleşimlerin köyden ayrı nitelikler edinmesiyle ilk kentler ortaya çıkmıştır. Bunun sonucu olarak “kırsal” ile “kentsel” kavramları, farklı işlevlere sahip olarak ortaya çıkmıştır (Çorapçıoğlu, ve diğerleri, 2008). “Kır” ve “kent” her ne kadar zıt kavramlar olarak düşünülse de aralarında işlevsel bağlantılar vardır ve ayrılmaz parçalardır. Kır, kente kaynakları sağlar; kent ise çıkan ürünleri kırsala gönderir. Bu yüzden iki mekândaki değişimler birbirini etkiler (Clout, 1984).

Tablo 1. Kırsal ve Kentsel Karşılaştırması (Frankenberg, 1966).

Kırsal	Kentsel
Az ama çoklu ilişkiler barındıran sosyal alanlar	Birçok örtüşen rol ilişkisini içeren sosyal alanlar
Aynı insan tarafından gerçekleştirilen sosyal roller	Farklı insanlar tarafından gerçekleştirilen farklı sosyal roller
Küçük ekonomi	Çeşitli ekonomi
Küçük iş bölümü	İş gücünde uzmanlaşma
Sosyal statü doğuştan gelir	Statü elde edilir
Statüye bağlı eğitim	Eğitimden elde edilen statü
Rölü benimseme	Rol birisi tarafından verilir
Sıkı insani ilişkiler	Yüzeysel ilişkiler
Yerel	Kozmopolitan
Bağlı	Ayrık
Çalışma ortamıyla entegrasyon	Çalışma ortamıyla ayrık

Yukarıda da belirtildiği gibi ‘‘kırsal’’ın kesin ifadelerle tanımlanması çok zordur. Kırsal alanları tanımlamadan ziyade çeşitli kriterler veya parametreler üzerinden değerlendirme yapılarak amaca göre sınırlandırılacak bir çerçeve oluşturmak daha sağlıklıdır.

Clout (1984)’ a göre kırsal alanın nitelikleri aşağıda sıralanmıştır.

- Düşük nüfus yoğunluğu
- Yetersiz altyapı ve hizmet ağları
- Sıkı insan ilişkileri ve güçlü bir konut kimliği
- Ortalamanın altında üretim ve ortalamanın altında ofis tabanlı istihdam
- Tarım arazilerinin ve ormancılığın hâkim olduğu peyzajdır.

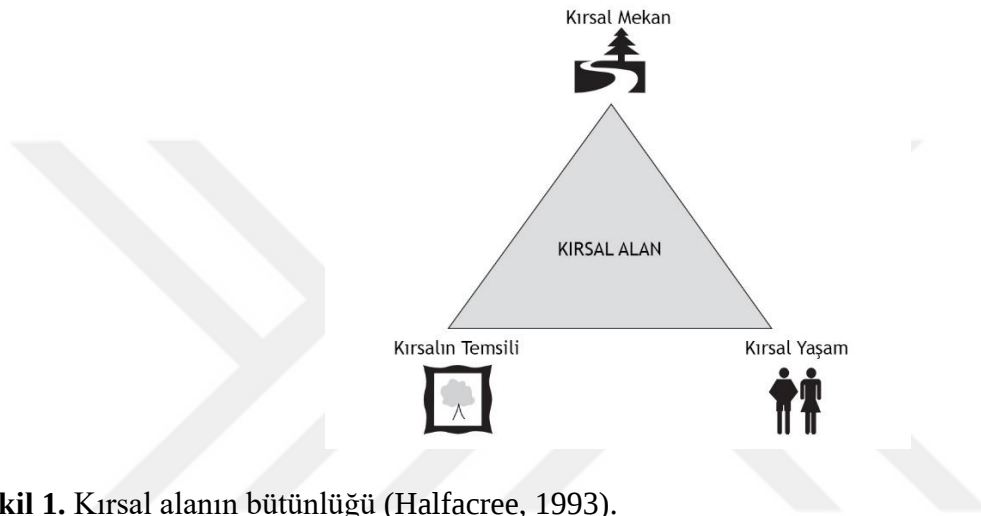
Kırsal alanların birçok işlevi ve anlamı vardır. Çoğunlukla üretim alanlarıdır. İnsanlığın eski zamanlarından beri topluma hammadde (taş, kereste, kağıt için odun, iplik, vb.) sağlamıştır. Kırsal alanlar aynı zamanda çeşitli yerli kültürlerin yaşandığı ve günümüzde sanayi öncesi geleneksel yaşamın unsurlarının görülebildiği yerlerdir. Bu nedenle kırsal alanlara ulusal veya yerel kimliğin kendini gösterdiği ve modernliğin zıttı olarak sembol niteliğinde önem verilir. Fakat tüm bunlarla birlikte kırsal; uzak, geri kalmış, az gelişmiş ve modernleşmeye muhtaç yerlerdir (Woods, 2010).

Halfacree (1993), kırsal alanın iç içe geçmiş üç etkeni oluştuğunu öne sürmüştür. Bu doğrultuda üçlü bir kırsal alan modeli oluşturmuştur.

1-*Kırsal Mekân*: Kendine özgü mekânsal özellikleriyle iz bırakır. Bunlar üretim ve tüketim faaliyetleriyle bağlantılı olabilir.

2-*Kırsal Simge*: Bürokratlar ve politikacılar tarafından ifade edilen anlamlandırma ve meşrulaştırma süreçleri hayati önem taşır.

3-*Kırsal Yaşam*: Bilişsel yorumlama ve tartışmalarda bireysel ve sosyal unsurları birleştirir (Woods, 2010).

Şekil 1. Kırsal alanın bütünlüğü (Halfacree, 1993).

Kırsal alanlar kentlerin sanayileşme etkilerinden korunarak kültürel değerlerini daha iyi korumuşlardır. Kültür, somut ve soyut değerlerle birlikte nesilden nesile aktarılmaktadır. Bir bölgenin geleneksel üretimi, ibadetleri, mimari yapıları, el sanatları giysileri ve yemekleri gibi değerleri kültürlerini oluşturan unsurlardır. Bütün bu unsurlar bütün olarak bulunduğu toplumun süregelen özelliklerini yansıtmaktadır (Bahçe, 2009).

Kırsal alanlar insanlara ev sahipliği yaparak sahip oldukları niteliklere göre yıllar içinde bulunduğu bölgede kırsal bir kimlik oluşumunu sağlarlar. Bu kimlik oluşumunda kırsal alanın özellikleri önemli bir rol oynar. Alanın iklimi, topografik yapısı, bitki örtüsü vb. gibi fiziki nitelikler insanların yaşantısının şekillenmesine neden olur. Barınmak için kullandıkları malzemeyi çevreden temin ederken konutlar, iklim ve topoğrafyaya göre biçimlenirler. İklimle bağlı olarak yetiştirilen ürünler ve geçim kaynakları yeni ihtiyaçları doğurabilir. Bu biçimlenmeyle oluşan yerel kültür alan kullanımlarını, yapı yoğunluğu ve çeşitliliğini; hatta insanların o bölgede birbiriyle olan insani ilişkilerini etkiler. Bu nedenle kırsal alanların kırsal mimarinin biçimlenmesinde büyük etkisi vardır.

Kırsal mimari

İnsanlığın ilerleyen dönemlerinde değişen şartlar ve imkânlar yüzünden kent kavramının ortaya çıkmasıyla “kır” ve “kent” ayrımı oluşmuştur. Fakat kırsal mimari, insanlığın başlangıcından beri var olan bir kavramdır. İnsanlığın ilk dönemlerinden beri temel ihtiyaçlarından biri olan barınma ihtiyacı, ilkel bir mimariyle kırsal mimarlığın temelini oluşturur. İnsanların içinde bulunduğu doğa şartlarının şekillendirmesiyle yaptıkları barınaklar, dış ortam şartlarından ve tehlikelerden korunmak için bir sığınaktır. Bulundukları çevreye bağlı olarak mağara veya civarda bulunan ağaçlardan elde ettikleri malzemelerle barınma ihtiyaçlarını gidermişlerdir. Bulundukları fiziksel çevrenin sunduğu imkânlar veya içerdiği tehlikeler barınma şekillerine biçim vermiştir. Bu barınma biçiminde “ev” i dolayısıyla “kırsal mimari” yi oluşturan temel etkenlerden biri doğa; kırsal alanların doğal ve fiziksel şartlarıdır.

Kırsal mimarlık kavramı, çeşitli kaynaklarda farklı isimlerde kullanılsa da temelde hepsi aynı anlamı taşımaktadır. Kırsal mimari; içinde bulunan topluluk tarafından sürekli denemeyanılma deneyimlerinin ardından tecrübe ve bilgiye dayanarak oluşturulan, çevreden elde edilen yerel malzemelerle üretilmiş ve çevrenin fiziksel özellikleriyle uyumlu ve bölgede yaşayan halkın kültürüyle uyumlu nitelikler taşıyan kimlikli oluşumlardır.

Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü’nde kırsal mimarlık vernaküler mimarlık olarak ifade edilmektedir. “Halkın bulunduğu çevreden sağladığı malzemeyle yerel geleneksel teknikleri ve biçimleri kullanarak gerçekleştirdiği bir çeşit anonim mimarlıktır. Konutlar çoğu kez sahiplerince yerel malzemeyle, yerel teknik alışkanlık ve iklim koşullarına göre yapılır. Buna halk mimarlığı da denir.” (Hasol, 1975).

Biçimsel açıdan konut, sadece fiziksel koşulların veya herhangi bir tek faktörün sonucunda oluşmaz; bir dizi sosyo-kültürel faktörün sonucunda biçimlenmektedir. Bu biçimlenme iklim, yapım yöntemleri, kullanılan malzeme ve mevcut teknolojiye göre değişkenlik gösterir. Yapının biçimlenmesinde önemli olan temel ihtiyaçların kültürel olarak ele alınış biçimidir. Önemli olan pencere ve kapının olmasından ziyade onların biçimi, yerleşimi, boyutları ve yönüdür. Rapoport’a göre konut biçimini etkileyen bazı temel unsurlar; temel ihtiyaçlar, aile, kadınların konumu, mahremiyet ve sosyal ilişkilerdir (Rapoport , 1969).

Kırsal mimaride dikkat çeken en önemli noktalardan biri bulunduğu çevrenin fiziksel koşullarına uyum sağlamalarıdır. Yapının yerleşim özellikleri, bulunduğu topografyayla ilişkisi, iklime uygunluğu ve yapı malzemelerinin civar bölgelerden kolaylıkla temin edilmesi gibi özellikleri doğayla uyumlu olmasını sağlamıştır. Tüm bu özelliklere bakıldığında geleneksel kırsal mimarinin aslında sürdürülebilir ve ekolojik olduğu da söylenebilir.

Bernard Rudofsky (1964) tarafından ‘mimarsız mimarlık’ olarak tanımlanan kırsal mimari, atadan gelen bilgi birikimi ve ustalık- çıraklık ilişkisine dayalı bir oluşumdur. Yapım teknikleri, ekonomik koşullara uygun şekilde ve ihtiyaçlar doğrultusunda inşa edilirler.

Genel olarak kırsal mimarlığın özellikleri şu maddeler halinde sıralanabilir;

- Yöreye özgü olması,
- Yerel malzemeler kullanılması,
- Usta işçiliklerinin yerel olması,
- Estetik kaygıdan çok ihtiyaç doğrultusunda gelişmesi,
- Tecrübe ve birikimle oluşması,
- Yerel kültür özelliklerini taşıması,
- Çevrenin fiziksel koşullarına uygun inşa edilmesidir.

Kırsal mimarinin asıl özelliklerinden biri çeşitli kısıtlayıcı veya imkân verici şartlar altında oluşmasıdır. Farklı doğal ve beşeri etkilerle birlikte farklı bölgelerde kimlikli oluşumlar meydana gelmiştir. Doğal etkiler yapıların malzeme seçimi ve inşası gibi çeşitli aşamalarda önemli belirleyici faktörlerden biridir (Arıbaş Ulukol, 2019). Tüm bunların sonucunda doğayla uyumlu ve birlik içinde bir mimari anlayış ortaya çıkmaktadır.

Topografya, yerleşim düzenini etkileyen en önemli unsurlardan biridir. Toplu yerleşmeler genellikle düz alanlarda görülür. Dağlık ve engebeli arazilerde ulaşım zorluğu ve alanın eğimli olmasından kaynaklanan zorluklar, yerleşimin dağınık olmasına sebep olur. Bazı durumlarda güvenlik ihtiyacı toplu yerleşime sebep olabilir.

İklim, bulunduğu çevrenin bitki örtüsünü, tarımı ve insanların yaşayış biçimini doğrudan etkiler. Bulunulan bölgenin iklimi bitki örtüsünü oluştururken; bu bitki örtüsüyle insanların kullandığı malzeme çeşitliliğini etkiler. Bu da konutlarda kullanılacak malzeme ve konutların yapım tekniğini belirleyebilir. Ayrıca yapı elemanlarının boyutlarını, konumlanmasını ve formlarını etkiler. Örneğin sıcak iklimlerde çatılar düz çatıyken, daha soğuk iklimlerde genellikle kırma çatıdır. Ayrıca iklim bölgedeki tarımın çeşidini belirler ve bu da insanların geçim kaynaklarını ve ekonomik durumlarını etkiler.

Yerleşimi etkileyen bir diğer unsur ise toplumun sosyal kültürel yapısıdır. İnsanların inançları, gelenek-görenekleri, mahremiyet duyguları, aile ilişkileri gibi faktörler yapıların hem mekânsal hem de yerleşim düzenini şekillendirir. Bölgede bulunan insanların akrabalık ilişkilerinin olması evlerin yakın olmasına sebep olabilir. Yine evdeki aile yapılanmasına bağlı olarak iki kuşak aynı evde yaşamaları evlerin oda sayısını, mahremiyet olgusunu ve büyüklüğünü etkiler.

İnsanların geçim kaynakları ve üretim faaliyetleri yaşam biçimlerini ve doğal olarak da günlük hayatlarını ve yapıların yerleşimini şekillendirir. Yapılan tarımsal faaliyetler ve hayvancılık, insanların gündelik yaşam düzenlerini büyük ölçüde biçimlendirir. Yaşantıdaki bu biçimlenme yapıların çeşitlenmesinde ve düzeninde etkilidir.

Tüm bunlar çerçevesinde kırsal mimari; estetik kaygılardan ziyade çeşitli ihtiyaç ve gereksinimlerden meydana gelen, bulunduğu bölgenin fiziki ve beşeri şartlarıyla şekillenen ve kullanılan malzeme, biçim, plan tipi, yerleşim şekli gibi çeşitli özellikleriyle bölgeyi yansıtan; bu nedenle de bir kimlik meydana getiren oluşumlardır.

Mimarinin kimlik oluşturabilmesi için bulundurması gereken zellikler;

- Dikkat çekmesi ve ilgi duyulması
- Topluluğu etkilediğinin kabul edilmiş olması
- Alanda odak noktası değerinde olması
- evresiyle uyum içinde olmasıdır (Çorapçioğlu, ve diğerleri, 2008).

Özetlemek gerekirse, kırsal mimarlık; bulunduğu ortamın fiziksel evre koşullarıyla uyumlu, yerel halkın uzun deneme-yanılma faaliyetleri sonucunda tecrübeyle oluşan, halkın sosyolojik ve kültürel yapısıyla şekillenen, malzemenin yerel olarak kullanıldığı, halk tarafından inşa edilmiş mimarlıktır. Kendine özgü bir karaktere sahip olması ve sürdürülebilir olması kırsal mimariyi önemli kılan özellikleridir.

Kırsal Mimarinin Korunması

Endüstri devrimiyle birlikte kırdan kente glerin artmasıyla, kır ve köy hayatında değişimler yaşanmıştır. Bu değişimlerle birlikte köy yapısının kaybolmaması adına kırsal mimari yapıların korunması gerekliliği ortaya çıkmıştır (akan, 2019). Kırsal mimarlığın bir kültür mirası olarak tanınma süreci ilk olarak İşvireli Karl Viktor von Bonstetten'in çiftlik evlerinin kültürün somut göstergeleri olarak parkta toplanması fikriyle nin başladığı söylenebilir (Eres, 2013).

Kırsal mimarinin korunması ile ilgili uluslararası ve ulusal yasal düzenlemeler

Uluslararası faaliyetler ve yasal düzenlemeler

Dünyada kırsal kültürü koruma kavramı ilk kez 18.yy sonlarına doğru endüstri devrimi ile ortaya çıkmıştır. Sanayileşme ile kırdan kente göç edilmeye başlanmasıyla birlikte yeni bir düzen oluşmaya başlamış ve savaş yüzünden harap olan geleneksel dokuların yaşatılması fikri ortaya çıkmıştır (Eres, 2013).

Kırsal çevrenin korunması gereken bir kültür varlığı olarak tanınması ilk olarak, 1790 yılında İsviçreli Karl Viktor von Bonstetten'in çiftlik evlerinin kültürün somut göstergeleri olarak bir parkta toplanması fikrinden ortaya çıktığı söylenebilir. 101 yıl sonra Artur Hazelius öncülüğünde Stockholm bölgesindeki çiftlik evlerinin taşınarak sergilendiği bir Açık Hava Müzesi açılmıştır. Bu yüzyıllık süreçte Aydınlanma Devrimi'nin ulus olgusunu güçlendirmesiyle, özellikle bu olgunun zayıf olduğu toplumlarda ulus bilinci oluşturmak için ulus kimliğinin somut dayanağı olan kırsal kültürlerini sergilemeye ve korumaya başlamışlardır (Eres, 2013).

İkinci Dünya savaşında harap olmuş geleneksel kent dokusunun korunması ile ilgili fikirler ortaya çıkmaya başlamıştır. Tarihi kentlerin bütüncül olarak korunmasıyla ilgili yasal süreç 1962 yılında Fransa'da çıkarılan "Malraux Yasası" ile başlamıştır. Aynı yıl UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)'nun "Yerleşmelerin ve Doğal Çevre Ortamlarının Kimliğinin ve Çekiciliğinin Korunması" konferansı, kırsal mimarinin ve çevrenin belgelenmesi, korunması ve bunlar yapılırken büyük ölçekli planlarda da dikkate alınması gerektiği hakkında tavsiye kararlar içerir. Ayrıca bütün ülkelerde yasalaşması gerekliliğinden bahsedilmiştir.

1964'te yayınlanan Venedik Tüzüğü kırsal alanların korunması ve ülkelere kabul görülmesi açısından önemli bir dönüm noktasıdır. Tüzüğün birinci maddesinde yer alan tarihi anıt kavramının sadece bir mimari eserle sınırlı kalmadığı ve bir uygarlığın, tarihi bir gelişmenin ve olayın tanıklığını yapan kentsel ve kırsal yerleşmeleri kapsadığı vurgusu kırsal yerleşmelerin koruma kapsamına alınması için önemli bir adımdır. Aynı zamanda tüzükte anıtın bulunduğu yer ile bir bütün halinde ele alınmasının önemi vurgulanmıştır.

1970'li yıllarda yapılan bilimsel sempozyum ve tüzük gibi çalışmaların sayısı artmıştır. Bu çalışmalarda kırsal mimariyi korunması gereken bir kültürel miras olarak tanımlamış ve bu konuda çözümler aranmıştır (Güler, 2016).

1971 yılında ICOMOS (International Council on Monuments and Sites) tarafından gerçekleştirilen ‘‘Halk Mimarisi Uluslararası Kolokyumu’’nda yerinde koruma kavramı ortaya çıkmıştır.

1972 yılında UNESCO tarafından kabul edilen ‘‘Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi’’nde doğal mirasın geleneksel ve fiziksel bozulmalar dışında kültürel, sosyal ve ekonomik koşulların değişimiyle de bozulduğu belirtilmiştir. Bu kararı izleyen bir diğer önemli karar Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin 1973 yılında gerçekleştirdiği ‘‘ Kır ve Kent Arasındaki Dengede Kırsal Canlandırma Politikaları Üzerine Tavsiyeler’’ toplantısında alınmıştır. Bu kararda insan nüfusunun kırsal alanlarda azalmasının, bu alanlardaki ekonomik kaynakların yetersizleşerek iş olanaklarının azalması ve fiziksel dokuların bakımsız kalması gibi sebepleri olduğu vurgusu yapılmıştır. Kırsal alanların canlandırılması için geniş ve kapsamlı bir politika ortaya konulması önerisi getirilmiştir (Güler, 2016).

1975’te ICOMOS’un dördüncü genel kurulu sonuç bildirgesinde ise küçük tarihi kentlerin korunmasına ilişkin tavsiyeler bulunmaktadır. Bu küçük kentlerin özgün karakterlerinin korunması için geniş bir bölgesel politika geliştirilmesi gerektiği ve bunların başarı sağlamasının ancak yerel halkta aidiyet duygusuyla mümkün olabileceği vurgulanmıştır (Güler, 2016).

1977 yılında yapılan Avrupa Konseyi’nde Bölgesel Planlama İçinde Kırsal Mimari sempozyumunda kırsal mimari, tüm soyut ve somut kavramlarla bir arada alınmış ve sadece estetik değer değil aynı zamanda yaşam belleğinin kanıtı olarak değerlendirilmiştir. Bölge planlama açısından kırsal alanların önemi vurgulanmıştır (Eres, 2013). Bu kararlardan sonra (1979) Avrupa Konseyi kırsal mimarlığın korunmasına dair tavsiye kararları almıştır (Madran and Nimet, 1999).

1980’li yıllarda koruma kavramının önem kazanması ve çerçevesinin genişlemesiyle, kırsal alan kavramıyla ilgili yapılan çalışmalar daha ayrıntılı hale gelmiştir.

1989 yılında Avrupa Konseyi’nde, kırsal mimarlık mirasının korunmasına ve yaşatılmasına ilişkin tavsiye kararları alınmıştır. Kırsal mirasın yokolmayla karşı karşıya gelmesinin nedeni olarak tarımsal üretim biçiminin değişmesi ve toplumsal değişim olarak görülmüştür. Kırsal yerleşimlerin ciddi tehdit altında olduğu ve bu bölgelerin iyi belgelenmesi, korunması ve yaşatılması önerilerinde bulunulmuştur (Güler, 2016).

1990’lı yıllarda kırsal mimarlık onunla bir bütün halinde olan doğal çevreyle ele alınmaya başlanmış ve ‘‘kültürel peyzaj’’ kavramıyla değerlendirilmeye başlanmıştır. 1995 yılında Avrupa Konseyi’nin aldığı tavsiye kararlarının amacı ise kültürel kimliğe saygı duyan

evre politikalarının belirlenmesi ve kültürel evre ortamının korunmasına yönelik ölçütlerin oluşturulmasıdır (Eres, 2013).

1999 yılında ICOMOS’un 12. Genel Kurulu’nda kabul edilen Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü’nde dünyadaki sosyo- kültürel değişimlerin kültürel birrnekleşme tehlikesine neden olduğu vurgulanmıştır. Kültürel mirası korumanın ancak toplumun mirası sahiplenmesi, bakım yapılması ve kullanılmasına bağlı olduğu belirtilmiştir (Güler, 2016). Venedik Tüzüğü’ndeki geleneksel mimarinin korunması ve bakımıyla ilgili ek kararlar alınması gerektiği vurgulanmıştır. Yöresel yapı geleneklerinin birçok etken yüzünden tehdit altında olduğu belirtilmiştir.

2000’li yıllarda dünyada en hızlı bozulma gerçekleşen alanın kırsal mimarklık olduğu saptanmıştır. Bu nedenle 2001 yılında ICOMOS Uluslararası Anıtlar ve Sitler günü teması olarak ‘‘Tarihi Kylerimizi Koruyalım’’ başlığıyla etkinlikler düzenlemiştir (Eres, 2013).

2003 tarihinde UNESCO’nun kabul ettiği ‘Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi’nde korunmaya yönelik kararların yetersizliğiyle somut olmayan kültürel varlıkların da yokolma tehlikesiyle karşı karşıya olduğu vurgulanarak bu varlıkların korunması ile ilgili önlemlere yer verilmiştir.

2006 yılında Avrupa Parlamentosu tarafından alınan ‘‘Avrupa’nın Kırsal ve Ada Bölgelerindeki Doğal, Mimari ve Kültürel Mirasın Korunması Kararları’’nda kırsal ve kültürel mirasın kapsamı tanımlanmıştır. Avrupa Birliği’nin çevrenin korunması ve kültürel çeşitliliğin korunması vb. gibi görevleri ve sorumlulukları olduğundan kırsal alanların çeşitli sorunlarla karşı karşıya olduğu belirtilmiştir. Bu sorunlara karşı koruma nerileri sunar. Kırsal mimarinin kimliği/farklılığı ortaya koyan özelliklerinin korunması gerektiği belirtilir.

ICOMOS tarafından 2011 yılında kabul edilen Tarihi Kent ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimi için Valetta İlkeleri’nde kırsal miras, doğal ve yapay çevresiyle ve somut ve somut olmayan özellikleriyle bir bütün olarak ele alınması gerektiğine dair değerlendirmeler yapılmıştır.

Süreç içerisinde kırsal mimari mirasın önemini belirtilen, kapsamını ve sınırlarını açıklayan, neden korunması gerektiğini belirtilen, ortaya çıkabilecek sorunları ve bu sorunların nasıl çözüme kavuşacağını gösteren ve korunurken uygulanması gereken kuralları anlatan birçok çalışma yapılmıştır (Tablo 2). 1962 yılından itibaren kırsal alanla ilgili çalışmaların giderek artmasına rağmen tüm bu birikimin yetersiz olduğu, 2001 yılında ICOMOS’un raporlarına göre en hızlı bozulan yerlerin kırsal alan olmasıyla anlaşılmaktadır. Koruma ile ilgili birikiminin çok olmasına rağmen uygulamaya yansımaması bu bozulmanın ana nedenidir.

Tablo 2. Kırsal Mimarinin Korunmasında Uluslararası Yasal Süreç.

YIL	İSİM	ÖNEMİ
1962	<u>Malraux Yasası</u>	Tarihi kentlerin bütüncül korunması yasal süreci başlatıldı.
1962	<u>UNESCO- Yerleşmelerin ve Doğal Çevre Ortamlarının Kimliğinin ve Çekiciliğinin Korunması Konferansı</u>	Kırsal mimarinin ve çevrenin belgelenmesi ve korunması bu bunlar yapılırken büyük ölçeklerde de dikkate alınması gerektiği hakkında tavsiye kararlar içerir. Ayrıca bütün ülkelerde yasalaşması gerekliliğinden bahseder.
1964	<u>Venedik Tüzüğü</u>	Kırsal alanların korunması ve ülkelerce kabul görülmesi açısından önemli bir dönüm noktasıdır.
1971	<u>ICOMOS- Halk Mimarisi Uluslararası Kolokyumu</u>	Yerinde koruma kavramı ortaya çıkmıştır.
1972	<u>UNESCO-Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi</u>	Fizksel bozulmanın yanında sosyal, kültürel ve ekonomik bozulmaların olduğu vurgulanmıştır.
1977	<u>Avrupa Konseyi- Bölgesel Planlama İçinde Kırsal Mimari</u>	Kırsal mimari tüm soyut ve somut kavramlarla bir arda alınır ve sadece estetik değer değil aynı zamanda yaşam belleğinin kanıtı olarak görülür. Bölge planlama açısından kırsal alanların önemi vurgulanmıştır. Bu kararlardan sonra (1979) Avrupa Konseyi kırsal mimarlık korunmasına dair tavsiye kararlar almıştır.
1989	<u>Avrupa Konseyi- Kırsal mimarlık mirasının korunmasına ve yaşatılmasına ilişkin tavsiye kararı</u>	Kırsal yerleşimlerin ciddi tehdit altında olduğu ve bu bölgelerin iyi belgelenmesi, korunması ve yaşatılması önerilerinde bulunulmuştur.
1999	<u>ICOMOS-Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü</u>	Venedik tüzüğündeki geleneksel mimarinin korunması, bakımıyla ilgili ek kararlar alınması gerektiği vurgulanır. Yöresel yapı geleneklerinin birçok etken yüzünden tehdit altında olduğu belirtilmiştir.
2003	<u>UNESCO-Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi</u>	Somut olmayan kültürel varlıkların tehlike altında olduğu vurgulanmıştır.
2006	<u>Avrupa Parlamentosu- Avrupa'nın Kırsal ve Ada Bölgelerindeki Doğal, Mimari ve Kültürel Mirasın Korunması Kararları</u>	Kırsal ve kültürel mirasın kapsamını tanımlar. Bunların sorunları ve ve bu sorunlara karşı koruma önerileri sunar. Kırsal mimarinin kimliği/farklılığı ortaya koyan özelliklerinin korunması gerektiği belirtilir.
2011	<u>ICOMOS-Tarihi Kent ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimi için Valetta İlkeleri</u>	Kırsal miras doğal ve yapay çevresiyle ve somut ve somut olmayan özellikleriyle bir bütün olarak ele alınmalıdır.

Türkiye'deki Yasal Düzenlemeler:

Osmanlı döneminde eserlerin korunmasına yönelik yasa oluşturulmaya başlanması 19.yy ortalarında olmuştur.1869 yılında 1. Ve 1874 yılında 2. Asar-ı Atika Nizamnamesi arkeolojik kazıların düzenlenmesi ve korunmasına ilişkin kurallar içerir. 1884 yılında 3. Asar-ı Atika Nizamnamesi ise Arkeolojik taşınır ve taşınmaz eser hukukunu belirlemiştir. Mimari yapıların da yıkılmamasını ve yerinde korunmasını öngörmüştür.1906 yılındaki 4. Asar-ı Atika Nizamnamesi tüm eski eserler devlet malı olarak tanımlanmıştır. Tarihi eser olarak görülen eserlerin nitelikleri belirtilmiştir. Bu nizamnamedeki önemli özellik sadece esere değil eserin

yakın çevresiyle ilgili de birtakım önlemler içermesidir. Eserin yakın çevresinde esere zarar verebilecek her türlü işlev yasaklanmıştır. Nizamnameler gittikçe gelişmekte olan bir koruma yaklaşımı göstermesine rağmen yapılı çevrenin korunması açısından yetersiz kalmış ve daha çok arkeolojik eserlerin korunması ve yurtdışına çıkarılmaması üzerinde durulmuştur.

Cumhuriyet döneminde modernleşmeyle birlikte kırsal alanların da sürece dahil olması amacıyla 1924 yılında 442 Sayılı Köy Kanunu çıkarılmıştır. Kanunda kalkınmanın başlaması gereken ilk yerin köyler olduğu vurgulanmıştır. Köy kanunu ile köyün tanımı, sınırları, köyün idari yapısı gibi konular açıklanmıştır (Bölükbaşı Dayı, 2011).

Cumhuriyet kurulduğu zaman nüfusun büyük bir çoğunluğu köylerde yaşamaktaydı. Bu nedenle köylerin sorunlarına yönelik büyük bir çaba içerisine girilmiştir. 1937 yılında İdeal Cumhuriyet Köyü projesi ideal bir cumhuriyet köyünün fiziksel özelliklerini açıklayan bir örnek olmuştur (Güler, 2016).

Dördüncü Nizamname, 1973 yılında 1710 sayılı Eski Eserler yasası çıkana kadar yürürlükte kalmıştır. Bu yasayla sit kavramı çevresiyle birlikte ele alınarak açıklık kazanmış ve yasal zemine oturtulmuştur (Eres, 2013).

1951 yılında Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu kurularak kurulun korunması gerekli taşınmaz eserlerin korunması, onarımı, restorasyonu ve bakımı gibi işlemler uygulanırken izlenecek yöntemleri saptamak ve denetlemek gibi görevleri olduğu vurgulanmıştır. Kurul Venedik Tüzüğü önemsemiş ve Türkiye’de uygulanmasını kabul etmiştir. Kurul ‘sit koruma’ kavramını Türkiye’ye kazandırmıştır (Eres, 2013).

1983 yılında 1710 yasasının yetersiz kalmasıyla 23 Temmuz 1983 yılında 2863 sayılı ‘‘Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’’ yürürlüğe girerek eski eser kavramı yerine ‘‘kültür ve tabiat varlığı’’ kavramı gelmiştir.

ICOMOS Türkiye, koruma kavramını düzenleyen mevcut bazı yasaların evrensel gereklilikleriyle çelişerek korumayı tehlike altında bırakan çelişkili ve dağınık kararlar içerdiğini belirterek Türkiye Mimari Miras Koruma Bildirgesi’nin hazırlanmasını bir zorunluluk olarak görmüştür. Bu bildirge 2013 yılında yayınlanarak sit alanları sınıflandırılmış ve kırsal sit kavramı tanımlanmıştır (Güler, 2016). Bir yapı grubunun korunması gerekli kültür varlığı olabilmesinin özgünlük, bütünlük, tarihsel değer, belgesel değer, estetik ve sanatsal değer, teknik ve teknolojik değer, enderlik-teklilik değeri, grup değeri, kullanım değeri, folklorik değer gibi özelliklerden bir veya birkaç tanesiyle olabileceği vurgulanmıştır. Yapı ve çevresinin analiz çalışmalarının yapıyı tanıma sürecinin bir parçası olduğuna değinilmiştir. Mimari mirasa yönelik müdahalelerde yapıyı tüm boyutlarıyla ve

özgünlüğüyle korunmasının esas olduğu, bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gerektiği, belgelemenin önemi gibi konular üzerinde durulmuştur (Tablo 3.).

‘‘Ulusal yasal düzenlemelerin yanı sıra Türkiye’nin imzalamış olduğu uluslararası sözleşmeler bulunmaktadır:

- Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi
- Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi
- Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi
- Silahlı Bir Çatışma Halinde Kültür Mallarının Korunmasına Dair Sözleşme
- Kültür Varlıklarının Kanunsuz İthal, İhrac ve Mülkiyet Transferinin Önlenmesi ve Yasaklanması İçin Alınacak Tedbirlerle İlgili Sözleşme
- Kültür, Eğitim ve Bilim Alanında İşbirliği Anlaşması
- Milletlerarası Anıtlar ve Sitler Konseyi Türkiye Milli Komitesi Yönetmeliği
- Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi ‘‘ (Genç, 2019).

Tablo 3. Kırsal Mimarinin Korunmasında Türkiye’deki Yasal Süreç.

YIL	İSİM	ÖNEMİ
1869	1.Asar-ı Atika Nizamnamesi	Arkeolojik kazıların düzenlenmesi ve korunmasına ilişkin kurallar içerir.
1874	2.Asar-ı Atika Nizamnamesi	Arkeolojik kazıların düzenlenmesi ve korunmasına ilişkin kurallar içerir.
1884	3.Asar-ı Atika Nizamnamesi	Arkeolojik taşınır ve taşınmaz eser hukukunu belirlemiştir. Mimari yapıların da yıkılmamasını ve yerinde korunmasını öngörmüştür.
1906	4.Asar-ı Atika Nizamnamesi	Tüm eski eserler devlet malı olarak tanımlanmıştır. Tarihi eser olarak görülen eserlerin nitelikleri belirtilmiş. Sadece sere değil eserin yakın çevresiyle ilgili de birtakım önlemler içerir.
1924	442 Sayılı Köy Kanunu	Kalkınmanın ilk köylerde başlaması gerektiği vurgulanmıştır. Köy tanımı yapılmıştır.
1937	İdeal Cumhuriyet Köyü Projesi	Cumhuriyet köyü örneği üzerinde durulmuştur.
1951	Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu’nun kurulması	Venedik Tüzüğü’nün Türkiye’de uygulanması kararlaştırılmıştır.
1973	Eski Eserler Yasası	Sit kavramı açıklanarak yasal çerçeveye oturtulmuştur.
1983	2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu	Eski eserler kavramı yerine Kültür ve Tbiat varlıkları kavramı gelmiştir.
2013	Türkiye Mimari Miras Koruma Bildirgesi	Sit alanları sınıflandırılmıştır.

Kırsal Turizm

Turizm çok yönlü, geniş bir kavramdır ve kesin bir tanımlama yapılması çok zordur. Pek çok bilim dalında farklı şekillerde ele alınarak tanımlamalar yapılmıştır.

Turizmin ilk tanımı E. Guyer-Freuler tarafından 1905 yılında; “Modern anlamda turizm, gittikçe artan hava değişimi ve dinlenme gereksinmelerine; doğa ve sanatla beslenen göz alıcı güzellikleri tanıma isteğine; doğanın insanlara mutluluk verdiği inancına dayanan ve özellikle ticaret ve sanayinin gelişmesi ve ulaşım araçlarının kusursuz hale gelmelerinin bir sonucu olarak ulusların ve toplumların birbirine daha çok yaklaşmasına olanak veren ‘modern’ çağa özgü bir olaydır” şeklinde yapılmıştır (Ören, 1998).

Turizm insanlara hizmet eden ve insanların hizmet ettiği ekonomik bir sektördür. Çok çeşitli alanlarda kullanılan turizm kaynakları ilgi çekici ve değişik olduğu takdirde insanların ilgisini daha çok çeker. Turizmin çeşitliliğinin artması, kültürlerin ve alanların farklılığındandır. Turizm bir mekânla birlikte hizmet verir. Bu nedenle mekânın sahip olduğu potansiyel ve değerler ne kadar etkili bir biçimde kullanılırsa turizm de bu doğrultuda büyür ve gelişir (Soykan, 1999). Ayrıca turizm, insanların tatil yapmalarını dinlenmelerini yeni yerler görmelerini sağlamanın yanı sıra, bölgenin ekonomik açıdan gelişip kalkınmasını sağlayan önemli bir gelir kaynağıdır.

Genelde kentli insanların yoğun iş temposu, şehir hayatının yoruculuğu, stres gibi etkilerle oluşan dinlenme veya farklı bir ortamda bulunma ihtiyacı insanları turizme yönlendirir. Turizm, yıllarca deniz-kum-güneş anlayışıyla var olmuş olsa da günümüzde turizm çok çeşitli şekillerde yapılmaktadır. İnsanların zamanla farklı deneyimler yaşama ihtiyacı ve turizmin çok yönlü olabilme özelliği turizm çeşitliliğini arttırmıştır. Dağ turizmi, yayla turizmi, kayak turizmi, kırsal turizm, çiftlik turizmi, kültür turizmi, doğa turizmi, inanç turizmi bunlardan bazılarıdır. Turizm alanının konumu, iklimi, doğal güzellikleri, sportif aktivite olanakları, sahip olduğu kültür varlıkları gibi özellikler bir yere özgü turizm çeşidini ve olanaklarını belirler.

Kırsal turizm, son yıllarda popülerite kazanmış bir turizm çeşididir. Kentli insanların yoğun ve stresli hayatlarından biraz da olsa uzaklaşıp, kentle tezat bir ortamda istenilen huzurlu hayatı bir süre de olsa sağlamasıyla çekicilik kazanmıştır. Ayrıca diğer turizm türlerine göre daha tasarruflu oluşu, diğer tatil türlerinin tercih edilip tatil bölgelerinin fiziksel yapısının bir bakıma şehir hayatından farklılığının kalmaması, yeni tecrübeler edinilmesini sağlaması gibi etkiler bu turizm türüne yönelimi artırmıştır (Soykan, 1999).

Kırsal turizmin çekici özelliği kent insanına doğa ve kırsal yaşamla ilgili deneyimler kazandırması ve kentsel mekânla bir tezat oluşturmaktır. Kentlerde sunulanlardan farklı bir deneyim yelpazesi sunması çekiciliğini arttırmaktadır. (Daniloska and Hadzi Naumova-Mihajlovska, 2015). Kent ve kırsal ölçekte turizm karşılaştırıldığında aşağıdaki tablodaki gibi temel farklılıklarla birbirlerinden ayrıldıkları görülmektedir (OECD, 1994).

Tablo 4. Kentsel ve Kırsal Turizm farkları (OECD, 1994).

Kentsel- Otel Turizmi	Kırsal Turizm
Açık alan azdır	Açık alan fazladır
Nüfus yoğunluğu fazladır	Nüfus yoğunluğu azdır
Yapılı çevre	Doğal çevre
Çoğunlukla iç mekân aktivitesi	Çoğunlukla dış mekân aktivitesi
Yeterli altyapı hizmetleri	Yetersiz altyapı hizmetleri
Güçlü eğlence/perakende tabanı	Güçlü bireysel aktivite tabanı
Ulusal/Uluslararası sermayeli firmalar	Yerel işletmeler
Turizmde çok fazla tam zamanlı katılım	Turizmde çok yarı zamanlı katılım
Çiftlik/ormancılık katılımı yok	Çiftlik/ormancılık katılımı var
Kendi kendini destekleyen turizm	Turizm diğer ilgi alanlarını destekler
İşçiler işyerinden uzakta yaşayabilir	İşçiler genellikle işyerine yakın yaşar
Mevsimsel faktörlerden nadiren etkilenir	Genellikle mevsimsel faktörlerden etkilenir
Konuk fazladır	Konuk azdır
Konuklarla ilişkiler profesyonel düzeydedir	Konuklarla ilişkileri daha samimidir
Yönetim profesyoneldir	Yönetim amatördür
Binalar modernidir	Binalar eskidir
Geniş pazarlama	Yerel pazar

Turizm açısından kırsal, kıyı bölgelerinden ve kentlerden uzak, doğal alanların korunduğu, suni olamayan yerlerdir. Kırsal alanlar içerdikleri potansiyel ve değerlere göre çiftlik turizmi, köy turizmi, yayla turizmi, sürdürülebilir turizm, eko turizm, agroturizm gibi aktiviteleri barındırırlar. Soykan’a göre kırsal turizm “Kişilerin doğal ortamlarda dinlenmek ve değişik kültürlerle bir arada olmak amacıyla bir kırsal yerleşmeye gidip, orada konaklamaları ve o yöreye özgü etkinlikleri izlemeleri ya da katılmalarıyla gerçekleşen bir turizm türüdür.” (Soykan, 1999)

Kırsal turizmi Lane (1994) “Yoğun biçimde kentleşmiş alanların dışındaki bir ortamda gerçekleşen çok yönlü bir etkinliktir. Tarımsal uğraşların, ormancılığın veya doğal alanların hâkim olduğu alanlarda kurulmuş, küçük ölçekli turizm işletmesi ile karakterize edilen bir sanayi sektörüdür.” şeklinde tanımlamıştır.

Kırsal turizmin sahip olması gereken özellikler şunlardır;

- Kırsal alanlarda yapılır,
- Doğa ve doğal alanlarla temalı, kültürel miras içeren, geleneksel bir toplumu ve geleneksel yaşantı içeren kırsal dünyanın kendine has özelliklerinin üzerine inşa edilmiş olmalı,
- Hem binalar hem yerleşim açısından kırsal ölçekli yani küçük ölçekli olmalı,
- Geleneksel karakterli, yavaş ve organik büyüyen ve yerel halkla bağlı olmalı, büyüme yerel olarak kontrol edilecek ve bölgenin uzun vadede kalkınması için geliştirilecektir.
- Birçok şekilde; kırsal çevrenin, ekonominin, tarihin ve konumun yapısını temsil etmelidir (OECD, 1994).

Tablo 5. Kırsal Turizm Etkileri (Akca vd., 2012).

	Olumlu Etkiler	Olumsuz Etkiler
<u>Ekonomik Etkiler</u>	Kırsaldaki insanlara iş olanakları sağlar	Kırsal kesimde emlak fiyatlarını haksız yükseltebilir”
	Kadın istihdamını sağlar	
	Yeni iş imkânları sağlayarak kırdan kente göçü azaltır	
	Ekonomik gelişimi destekler	
<u>Sosyo-Kültürel Etkiler</u>	Kırsaldaki insanların farklı aktiviteler yapmasını sağlar	Suç artışı yaşanabilir
	Kentli insanların doğaya geri dönüş arzusunu karşılar	
	Kentselden kırsala yeni fikirlerin aktarılmasını sağlar	
	Kırsaldaki topluluğu modern topluluğa dönüştürür.	Çocuklar üzerindeki ebeveyn kontrol mekânizmasını azaltabilir
	Kadının aile içindeki konumunu değiştirir	
	Kırsalda yaşam kalitesini artırır	
<u>Çevresel Etkiler</u>	Kırsal alanların doğal güzelliklerini korur	Çevrenin bozulmasına neden olabilir
	Kırsalda altyapı oluşumuna katkıda bulunur	

Soykan (1999)'a göre kırsal alanda turizm oluşması için gereken koşullar şunlardır;

- Su kaynakları elverişli olmalı,
- Konaklama yeterli, kaliteli, temiz ve ulaşılabilir olmalı,
- Doğal güzellikleri korunmuş olmalı ve farklı güzellikler içermeli,
- Öncelikli olarak geleneksellik hissedilmeli, yapılacak etkinlikler yerel olmalı,
- Kültürel ve tarihi değerler bulundurulmalı,
- Ulaşım imkânları kolay sağlanabilmeli,
- Geleneksel üretim ve bunun sonucunda ürün olmalı,
- Hizmetler yeterli olmalı (sağlık, altyapı, güvenlik vb.),
- Verilen hizmetlerin ücretleri makul olmalı,
- Kırsal halk turizmi benimsemiş olmalı.

Kırsal turizm için sadece gerekli koşulların olması yeterli değildir. Doğru ve planlı bir turizm uygulaması, bölgenin olumsuz değil olumlu etkilenmesi için gerekliliktir.

Kırsal turizmin kırsal alanlara etkileri

Kırsal alanlar, çeşitli nedenlerden dolayı nüfuslarını zamanla kaybetmişlerdir. Kırsal alanlardaki insan nüfusunun kaybedilmesiyle birlikte kırsalda bulunan değerlerin de kaybolmasına sebep olmaktadır. Bu değerlerle birlikte yaşam koşullarının da kötüleşmesi insanları göç etmeye daha çok teşvik etmektedir. Aslında göç hem bir sebep hem de bir sonuçtur. Kentlerde iş olanaklarının artmasıyla yapılan göçler sonucunda kırsal mekânlar ıssızlaşmış, bunun sonucunda insan yoğunluğunun düşük olmasıyla kısıtlı olanaklar ve yetersiz hizmetler oluşmuş ve tekrar bir göçe altyapı oluşturmuştur.

Kırsal yerleşimlerde oluşan nüfus kayıplarının nedenlerini anlamak, yapılacak olan iyileştirmeler için gereklidir. Koray (2016), kırsal yerleşimlerdeki nüfusu kaybetme nedenlerini insan ve doğa kaynaklı nedenler olmak üzere ikiye ayırmıştır;

İnsan kaynaklı nedenler; kırsal alandaki birçok yetersizlikten kaynaklanmaktadır. Altyapı hizmetlerinin yetersizliği, iş çeşitliliğinin azlığı, ulaşım zorlukları, sağlık hizmetleri alımında yaşanan zorluklar, eğitim yetersizliği gibi etkiler insan kaynaklı etkilerdir. Bu etkilerle birlikte insanların kent yaşamına özenmesi, kaliteli bir yaşam istemeleri ve bunlar nedeniyle birçok psikolojik yansımalar doğmaktadır. Göçler özellikle eğitim yetersizliğiyle daha çok genç nüfus tarafından gerçekleştirilmektedir. İnsan nedenli göçler aynı zamanda politik nedenlerden çıkabilir. Terör, savaş, zorunlu göçler ve ırkçılık gibi nedenler yüzünden ani ve toplu göçler de yaşanabilmektedir (Güler, 2016).

Doğal kaynaklı nedenler ise doğanın getirdiği birçok avantajın yanında bazı dezavantajlarının da olması ve bunların insanların yaşantısında zorluklara sebep olmasıdır. Çeşitli doğal afetler, yerleşim alanlarında kalıcı hasarlar bıraktığından insanların bulundukları bölgeyi terk etmelerine neden olurlar. Bir bölgenin sürekli bir doğal afet riski taşıması da göçe sebebiyet verebilir (Güler, 2016). Örneğin çığ ve sel tehlikesi belirli periyotlarla yapı hasarlarına neden olurken ulaşımı engelleyerek, insanların bulundukları yerde mahsur kalmalarına sebep olabilir.

Tüm bunların sonucunda, kırsal bölgelerdeki nüfus yoğunluğunun azalması, kırsal bölgelerdeki yaşam standartlarını düşürmektedir. Bu nedenle hem bölgede yaşayan insanların yaşam kalitesini arttıracak, hem de yerel ekonominin gelişmesini sağlayacak yaklaşımlar geliştirilmektedir. Bunlardan en önemlisi ise kırsal turizmdir. Kırsal alanların gelişmesi için kırsal turizmin tercih edilmesinin nedenleri şunlardır;

- Tarımsal faaliyetleri geliştirmenin yanı sıra , turizmle ek gelir de sağlanır,
- Turizm hizmet sektörü olmakla birlikte yerel halka yeni iş kapıları açılır,
- Artan gelir ve iş olanaklarıyla birlikte yerel halk kırsalı sahiplenir ve göçün önemli sebeplerinden biri olan işsizlik azalacağı için göç de azalır,
- Kırsal alana yeni yatırımlar yapılır ve birçok sektörün gelişmesi sağlanır,
- Kent-kır insanları arasında etkileşim sağlanır,
- Kadının kırsal alandaki rolü değişir, çalışma hayatına katılır,
- Kırsal bölgedeki kültür varlıkları korunur,
- Sağlık, eğitim, altyapı hizmetlerinin kalitesi artar (Çetin vd., 2017).

Kırsal turizmin bölgeye etkileri 4 başlıkta incelenebilir.

Kırsal turizmin bina ölçeğinde etkileri

Kırsal turizmde doğal çevre yanında kırsaldaki yapılı çevre de turistleri çekmek için önemli ve cazip bir etkidir. Kırsaldaki konutlar, dini ve her türlü insan eliyle yapılmış kültürel varlıklar kırsal için önemli çekicilik unsurlarıdır. Bunlarla birlikte turizmin bölgeye gelmesi, varolan yapıları ve yeni yapılaşmayı da etkiler. Dönemlik veya her mevsim gelecek olan turistlerin en temel ihtiyaçlarından biri kalacak yer ihtiyaçlarıdır. Bu ihtiyaç doğrultusunda var olan evlerin konaklamak için uygun hale getirilmesi veya yeni konaklama yapılarının oluşturulması bir gerekliliktir. Mevcut yapılar yanında kullanılmayan atıl haldeki tarihi yapıların restore edilerek hizmete uygun hale getirilmesi önemlidir. Elbette tarihi yapıların

tarihsel değerlerini ve özgünlüklerini koruyarak müdahalelerin yapılması şarttır. Böylece harabe durumundaki kültür varlıkları uygun biçimde restore edildiği ve sağlamlaştırıldığı için turistlerin ilgi odağı olacaktırlar.

Kırsal bölgelerde turizmle yoğunlaşan insan akışı çeşitli yapı ihtiyaçlarını doğurur. Bunlardan biri yukarda bahsedildiği üzere konaklamadır. Bunun dışında yiyecek içecek yerleri, ibadet alanları, yerel alışveriş dükkanları, gerekli yerlerde tuvalet ihtiyacı için yapılar vb. gibi çok çeşitli şekillerde yapılara ihtiyaç duyulabilir. Tüm bunlar kırsal alanların dokusunu etkiler. Çeşitli nedenlerle doğan yapılaşma ihtiyacı olumlu veya olumsuz tarafları olan; ve uygulamada son derece dikkat edilmesi gereken hassas bir konudur. İnsanların kırsal bölgelere gelme nedenleri unutulmadan ihtiyaçlarını karşılamak gerekmektedir.

Şüphesiz, turizm faaliyetleri planlı ve kontrollü bir biçimde yönetildiğinde bölgede yapıların kalitesini artırır. Gelen turistler için altyapı olanaklarının geliştirilmesi, binaların sağlamlaştırılması ve onarılması, yeni hizmetlerle birlikte yeni yapılar yapılması, kırsalda yaşayan insanların yaşam kalitesini artırıcı özelliklere sahiptir.

Kırsal turizmin çevre ölçeğinde etkileri

Kırsal alanda turizmin gelişmesiyle beraber yeni ihtiyaçlar doğmaktadır. Kırsal alandaki eksikliklerin giderilmesi öncelikle önem taşımaktadır. Kırsal alandaki altyapı sorunları ve ulaşım sıkıntıları gibi sorunlar çözülmeden bölgedeki turizmin canlanması mümkün değildir. Bu nedenle turizm yapılacak bölgede elektrik, su ve altyapı sistemleri ile ilgili sorunların çözülerek iyi bir hizmet sunulması gereklidir. Turizm bu ihtiyaçların giderilmesinde bir aracı olmaktadır.

Kırsalda, kırsala ait özellikler korunmalı ve bu özelliklerin zarar görmesi önlenmelidir. Turist çekmek için yapılan tüm düzenlemeler doğaya saygılı olmalı ve doğayı tahrip etmemelidir.

Cömert (2002), turizmin çevreyle olan ilişkisini şu maddelerle açıklamıştır;

- Kırsaldaki insanların koruma bilincinin artması,
- Doğal değerlerin ortaya çıkarılması ve korunması,
- Kültürel ve tarihi eserlerin korunması,
- Çevresel gelişim sağlanması ve altyapının gelişmesi,
- Turizme uygun bölgelerin önce tespiti ardından bu bölgelerin korunması,
- Sürdürülebilir turizmin gelişmesidir.

Kırsal turizmin sosyo-kültürel etkileri

Kırsal alanlar geleneksel hayatın yaşandığı, kültürlerin kısa mesafelerde bile farklılık gösterebildiği alanlardır (Soykan, 2003). Kırsal turizmde yerel halk büyük önem taşımaktadır. Sunulan hizmetler, oluşacak sosyal ortam, ortak etkinlikler ve yapılacak ekonomik faaliyetlere yerel halk baştan sona kadar dahil edilmelidir. Kırsal turizm sayesinde bölgeye farklı insanların gelmesiyle beraber yerel halk, farklı kültürleri tanıyıp kaynaşma fırsatı bulurken aynı zamanda yaşadığı yerin sahip olduğu değerleri keşfeder ya da yeniden hatırlar. Soykan (2003)'a göre turizmle birlikte yerel kültürel varlıklar korunur ve gelecek nesillere aktarılır. Aynı zamanda yerel halkta çevre koruma bilinci oluşur.

Kırsal turizmin gelişmesiyle birlikte yöredeki kişilerin bilgi ve becerileri artar, kırsaldaki insanların niteliği yükselir. Ayrıca sağlanan istihdamla birlikte kente göç ve kentlerdeki gecekondulaşma azalmış olur (Çeken vd., 2012).

Kırsal turizmin ekonomik etkileri

Kırsal turizmin en büyük etkilerinden biri ekonomik kalkınma sağlamasıdır. Bir bölgede turizmin gerçekleşmesiyle birlikte çeşitli alanlarda hizmet vermek zorunlu hale gelirken farklı geçim kaynakları da ortaya çıkmaktadır. Kırsal alana turizm faaliyetlerinin gelmesiyle oluşan geçim kaynakları şu şekildedir;

- Tarım ürünleri faaliyetinin artmasıyla ek piyasa oluşur,
- Kırsal alanlarda geleneksel el işi ve sanatlarının ilgi görmesiyle ekonomik gelir elde edilir,
- Gelen turistler için konaklama, yeme-içme, ulaşım, alış-veriş gibi ihtiyaçların doğarak bunların yerel halk için gelir kaynağı olması,
- Hizmet verilecek yeni alanların doğmasıyla inşaat alanının gelişmesi ve buna bağlı yan sektörlerin oluşması (Soykan, 1999).

Tüm bu gelir getiren ekonomik olanakların artmasıyla beraber, yörede kalkınma sağlanır. İş çeşitliliğinin artmasıyla birlikte kırsaldaki en büyük sıkıntılardan biri olan işsizlik azalır. Ayrıca genç nüfusa da iş olanaklarının sağlanmasıyla kırdan kente göç oranı düşer.

Ekonomi ilk olarak, turistlerin; konaklama, yeme- içme, ulaşım, kırsal aktiviteler, yöresel ürün ve hizmetlerin alımı gibi isteklerini yerine getirerek güçlenir. Kırsal turizmin gelişmesiyle birlikte doğrudan veya dolaylı olarak birçok ilgili sektör gelişip iş potansiyeli artarken tarım, sanayi ve inşaat gibi çeşitli sektörlerin de gelişimi desteklenir. Tüm bunlarla birlikte yerel halkın refah seviyesi de yükselir (Çeken vd., 2012).

Kırsal turizmin olumsuz etkileri

Kırsal turizm, kırsal için birçok yönden kalkınmayı ve gelişmeyi sağlamakla birlikte bölgeye olumsuz etkileri de olabilmektedir. Bu olumsuz etkilerin en önemlisi yerli halkın turizmle birlikte oluşan sektörlere kaymasıyla kırsaldaki tarımsal faaliyetlerin azalmasıdır. Ayrıca turizminden kazanılan gelirin kırsal alan ve tarım dışında değerlendirilmesiyle kırsal alanı kalkındırma hedefinden sapabilmektedir (Mercan Morgül, 2006).

Kırsal turizmle birlikte arazi ve gayrimenkul fiyatlarında artışlar yaşanabilir. Bununla birlikte arazi sahipleri arsalarının değerlenme durumuna karşı alanı boş bırakır ve tarımsal faaliyetleri durdurabilir. Bu durum kırsal bölgelerin önemli özelliklerinden olan tarım faaliyetlerine zarar verir (Soykan, 1999).

Turizmle birlikte oluşan sektörler, bazı durumlarda tek sezonluk ve kısa süreli olabilir. Bu da ekonomik olarak sabit bir gelir kaynağı olarak görülemeyip, yerel halkı maddi açıdan zorlamasına neden olur (Kiper, 2006).

Kırsal alanların turizmin ihtiyaçlarıyla fazla ve yoğun kullanımı, doğal çevreyi, tarihi alanları ve tarım alanlarının bozulmasına neden olur. Yeni ihtiyaçların doğmasıyla yapılaşma artabilir ve kırsal alanların kimlik kazandıran özellikleri yok olmaya başlar. Kırsalı kırsal yapan özelliklerin yok olmaya başlamasıyla kırsal alanlara ilgi azalabilmektedir (Soykan, 1999).

Turizmin geliştiği kırsal bölgelerde aşırı yabancı insan yoğunluğu nedeniyle yerel halk ya turistlerin davranışlarına uyumlu olup ona benzemeye çalışır ya da tam tersi bir etkiyle turistlere karşı olumsuz bir tutum içerisinde olurlar (Ongun, 2015). Turistlere benzemeye başlayan yerel halk, giderek yerellikten ve geleneklerinden uzaklaşırlar. Bunun sonucunda kırsalın kendine çekiciliği azalır ve kendine has dokusu bozulur. Soykan, bu bozulmayı “kültürel kirlilik” olarak nitelendirmiştir (Soykan, 1999). Bunlarla birlikte kırsal halkın yaşam biçimi değişebilir. Ayrıca insan yoğunluğu suç oranlarında artışa da neden olmaktadır.

Kırsal alanların aşırı kalabalıklaşması, beraberinde birçok sorunu getirmektedir. İnsan yoğunluğunun artmasıyla çevre kirliliği (ses, görsel, trafik vb.) oluşur. Ayrıca doğal kaynakların aşırı kullanımı da tahribe neden olmaktadır. Bu kirlilik ve yapılaşma doğal çevreyi bozar. Turistlerin bu alanlara gelmelerinin ana sebepleri yok olur. Tüm bunlar turizm hareketinin plansız gerçekleşmesinden kaynaklanır (Ongun, 2015).

Cömert, Turizmin kırsal çevredeki olumsuz etkilerini şu başlıklarla sıralamıştır;

- Su kirliliği,
- Hava kirliliği,
- Ses kirliliği,
- Kalabalık,
- Toprak kullanımında problemler,
- Ekolojik zararlar,
- Görüntü kirliliği,
- Tarihi alanların ve sit alanlarının bozulması,
- Atıkların etkileri (Cömert, 2002).

Tüm bunlarla beraber, kırsal turizm aslında bölgenin kalkınması için ne denli önemli olsa da; yanlış planlama ve uygulamalarla tam tersi sonuç vererek bölgeyi kötü etkileyebilmektedir. Yapılacak doğru planlama ve uygulamalarla turizm, kırsal alanlara birçok yönden fayda sağlayacak; bununla beraber hem bölgesel hem de ulusal kalınmayı destekleyici bir unsur olacaktır.

Turizme Açılan Kırsal Mimari Üzerine Uluslararası Örneklerin İncelenmesi

Nüfusunu kaybetmiş kırsal yerleşimlerdeki değerlerin korunması için kırsal alanları turizm aktivitelerine uygun şekilde yeniden işlevlendirmek; yarattığı ekonomik kaynaklarla birlikte doğal ve kültürel mirasın korunmasında oldukça etkilidir. Endüstri devrimiyle birlikte Avrupa ülkelerinde teknolojik gelişmelerle insan hayatı kolaylaşmış, seyahat özgürlüğü kazanan insanlar boş vakitlerini değerlendirmek için daha çok gezmeye başlamıştır. Belirli bir süre deniz-kum güneş yoğunluklu olan turizm insanların kültür düzeylerinin artması, şehirleşme sorunları gibi nedenlerle farklılaşmaya başlamıştır. Büyük kentlerin stresli yaşantısından uzaklaşmak amacıyla ilgi görmeye başlayan kırsal turizme talep giderek artmıştır (Güler, 2016).

Güney İtalyada Pulgia bölgesinde Bari şehrine bağlı küçük bir kasaba olan Alberobello, trullo yapılarıyla ünlüdür. Konutların 14. yy dan beri varolduğu bilinmektedir. 1797 yılında Napoli Kralı tarafından “Kraliyet Şehri” ünvanı verilmiştir. 1996 yılında UNESCO Alberobello’yu Dünya Mirası olarak belirlemiştir.

Şekil 2. Alberobello, İtalya (Yalçın, 2015).

Trulli adı verilen yapılar geçmişte tarım aletleri için depo veya hayvan barınağı olarak kullanılmasına rağmen sonradan konutlara dönüştürülmüşlerdir. Yöredeki yapıların en büyük özelliği harçsız inşa edilmiş olmalarıdır. Bunun bir nedeni vergilerden kaçmak isteyen yerli halkın gerektiğinde yapıları hemen sökebilme isteklerindendir. Bu yapı türü İtalyanın sadece bir bölgesinde görülmektedir (Todisco, et al. 2017). Yapılar iklimle uyumluluğu açısından da dikkat çekicidir. Kış aylarında iç ortam dış ortama göre 10 derece daha sıcaktır. Yaz aylarında ise iç ortam dış ortama göre 10 derece soğuktur. Bu nedenle konutlarda ısıtma sistemi kullanılma ihtiyacı bulunmamaktadır (Samalavičius and Traškinaitė, 2021).

Şekil 3. Alberobello’da bulunan trulli yapıları (Todisco et al., 2017).

Bölge 20. yüzyılda neredeyse terkedilmiştir. Fakat özel mimarisi sebebiyle mimari mirasın önemli bir parçası olarak kabul edilerek turizm aracılığıyla yeniden kullanılmaya başlanmıştır. Eskiden geçim kaynağı olan tarımsal faaliyetlerin yerini ekonomiyi karakterize eden turizm almıştır (Antonietta and Donatella, 2019). Mevcut durumda yapıların yüzde 40’ı terkedilmiş, yüzde 30’u konut olarak ve yüzde 30’u ticari yapı olarak kullanılmaktadır. Bölgeye turizm faaliyetlerinin gelmesiyle beraber istihdam artmış ve bölge ekonomik olarak kalkınmıştır. 1998-2007 yılları arasında bölgedeki oteller 8’den 12’ye, pansiyonlar 4’ten 17’ye artış göstermiştir. Yerel halkın eski evlerini yenilemesiyle turistlere kiraya verilmiştir.

Yapıların çoğu restoran, hediyelik eşya dükkanı, otel, pansiyon gibi ticari amaçlarla kullanılmaktadır.

Şekil 4. Alberobello (Anonim, 2018).

Güney İtalya’da bulunan ve geçmişi M.Ö. 10. yüzyıla dayanan Matera kenti, içerisinde tüf kayalık bölgesinde kayalara kazınarak inşa edilen konut ve kiliseler bulunan ve “sassi di Matera” (Matera taşları) olarak bilinen semt bulunmaktadır. Yüzyıllar boyunca ayakta kalmayı başarmış bu kasabada evler üst üste yığılmış gibi görünse de aslında mağara mantığıyla oyularak inşa edilmiştir. 1950’li yıllara kadar yerleşimi olan Matera halkı bir takım zorluklardan dolayı “Yeni Matera” olarak anılan yeni yerleşim bölgesine taşınmışlardır.

Şekil 5. Matera (Anonim, 2018).

1986 yılında Matera’nın kentsel, çevresel ve ekonomik olarak korunması gündeme gelmiştir. Kent 2019 yılında Avrupa Kültür Başkenti ilan edilmiştir. 1993 yılında UNESCO listesine girmeden önce burada bir turizmden söz etmek zordur. Bu yıllarda bölgede çok az otel ve restoran bulunmaktaydı. Bölgede insanları çekecek herhangi bir etkinlik ya da altyapı bulunmadığından insanlar bu bölgeye sadece fotoğraf çekmek amaçlı geliyorlardı. Üstelik misafirperverlik kültürü de yoktu. Bölgenin turizme kazandırılabilmesi için öncelikle yerel halkın turistleri benimsemesi gerekiyordu. Bu nedenle iyi bir turizm planlamasıyla konukseverliğin gelişmesi gerektiği ortaya çıkmıştır. Sürdürülebilir bir turizm modeli oluşturmak için turizm olgusunun ayrıltılı olarak analiz edilmesi ve turizmin olumsuz

etkilerinin çıkartılmasının önemli olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca sürekliliği sağlamak amacıyla şehrin imajı ve tanıtımına özen gösterilmeliydi. Matera'yı daha kaliteli bir turizm destinasyonu haline getirmek için hizmetlerinin iyileştirilmesi, uzun konaklamaların teşvik edilmesi ve sahip olduğu değerleri koruyarak onarım yapılması gerekliliği savunulmuştur. Aynı zamanda burada bulunan kültürel mirasın erişilebilirliği iyileştirilmeli, yapılar sağlamlaştırılı, kilisenin restorasyonu, toplu taşımanın ve kentsel hareketliliğin düzenlenmesi, yerel ürünlerin pazarlanması ve nitelikli personellerin kritik noktalarda bulunmasıyla tursitik kalitenin artacağı düşünülmüştür. Ayrıca tursitlerin memnun dönmesini sağlayarak tanıtım yapmaları veya tekrar gelmek istemeleri gibi durumlarda da bölgenin tanıtımının iyi yapılması da bölgedeki turizmin sürdürülebilir olması açısından önem taşıdığı vurgulanmıştır. UNESCO'nun bölgeyi tanıtmasıyla turist çekilse de, bölgeyle ilgili yapılacak çalışmalarda turizmin çok daha kaliteli bir biçimde yürütüleceği görülmektedir (De Giacomo, 2013).

Şekil 6. Matera (Yalçın, 2015).

Slovakya'da bulunan 1993 yılında UNESCO Dünya Kültür ve Doğa Mirası Listesi'ne alınan Vlkolínec sit alanı dağ eteklerinde ve kendine özgü ahşap mimariye sahip ve bu mimariyi koruyan bir köydür. Tarihi 1461'lere dayanmaktadır. Köy aynı zamanda zengin bir peyzaja sahiptir. Günümüzde yeni yapılmış inşaatlardan etkilenmeden tamamen yerel mimari yapılardan oluşmaktadır (Petrovič et al., 2021). Köy yaşantısının günümüzde de görülmeye devam ettiği köyde evlerden bazıları turistlerin konaklam ihtiyacını gidermek için kullanılmaktadır. Ayrıca köyde hediyelik eşya, yerel ürünlerin sunulduğu yemek mekânları ve kırsal yaşamın tanıtıldığı kırsal yaşam müzesi tursitlere yönelik aktivitelerden bazılarıdır. Köyde turizm, köylülerin yaşam standartlarının yükseltilmesi ve bölgenin sahip olduğu kültürel değerlerin korunması için geleneksel yaşam biçimini değiştirmeyecek şekilde planlı ve kontrollü uygulanmıştır. UNESCO'nun 2006 yılında hazırladığı raporda turist sayısının fazla artmasıyla birlikte gelebilecek olan olumsuz etkiler bölgenin korunması açısından tehlike olarak görülmüştür ve bu sorunlara çözüm aranmıştır (Güler, 2016).

Şekil 7. Vlkolánek Köyü (Anonim, 2017).

Tüm bu örnekler bakıldığında turizmin kırsal bölgelerde uygulanması yerel kalkınmayı ve sürdürülebilirliği sağlasa da turizmin planlı bir şekilde yürütülmediği takdirde bölgeye zarar da verebileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Turizme Açılan Kırsal Mimari Üzerine Ulusal Örneklerin İncelenmesi

Türkiye’de yoğun olan kırsal yerleşimlerde nüfusun zamanla azalması kırsala ait kültürün ve kırsal faaliyetlerin giderek yokolması ve kırsalın ıssızlaşmasına neden olmuştur. Turizm kırsal yerleşimleri kalkındırmanın ve korumanın etkili bir yoludur. Ancak Türkiye’deki kırsal alanlara yaklaşımlar bazı noktalarda yetersiz kalmaktadır. Kırsal turizm Türkiye’de henüz tam olarak yaygınlaşmamış ve kurumsallaşmamıştır (Güler, 2016).

İzmir’in Selçuk ilçesine bağlı Şirince Köyü’nün ekonomisi bağcılık, zeytin ve şarap üreticiliği gibi faaliyetlerden sağlanmaktadır. Şirince; topografyaya uyum sağlayan yapıları, kilisesi ve çarşısından oluşan kırsal mimarisiyle tursitler için çekici bir köy olmuştur (Güler, 2016). 2000’li yıllarda kırsal turizmin gelişmesiyle tarımsal faaliyetleri ikinci plana düşse de yöreye özgü mimari dokusunu kaybetmemiştir. Sit alanında olması nedeniyle doğal güzellikleri bozulmamıştır (Ongun, 2015). Yöreye gelen turistler zeytin, üzüm, şarap gibi yöresel lezzetleri ve kadınların el işçiliğiyle ürettikleri yerel ürünleri satın alabilmektedir. Aile pansiyonlarının ve butik otellerin bulunduğu köyde yöresel aktivitelerle ilgili kurslar da verilmektedir. Aynı zamanda tursitleri çekmek için düzenlenen bağ bozumu festivalleri köydeki yerel üretimi desteklemektedir (Güler, 2016). Kırsal turizmin bölgeye olumlu etkilerini Türkay ve Yalçın Kayıkçı (2018) şu şekilde sıralamıştır:

- Eskiden sadece tarıma dayalı olan ekonomisi, kırsal turizmin gelişmesiyle birlikte çeşitlenmiştir.
- Dışa göç azalmıştır.
- Yörede bulunan kadınlar da çalışma hayatına kazandırılmıştır.

- Kültürel etkileşimle birlikte köyde yaşıyanların gelen turistlerle birlikte vizyonları gelişmiştir, farklı din dil ırkları tanımışlardır.
- Köy turizmle birlikte tanınmıştır.
- Turizmle birlikte yerel mimari korunmuştur ve restorasyonlar da özgün mimariye uyumlu yapılmıştır.
- Köyde sosyalleşme sağlamıştır.

Turizmin bölgeye olumsuz etkileri ise şu şekildedir;

- Turizmin gelişmesiyle birlikte bölge dışından esnafların ve ticari malların gelmesi.
- Köydeki geleneksel olarak uğraşılan üretim alanlarında azalma olması.
- Çok fazla insan gelmesiyle birlikte oluşan kalabalık ortam ve bununla birlikte gelen otopark sıkıntısı.
- Taleple birlikte fiyatlarda artış olması ve köyün piyasa dengelerinin bozulması.
- G rsel levhalar vb. işaretlendirmeler yüzünden oluşan görsel kirlilik ve çevresel kirlilik.
- Satışların sokaklarda tezgahlarla yapılması.
- Ticarileşen insan ilişkileri yüzünden kültürel değerlerin kaybedilmeye başlanması.
- Bölge dışından g  lerin artması.
- Yerel dokunun özgünlüğünün bozulmaya başlanması.
- Köy yaşantısının neredeyse tamamen turistik hale gelmesi (Türkay ve Yalçın Kayıkçı, 2018).

Şekil 8. Şirince Köyü (Anonim, 2019).

UNESCO, Ankara' ya 98 km uzaklıkta bulunan Beypazarı ilçesini 2020 yılında Dünya Mirası Geçici Listesine dahil etmiştir. Tarihi, kültürel ve mimari değerler içeren yerleşim çok eski uygarlıklara ev sahipliği yapmıştır. Yerleşim yakın çevresinde değerli peyzaj ve doğal değerler bulunmaktadır. Ekonomisi; tarım, hayvancılık, ticaret, sanayi ve el sanatlarına

dayanmaktadır. Tarihte İpek yolunun üstünde bulunmasından dolayı ticaret hep canlı kalmıştır. Turizm olarak bakıldığında genelde yöresel lezzetleri tatmak, üretim şekillerini görmek ve kültürel değerleri görmek amacıyla ziyaret edilmektedir. Ayrıca geleneksel giyim kültürünün devam ettiği ve yöreden çıkan maden suyunun markalaştırılarak tanınırlığın artırıldığı görülmektedir. (Uslu ve Kiper, 2006).

Kırsal Turizmin İlçeye Olumlu Etkileri

- Turizmle birlikte bölgede yok olmaya yüz tutan el sanatları canlanmıştır.
- Turistleri çeken yöresel ürünlerin üretimi artmıştır. Yöreyle özgü gıdaların patentleri alınmıştır.
- İşsizlik azalmıştır. Kadınlar da iş hayatına dahil edilmiştir.
- Geleneksel konut dokuları korunmuştur ve peyzaj da iyileştirilmiştir.
- Dışa göç azalmıştır.

Kırsal Turizmin İlçeye Olumsuz Etkileri

- İlgi nedeniyle kira, ulaşım, hizmet fiyatlarının artması
- Çok fazla insan ziyaretinden dolayı kültürel değerleri kaybetme tehlikesi
- Kontrolsüz insan akışı nedeniyle doğal çevrenin bozulması tehdidi (Uslu ve Kiper, 2006), (Koç ve Koç, 2019).

Beypazarı ilçesi turizmden önce kırsal olarak nitelendirilebilecek bir ilçe iken turizmle birlikte kentleşerek kırsal özelliklerini kaybetmesi turizmin olumsuz etkilerindendir.

Şekil 9. Beypazarı ilçesi (Anonim, 2019).

Antalya'nın Korkuteli'ne bağlı Beğiş Köyü kırsal mimarisi ve peyzaj özellikleriyle ön plana çıkan bir köydür. Köyde yaşayan yörükler göçebedir. Göçebe kültüründe ev taşınabilir olduğu için mekânlar mümkün olduğu kadar basit ve küçük kurgulanmıştır. Topografyayla uyumlu bir şekilde konumlanan yapılar geleneksel malzemelerle inşa edilmiş ekolojik ve geri dönüştürülebilirlerdir. Köyün ekonomisi hayvancılık ve tarıma dayalıdır. yapılarıdır (Avcı ve Atik, 2016). Fakat son yıllarda köy nüfusu'nun %80-90'nı göç etmiştir.

Bir turizm yatırımcısı 2012 yılında köyden 10 evi satın alarak restore etmiştir. Antalya'ya gelen tursitlerin deniz turizminden bir süre sonra sıkıldıkları ve farklı seçenekler aradıklarına dikkat çekerek restore ettiği evleri taş-dubleks villara dönüştürerek pansiyonculuk başlatmıştır. Ayrıca köye havuz, restoran ve yöresel lezzetlerin tadıldığı mekânlar da açmıştır. Bu mekânlarda ise köy halkı ekonomik faaliyetlere dahil edilmiştir. Köy, Dünya Sağlık Örgütü tarafından seçilen Avrupa'da en iyi yürüyüş parkurunun başlangıcıdır (Anonim, 2015). Turizm adına yapılan tüm bu uygulamalar her ne kadar köy için olumlu görünse de restorasyon çalışmalarında yapılan müdahalelerin doğruluğu ve köy halkının bu projedeki yeri tartışmalıdır (Güler, 2016).

Şekil 10. Beğiş Köyü (Anonim, 2015).

Şekil 11. Turizm sonrası Beğiş köyü (Anonim, 2016).

Türkiye'deki örnekler bakıldığında kırsal turizm kavramının yeterince gelişmediği görülmektedir. Turizmin kırsal alanlara faydaları olduğu kadar çeşitli zararlara da yol açmaktadır. Bu nedenle kırsal turizm bütün yönleriyle ele alınması ve uygulamalar sırasında kırsal alanların tahribatına yol açmayacak şekilde hayata geçirilmesi kırsal alanların sürdürülebilirliği açısından önemlidir.

Yapılan Çalışmalar

SıraKonaklar ve İspir çevresiyle ilgili yapılmış çalışmalar

Özen vd. (2005) ‘in Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı dahilinde Doğu Karadeniz Turizmini Geliştirme Programı’nda ‘‘SıraKonaklar Vadisi’ndeki Geleneksel Evlerin Turizm Amaçlı Kullanım Önerileri’’ başlıklı çalışmalarında İspir SıraKonaklar Köyü turizmini geliştirerek ev pansiyonculuğuna teşvik edilmesi amacıyla bölgenin Çavuşlar ve Ocaklı Mahallelerindeki uygun yapılar tespit edilerek projeleri hazırlanmıştır. Bölgenin ulaşımı, yerleşim özellikleri ve mimari özellikleri incelenerek seçilen mahalleler üzerinden evlere turizm amaçlı kullanım önerileri getirilmiştir. Yapıların mevcut durumları ortaya konularak yeniden işlevlendirme durumda yapılabilecek değişim önerileri ortaya konulmuştur.

Özger (2007)’in ‘‘XIX. Yüzyılın İlk Yarısında İspir Ve Köylerinin Nüfusu’’ isimli çalışmasında İspir ve köylerinin nüfus bilgilerini vermiştir. İspir, Osmanlı dönemi öncesi ve sonrası olarak incelemiş ve nüfus yapısı; Müslüman-gayrimüslim olarak ifade edilmiştir. SıraKonaklar Köyü ile ilgili başka bir bilgi içermemektedir.

Kukaracı ve Aktemur (2010), ‘‘ İspir Çevresinden Birkaç Ortaçağ Kalesi’’ adlı çalışmalarında 6 adet kaleden bahsetmişlerdir fakat SıraKonaklardaki kale bunların içinde yoktur. Ünsal (2015)’ın ‘‘İspir Kaleleri’’ adlı makalesindeyse 11 tane kaleden bahsedilmiş fakat burada da SıraKonaklar’daki kaleden bahsedilmemiştir. Yine Kukaracı ve Aktemur (2010), tarafından yazılmış ‘‘İspir Ve Çevresi Kiliseleri’’ adlı makalede SıraKonaklar’da bir bölümü camiye dönüştürülen kilisenin mimari özellikleri, kullanılan malzeme, mevcut durumu gibi özellikleri açıklanmıştır.

Yazar (2011)’ın, ‘‘İspir Kasabasının Kalkınmasını Güçleştiren Coğrafi Faktörler’’ başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında İspir’in coğrafi özellikleri, kalkınmanın coğrafyayla etkileşimi ve bölgenin kalkınması için öneriler konularını incelemiştir.

Çiğdem (2015), ‘‘Erzurum/İspir İlçesinde Geleneksel Ev Mimarisi’’ başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında genel olarak Türk Evi tipolojisi bağlamında İspir ve çevresinde seçilen bazı evler incelenmiştir. Çalışma, İspir ilçe merkezi ve SıraKonaklar da dahil olmak üzere toplam 9 mahalle üzerinden yürütülmüştür. SıraKonaklarda ise 9 ev seçilerek yapıların özellikleri; tescil durumu, yeri ve kullanım durumu, tarihçesi, plan ve mimari özellikleri, süsleme özellikleri, malzeme ve teknik başlıklarında incelenmiştir. Sonuç olarak seçilen evlerin birbirine benzerlikleri ve geleneksel Türk evi özellikleriyle ne ölçüde benzerlik gösterdikleri gibi karşılaştırmalı bir çalışma ortaya konmuştur.

Ertem (2019) tezinde İspir evleri ve kalesi üzerinden tarihi çevrede koruma, koruma kavramı, koruma kavramının Türkiye’de ve dünyada gelişimi gibi koruma konuları incelemiştir.

Tanç (2020), ‘‘Erzurum İlinin Ekoturizm Potansiyelinin Belirlenmesi: Kuzey İlçeleri Üzerine Bir Araştırma’’ adlı yüksek lisans çalışmasında turizm, sürdürülebilirlik ve ekoturizm kavramları üzerinde durmuştur. Sürdürülebilirliğin tanımı, ekoturizm kavramının tanımı, çeşitleri incelenmiştir. Daha sonra Erzurum ve kuzey ilçelerinin özellikleri açıklanarak bu alanların ekoturizm potansiyelleri tek tek tartışılmıştır. Bu ilçeler arasında İspir de bulunmaktadır. Fakat ağırlıklı olarak bölgelerin doğal potansiyelleri üzerinde durulmuştur.

Kırsal Turizm Ve Kırsal Mimari Alanında Yapılmış Benzer Çalışmalar

Yapılan çalışmalar çoğunlukla kırsal mimari, kırsal mimarinin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması, bu korumanın ve sürdürülebilirliğin kırsal turizmle sağlanması gibi konular içermektedirler. Çalışmaların ortak noktalarından biri seçilen bölgenin önemi ve özgün değeri üzerinde durulmasıdır. Seçilen alan neden önemli, seçilme nedenleri nelerdir, hangi mimari veya doku özellikleri seçilen alanı önemli kılıyor gibi soruların cevapları verilmiştir. Çalışmaların bazılarında öncelikle seçilen kırsal alan hangi kavramlar üzerinden ele alınırsa bu kavramlar açıklanmıştır.

Ulukol (2019), ‘‘İznik Hisardere Köyü Geleneksel Mimarisinin İncelenmesi Ve Kırsal Bağlamda Sorunlarının Değerlendirilmesi’’ başlıklı tezinde Hisardere Köyü’nü önce kırsal miras ve koruma kavramları ve bu kavramlarla ilişkili kırsal alan, kırsal mimari, kırsal miras ve koruma kavramının uluslararası gelişimi, konuları üzerinden açıklık getirmiştir. Ayrıca Türkiye’de Kırsal mimari koruma yaklaşımları ve kültür varlıklarının korunması ile ilgili yasal süreçleri incelemiştir. Seçilen bölgeye dair incelemelerinde ilk önce alanın coğrafi özelliklerini ve tarihsel gelişimini incelemiş, daha sonra köyün yerleşim özellikleri ve dokusunu incelemiştir. Daha sonra yapılan doku analizleri ise; doluluk boşluk, işlev, yapım tekniği, sağlamlık durumu, tescil, kat adedi ve özgünlük analizleridir. Yapılan analizlerden sonra kırsal mimari değerlerin bozulma nedenleri ve türlerini açıklamıştır. Bu bozulma şekillerini; biçimsel ve yapısal bozulmalar olarak iki başlık altında incelemiştir. Biçimsel bozulmalar çevre ölçeğinde bozulmalar, mimari plan kurgusunda bozulmalar ve mimari cephe ölçeğinde bozulmalar başlıklarında ele alınmıştır. Yapısal bozulmaları ise taşıyıcı sistem ve kaplama bozulmaları, yapı elemanları bozulmaları ve malzeme bozulmaları başlıklarında incelemiştir. Alanın geleneksel konut mimarisinin özelliklerini; yapı-parsel-sokak ilişkisi, geleneksel konutların plan özellikleri, katların kullanım biçimleri, plan biçimlenişi ve plan elemanları olarak incelemiştir. Geleneksel konutların cephe özelliklerini cephenin elemanları olan; çatı ve

saçaklar, çıkma ve balkonlar, payandalar, pencereler ve kapılar üzerinden incelemiştir. Yapım sistemi ve malzeme özelliklerini ise duvarlar, döşemeler, dikmeler, çıkmalar ve çatılar ve malzeme başlıklarında incelemiştir.

Çakan (2019) ise seçtiği Hisardere Köyünü kırsal mimarinin korunması ve sürdürülebilirliği konusu üzerinden incelemiş ve kırsal mimari, kırsal yaşam, kırsal mimarinin korunması ve kırsal mimarinin sürdürülebilirliği kavramları üzerinde durmuştur. Yapılan analizlerse; işlev, doluluk boşluk, kat sayısı, kullanım durumu, yapım sistemi, yapı malzemesi, tarihsel değerlilik, sağlamlılık, yapı kapasitesi, tarihi varlık durumu, çatı tipi ve yol kaplaması analizleridir. Köy evleri başlığı altında bu evleri mekân programı, plan tipleri, cephe düzeni, yapım tekniği ve malzeme, kapılar, pencereler, süsleme elemanları, kurulum, samanlık, fırın, bagen, çeşme ve devşirme elaman özellikleri bakımından incelemiştir.

Güler (2016), ‘‘Türkiye’de Nüfusunu Yitiren Kırsal Yerleşimlerin Korunması İçin Bir Yöntem Önerisi: Ödemiş-Lübbey Köyü Örneği’’ başlıklı tezinde nüfusunu yitiren kırsal yerleşimlerin korunması için Ödemiş-Lübbey köyü üzerinden öneri yapmıştır ve öncelikle kırsal mimari kavramı üzerinde durarak uygulanan politikaları açıklamış, daha sonra ise kırsal yerleşimlerin nüfusunu kaybetme süreçlerini açıklamıştır.

Gürer (2003), ‘‘Kırsal Geleneksel Konut Dokusunun Turizm Bağlamında Değerlendirilmesi, Cumalıkızık Örneği’’ başlıklı tezinde koruma kavramı gelişimini daha sonra ise turizm ve sürdürülebilirlik kavramlarını açıklamıştır. Seçtiği Cumalıkızık Köyü’nün kırsal geleneksel dokusunu inceleyip turizm bağlamında değerlendirmiştir.

Yıldız (2018) ise ‘‘Bursa-Keles İlçesi Gelemiş Kırsal Yerleşmesinin Geleneksel Dokusunun İncelenmesi Ve Koruma Amaçlı Değerlendirilmesi’’ çalışmasında alanın tarihsel gelişimden sonra geleneksel yerleşim dokusunun fiziksel yapısını kentsel ölçekte ve yapı ölçeğinde analiz etmiştir. Geleneksel yapıların bozulma türlerini; plan düzeninde bozulmalar, cephe düzeninde bozulmalar ve yapısal bozulmalar başlıklarında ele almıştır. Çalışmada kırsal mimarideki konutların özellikleri de incelenmiştir. Geleneksel yapıların tanımı, plan ve cephe özellikleri ve geleneksel yapıların yapım sistemi ve malzeme özellikleri başlıklarında yapıları inceleyip daha sonra bu yapıların tespiti ve belgelenmesini yapmıştır.

Yapılan bu çalışmalarda dikkat çeken en önemli ortak özellik seçilen bölgelerin sosyal, kültürel, tarihsel ve mimari açıdan detaylı analiz edilmesidir. Bunlar seçilen bölgenin yerleşim dokusu, coğrafi özellikleri, özgün değerleri, fiziksel, sosyal ve yasal analizlerini içermektedir. Çalışmalarda en son olarak karşılaşılan koruma sorunları irdelenmiş ve bu alanları korumaya yönelik öneriler sunulmuştur. Genel olarak bakıldığında çalışmalar belirli bir alan üzerinden yürütülmüştür. Seçilen bölgelerin ortak inceleme başlıkları ise bölgenin mimari önemi ve

seçilme nedenleri, sorunları, yapılan analizler, korumaya yönelik öneriler olarak özetlenebilir. Neredeyse tüm çalışmalarda bu başlıklar bulunurken çalışma alanının özelliğine göre bazı başlıklara daha detaylıca yer verilmiş bazıları daha genel nitelikte incelenmiştir.

Yurtdışında yapılan bir kırsal uygulama çalışması olan ‘‘Peyzaj, Mimari Ve Çevresel Yenileme; Çin’deki Kırsal Yerleşimlerin Kapsayıcı Turizm İçin Tasarım Yaklaşımına Dair Bir Araştırma (Landscape, Architecture and Environmental Regeneration: A Research by Design Approach for Inclusive Tourism in a Rural Village in China)’’ (2018) makalesinde beş aşamadan bahsedilmiştir. Bu aşamalar;

- 1- Alanın belirlenmesi (Tasarım yaklaşımıyla araştırmanın bağlamı tanımlanır)
- 2- Peyzaj hizmetleri kavramını tanıtan bilimsel kaynaklar ve sınıflandıran tarihsel peyzaj öğeleri ve türleri tanımlanır.
- 3- Seçilen köyün peyzaj haritası ayrıntılı olarak çıkartılır.
- 4- Sadece metin ve açıklamaları değil, aynı zamanda tasarım ekibi tarafından hazırlanan görseller, çizimler de dahil olmak üzere tüm tasarım aşaması süreci ana hatlarıyla belirlenir.
- 5- Son olarak proje çıktıları eleştirel bir şekilde tartışılır.

Bu makalede Çin’de yenileme ve yeniden oluşturmada öncelikli olarak 2 model uygulandığı belirtilmiştir. İlk model hükümet tarafından yönetilen kırsal yenilemedir. İkinci model ise kendi kendine organize edilmiş kırsal yenilemedir. Bu modelde köy komiteleri ve kendi kendine organize olmuş çiftçiler yerel kaynakları ve kırsal toprakların gelişmesine yardım ederek kırsal kalkınmaya liderlik ederler. Yapılan proje; bina ve tasarım, çevre, halkın dahil edilmesi ve ekonomik açılardan irdelenmiştir. Bina ve tasarım açısından; bir binanın inşası veya restorasyonu, kültürel mirasın aktarılması, tarihinin iyileştirilmesi ve yerel işletmeler için önemli bir eylemdir. Yapılacak olan tasarım ve inşaat müdahaleleri ekonomiyi geliştirmek, yeniden canlandırmak, çevresini düzenlemek ve köyün birlik ruhunu yeniden canlandırmak için kilit rol oynar. Yeni bir organik kırsal ekonomi geliştirmek projenin amacıdır ve doğal ve kültürel miras kaynaklarının özelliklerinin sürdürülebilir şekilde geliştirilmesini göz önünde bulundurur. Bu makalede vurgulanan konulardan biriye önemli tarihsel ve kültürel değere sahip olan alanların mekânsal ve işlevsel yenilenmesidir. Bu nedenle temel ilke bölgeyi-tarihini-topluluğunu tanıtmaktır. Ayrıca yapılı çevre ve el değmemiş yeşil alanlar arasındaki ilişki ve verimli yeşil alanlar arasındaki ilişki de önemlidir.

MATERYAL VE METOT

Tez çalışması Erzurum'un İspir ilçesine bağlı Sırakonaklar Köyü üzerine yapılmıştır. Köyün kırsal mimarisi, belirlenen bölgelerdeki konutlar üzerinden incelenmiş ve kırsal kavramlar üzerinden değerlendirilmiştir. İlk olarak kavramlar açıklanmış ve literatür taraması yapılmıştır. Daha sonra alan çalışması yapılarak bölge yerinde incelenmiştir. Son olarak ise alanda tespit edilen özellikler analiz edilerek değerlendirilmiştir. Daha sonra Sırakonaklar Köyü'nün kırsal turizm potansiyelleri ortaya konulmuştur.

Literatür taramasında öncelikle Sırakonaklar Köyü ile ilgili yapılan çalışmalar ve köyün tarihiyle ilgili kaynaklar araştırılmış, daha sonra da çalışma kapsamında olan kırsal alan, kırsal mimari, kırsal turizm, kırsal mimarinin korunmasında yasal süreçler ve kırsal turizm örnekleri ile ilgili tez çalışmalar, makaleler, bildiriler, kitaplar, uluslararası sözleşmeler kaynak olarak kullanılmıştır. Köyün tarihi için özellikle'' Khodorchur: Lost Paradise, Memories of a Land and Its People'' kitabından oldukça yararlanılmıştır.

Sırakonaklar köyü yerleşimi dağınık 13 mahalle içeren geniş alana yayılmış bir köydür. İlk olarak, alanın coğrafi konumundan kaynaklı olarak bölgenin Çoruh Nehri ve Doğu Karadeniz ile bağlantısı, mevcut araç ve yaya güzergahları ve seçilen kırsal yerleşimlerin bu güzergahlarla ilişkisi irdelenmiştir. Daha sonra yapılan alan çalışmasında bütün mahallelere gidilmiş ve öncelikle Sırakonaklar köyünde çalışma alanı olarak belirlenen mahalleler seçilmiştir. Bu seçim; mahalleye ulaşım ve erişim olanakları, mahalledeki aktif olmayan sağlık ocağı ve muhtarlık gibi sağlık ve kurumsal olanaklar, mahallede konaklar dışında kilise, cami gibi tescilli olabilecek diğer kültürel miras potansiyeli, yerleşimin turizm potansiyeli açısından tarihi yol güzergahları üzerinde olması, mahalledeki özgün konak sayısı ve alana yerleşimleri, mahalledeki konakların kullanılma durumu gibi kriterlere bağlı olarak yapılmıştır. Bu kriterler kapsamında Sırakonaklar yerleşkesi incelendiğinde en uygun mahalleler Cücebağ ve Yoncalık mahalleleridir ve çalışma bu mahalleler üzerinden yürütülmüştür.

Düzlük bir alana dağınık olarak yerleşmiş olan Cücebağ, yerli ve yabancı turistlerin en çok ziyaret ettiği tarihi kilise ve gayrimüslim mezarlığı bulundurmaktadır. Ayrıca köyün ilk mahallesi olup köyün buradan sonra dağılması ve tarihi taş konakların bazılarının tamamen korunmuş olması bazılarının ise yanında yeni ek yapılar yapılmış olması yer seçiminde etkili olmuştur. Yoncalık mahallesi ise; konum olarak köyün merkezinde bulunması, aktif olmasa da muhtarlık ve sağlık ocağı gibi merkezi hizmetlerin burada bulunması, taş konakların topografyayla uyumlu yerleşiminin net olarak görülebilmesi ve taş konakların bazılarının orijinalliğini hala koruyabilmelerinin yanında bazı konakların ek müdahaleler görmesi

nedeniyle tercih edilmiştir. Mahalleler seçildikten sonra alan çalışmasında taş konakların rölöveleri alınmış, konumları ve özellikleri belirlenmiş ve fotoğraflarla da belgelenmişlerdir. Tespit çalışmalarından toplanan veriler ışığında, kırsal yerleşimlerle ilgili analizler; çevre ve dokuya yönelik analizler ve mimari özelliklere yönelik analizler olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir. Öncelikli olarak alan bir bütün olarak incelenmiş, alanın haritası ve eş yükselti eğrileri çıkartılmıştır. Bu harita üzerinden öncelikle alanın doluluk-boşluk dokusu, sokak-yapı ilişkileri, yapı-parcel ilişkileri, araç ve yaya ulaşımları, yapı-topoğrafya ilişkileri, yapı işlevleri ve yapıların kat adedi ile ilgili analizler yapılmıştır. Daha sonra ise yapı analizleri yapılarak grafikleştirilmiştir. Analizler yapıldıktan sonra Yoncalık ve Cücebağ Mahalleleri geleneksel mimari özellikleri incelenmiştir. Yapılar incelenirken iki boyutlu ve üç boyutlu görsellerle desteklenmiştir. Alınan ölçüler Autocad ile çizilerek, 3dsMax, Vray ve Photoshop programlarıyla üç boyutlu görselleri oluşturulmuştur. Yapılar için envanter antetleri oluşturulmuş ve her bi yapı için bu antetler doldurulmuştur. Ölçüsü alınabilen yapıların rölöve çizimleri ve fotoğrafları da antetlere eklenmiştir.

Analizler ve mimari özelliklerin incelenmesi sonucunda alanın kırsal turizm potansiyeline yönelik değerlendirmeler yapılmıştır. Turizm faaliyetleri için bölgenin özellikle konaklama, yeme-içme faaliyetleri, alışveriş, günlük hayatı deneyimleme gibi gereksinimler için mekânsal olanaklar değerlendirilmiş, bölgenin doğa sporlarıyla ilgili potansiyelleri ortaya konmuş ve yerleşimlerin olası yürüyüş rotalarıyla ilişkisi kurulmuştur. Sonuç olarak bölgenin kırsal turizm bağlamında potansiyel ve değerleri göz önünde bulundurularak yapısal ve çevresel önerilerde bulunulmuştur.

Şekil 12. Yöntem.

ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

Sırakonaklar Köyü

Sırakonaklar coğrafi konumu

Sırakonaklar köyü Erzurum'un İspir ilçesine bağlı 40.71863° K, 41.20660° D koordinatlarında yer alan bir yerleşim bölgesidir. Erzurum'a 200 km, İspir ilçesine ise 50 km uzaklıktadır. Erzurum iline bağlı olmasına rağmen Karadeniz bölgesinde bulunmaktadır ve bu bölgenin özelliklerini göstermektedir. Rakımı ortalama 1790 metredir.

Erzurum'un kuzeyinde, Doğu Anadolu ve Karadeniz bölgelerini birbirine bağlayan Kaçkar dağlarının eteklerinde dağınık bir şekilde yerleşmiştir. Türkiye'nin kuzeyinde Doğu Karadeniz sahili boyunca uzanan Kaçkar dağları, Kuzey Anadolu Dağları'nın doğudaki bölümünü oluşturur. Bu dağların yüksekliği doğuda 3500 metreye kadar çıkarken batıya doğru gidildiğinde 2000 metreye kadar düşmektedir. Sırakonaklar, 1994 yılında tesis edilen Kaçkar Dağları Milli parkının güney yamacında kuş uçuşu olarak 27 km uzaklıkta yer almaktadır.

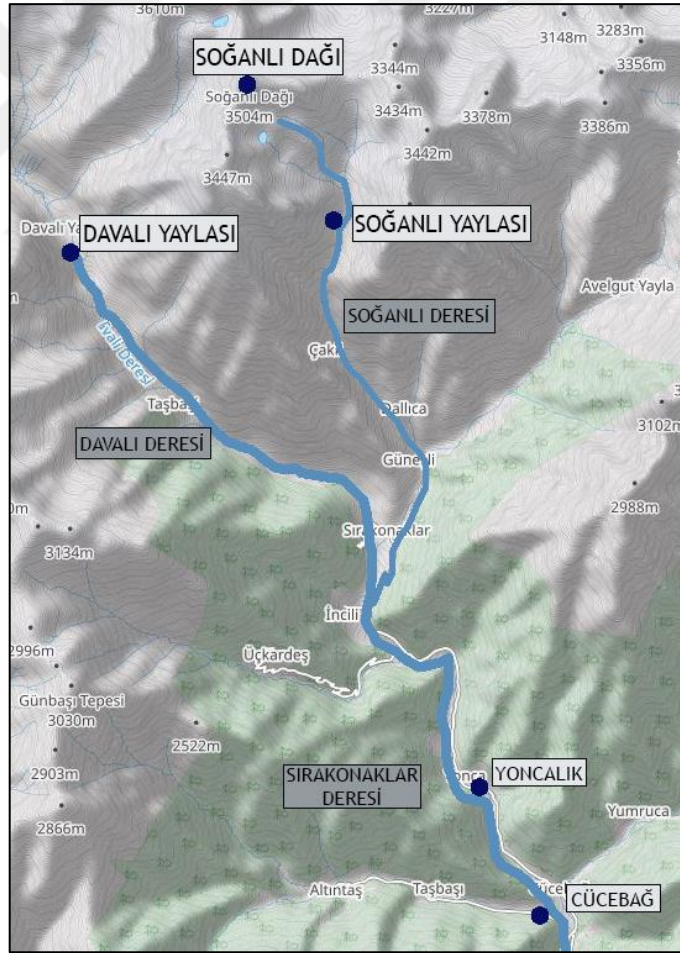
Dağınık haldeki yerleşimlerin arasından kıvrılarak kuzeyden güneye doğru akan Sırakonaklar Deresi, kuzeyden gelen Soğanlı Deresi'nin kuzeybatıdan gelen Davalı Deresiyle birleşmesiyle oluşur ve 30 kilometre sonra Çoruh Nehri'ne dökülür. Sırakonaklar yerleşim alanı çevresinde birçok yayla bulunmaktadır. Bu yaylalar genellikle köyün kuzeyinde ve Kaçkar Dağları'nın yüksek kesimlerinde bulunmaktadır. Davalı Deresi'nin üzerinde bulunan Davalı Yaylası yerleşim yerinin kuzeyinde geniş bir düzlükte yer almaktadır. Ayrıca Soğanlı Deresi ise üzerinde bulunan Soğanlı Yaylası da Sırakonaklar çevresindeki yaylalara örnek gösterilebilir (Şekil 15).

Şekil 13. Erzurum İl Sınırları.

Şekil 14. Sırakonaklar yerleşimi konumu.

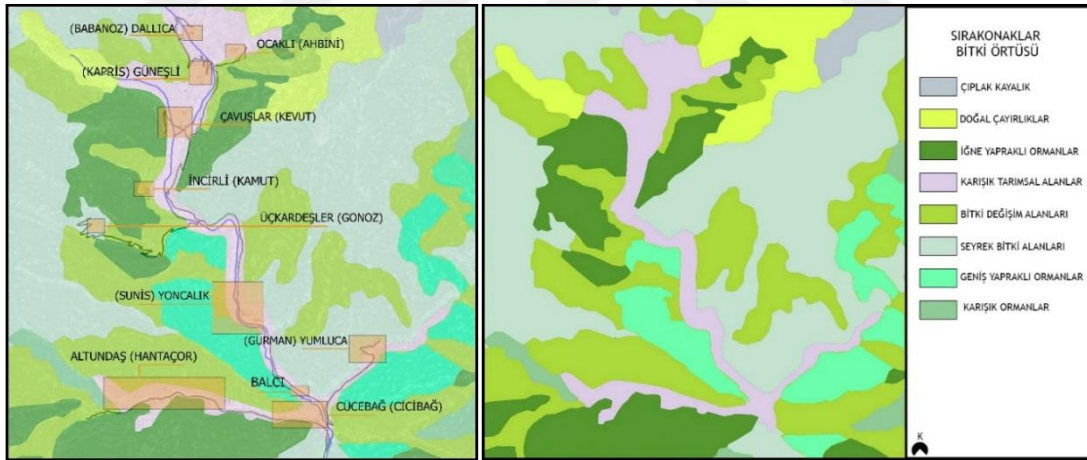
Şekil 15. Davalı ve Soğanlı Yaylaları ve dereleri.

Coğrafi özellikleri

İklim ve bitki örtüsü

Sırakonaklar yerleşimi, Doğu Karadeniz bölgesinde, Doğu Karadeniz ve Doğu Anadolu bölgelerinin kesiştiği alanın doğu sınırında alanda bulunmaktadır. Doğu Karadeniz'in iç kesimlerinde yer alan yerleşime en fazla yağış sonbaharda olmaktadır. Karadeniz ikliminde kışlar ılıman olsa da Sırakonaklar hem iç kesimde olduğundan hem de rakımı yüksek olduğundan soğuk geçmektedir. Köppen iklim sınıflandırmasına göre Sırakonaklar yerleşiminin iklim tipi Dfa'dır (Köppen sınıflandırmasında D harfi soğuk iklimleri, Df kışı şiddetli ve her mevsim yağışlı iklimi, Dfa ise kışı şiddetli, her mevsim yağışlı ve yazı sıcak iklimleri temsil edilmektedir). Dfa iklim özellikleriyse; kışının şiddetli, her mevsim yağışlı, yazının çok sıcak olmasıdır. En sıcak ay ortalaması 22° C nin üzerindedir (Bölük, 2016).

Sırakonaklar, bitki örtüsü bakımından zengin bir bölgede yer almaktadır. Bölgede bulunan tarımsal alanlarda ceviz, elma, erik, dut gibi meyve ağaçları yaygındır. Bölgede ve çevresinde birçok orman bulunmaktadır. Bu ormanlık alanlarda iğne ve geniş yapraklı ağaçlar bulunmaktadır (Şekil 16). Kaçkar Dağları'nda 1500 metre yükseklikten sonra görülen göknar, ladin, sarıçam ve karışık ormanlar Sırakonaklar bölgesinde de görülmektedir.

Şekil 16. Sırakonaklar bitki örtüsü haritası (Corine ile oluşturulmuştur).

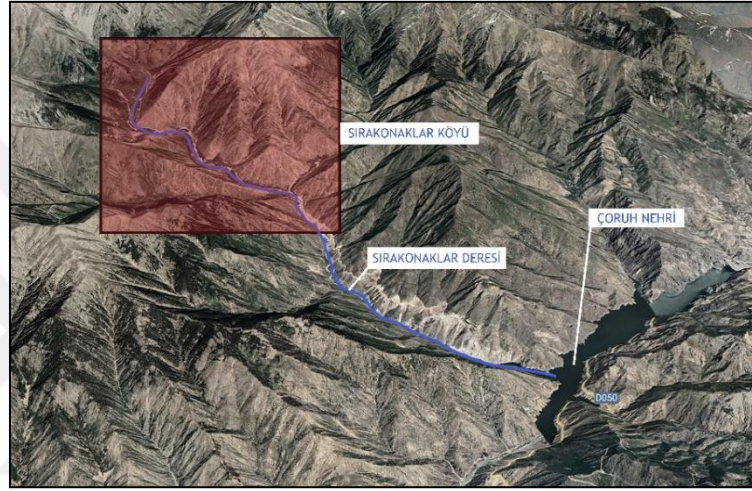
Tablo 6. Sırakonaklar Bölgesi Bitki Örtüsü Çeşitliliği ve Alan Dağılımları.

Alan	(ha)
Sulanmayan Karışık Tarım Alanları (2421)	463.66
İğne Yapraklı Ormanlar (312)	788.69
Geniş Yapraklı Ormanlar (311)	471.37
Doğal Çayırliklar	329.53
Çıplak Kayalık	74.24
Seyrek Bitki Alanları	1792.7

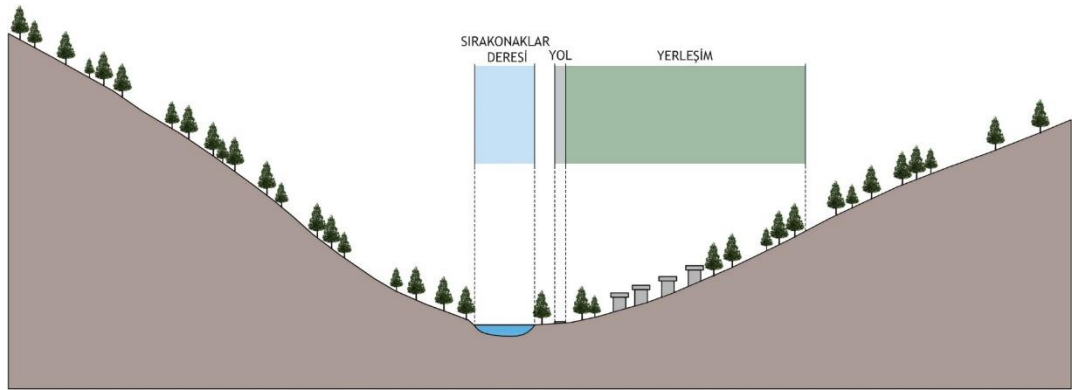
Topografya

Sırakonaklar bölgesi , kuzeydeki Kaçkar Dağlarından güneyde Çoruh Irmağı'na paralel akan akarsuların oluşturduğu birbirine paralel derin vadilerden birinde yer almaktadır. Birbirinden keskin sırtlarla ayrılan bu vadiler bölge halkı için güvenli yerleşim alanları oluştururlar. Sırakonaklar yerleşimi, Çoruh Irmağı'na dökülen Sırakonaklar Deresinin kuzeybatı-güneydoğu yönlü oluşturduğu vadiye yayılmıştır (Şekil 17). Sırakonaklar, vadinin kolları üzerine yayılan kırsal yerleşimlerin topluca adını ifade etmektedir.

Genellikle mahalleler vadiden ve vadinin batı tarafından akan Sırakonaklar Deresi karşısındaki yamaçlarda kurulmuştur (Şekil 18).

Şekil 17. Sırakonaklar yerleşim alanı.

Şekil 18. Sırakonaklar yerleşiminin vadi ve Sırakonaklar Deresi ile kurduğu ilişki.

Ulaşım

İspir merkezden Sırakonaklar köyüne ulaşım yalnızca bir araç yolu ile sağlanmaktadır. İspir-Yusufeli karayolu arasında Çoruh Nehri boyunca devam eden yolun 38. kilometresinde Çamlıkaya Köyü ayrımında ayrılan köy yolu, İspir-Yusufeli karayolunun Çoruh nehrinin karşısına betonarme köprüyle geçerek Nehre paralel olarak 10 kilometre daha devam eder. Daha

sonra vadi içine doğru kıvrılarak çoğunlukla Sırakonaklar Deresi ile paralel olarak yükselen yol, 8 kilometre sonra Sırakonaklar yerleşiminin ilk mahallesi olan Cücebağ'a ulaşır.

Şekil 19. İspir-Yusufeli karayolu.

İspir -Yusufeli karayolu çift şeritli yoldur. Yolun Sırakonaklar'a ayrılan kısmı ise toprak ve dardır (Şekil 20). Sırakonaklar ayırımından sonraki yol 18 km boyunca virajlı ve engebelidir. İspir'den Sırakonaklar'a toplu taşıma aracı bulunmamaktadır. Ulaşım sadece özel araçlarla sağlanmaktadır. Köyün mahalleleri arasında da yollar topraktır kiiki aracın zor geçeceği genişliktedir. Yağışların çok olduğu zamanlarda yollara heyelan gelerek ulaşımı kapatmaktadır. Köyün en büyük sorunlarından biri yolların yetersiz oluşudur.

Şekil 20. Sırasıyla, Çamlıkaya yol ayrımından sonra Sırakonaklar yolu, Sırakonaklar mahalleleri arası yol.

Şekil 21. Heyelan nedeniyle tahribata uğramış yol.

Çoruh Nehrine yapılan barajlar sonrası İspir’den Sırakonaklar köyüne giden yol sular altında kalmıştır. Barajlardan önce ulaşım koşulları çok daha iyi durumdaydı. Birçok yerden turistler tur otobüsleriyle Sırakonaklar’a gelmekteyken yolların kötüleşmesiyle birlikte bölgede turizm faaliyetleri bitmiştir.

Sırakonaklar Köyü tarihi

Eski adı “Khodorchur” olan Sırakonaklar’ın eski yerleşimcileri Ermeniler olup Khodorchur ismi ilk olarak 1586’da yayınevi bilgisi “Khodyark manastırının başrahibi Lord Bishop Ovanes, Khodorchur’lu Krikor” olarak belirtilen ve adı “Khodorchur” olan bir kitapta geçmektedir. Hasap Garnetsi’nin 1653’te yazıldığı tahmin edilen “Upper Armenia” adlı topoğrafyayla ilgili kitabında “Khodorchur köyüne kadar uzanan toprağın (İspir) tüm nüfusu Ermeni’dir” biçimindeki ifadesi de bu durumu desteklemektedir. İncilin bir basımında “1666’da ben; Ghazar Vartabed, 16 Kasım’da Khodorchur’un toprak sahibi lordlarına geldim” ve 1748’de Konstantinopolis Apostolik Psikopozluğu’nun “İspir’e bağlı birçok köy içerisinde Khodorchur, en göze çarpan ve en önde gelen köydür” biçimindeki ifadeleri Sırakonaklar yerleşkesinde zengin toprak sahiplerinin ikamet ettiği, doğası, mimarisi ve ekonomisi ile bölgedeki en önemli merkez olduğu anlamını çıkarmak mümkündür. Bu bilgilere dayanılarak köyün en az 450 yıllık bir tarihi olduğu söylenebilir. Köye Birinci Dünya Savaşından sonra Türkler yerleştirilmiştir (Hulunian and Hajian, 2012).

Ermeniler zamanında Sırakonaklar yerleşkesinin ünü bölgenin sınırlarını aşmıştır. Mshak gazetesinin editörü Krikor Ardzruni burayı ‘Küçük Cumhuriyet’ olarak isimlendirirken zenginliği ve insanları arasındaki güçlü bağlardan dolayı sosyal ruhuyla da övmüştür. Aslında yoksul olarak nitelendirilebilecek İspir ve çevresinde, Khodorchur halkı zenginliğiyle bilinmekteydi. Fakat bulunduğu topraklar açısından bataklık ve kayalıklardan oluşmaktaydı ve ekilebilir alan, tüketimin ancak yarısını karşılayabiliyordu. Bu nedenle erkeklerin çoğu

İstanbul, Trabzon, Erzurum ve 19.yy ın ortalarından itibaren Rusya'ya iş göçü yaparak bu durumu telafi etmeye çalışmışlar. Khodorchur Ermenileri gurbetten elde ettikleri kazançlarla bölgeye şimdiki 'Sırakonak' ismini veren taş konakları yaptırmışlar. Konakların inşasında çalışacak maharetli taş ustaları ve Ermeni-katolik yerleşim bölgesi tarımsal üretiminde çalışacak işçiler için Hemşin'den Rize limanına, İspir ve Tortum'a kadar komşu kırsal yerleşimlere önemli bir ekonomik gelir kaynağı sağlanmıştır (Hulunian and Hajian, 2012)

Şekil 22. Sırakonaklar tarihi haritası (Hulunian and Hajian, 2012).

Sırakonaklar (Khodorchur), eskiden çok daha fazla sayıda mahalle ve bu mahallelerin alt mahallelerini içermektedir (Tablo 7). Dolayısıyla hem nüfus ve hem de taş konaklar çok daha fazlaydı. Bakımsız ve ciddi yapısal sorunları olan konaklar bulunmakla birlikte nüfusun büyük çoğunluğu hala birçoğu sağlam olan bu yapılarda ikamet etmektedirler. Kırsal bölgedeki bu taş konaklar; mimarileri, cephe karakterleri, topoğrafyaya konumlandırılışları, malzeme ve yapım tekniği gibi özellikleriyle özgün bir karaktere sahiptirler.

Tablo 7. Sırakonaklar Köyü Eski Mahalleleri (Hulunian and Hajian, 2012 kaynağından yararlanarak oluşturulmuştur.)

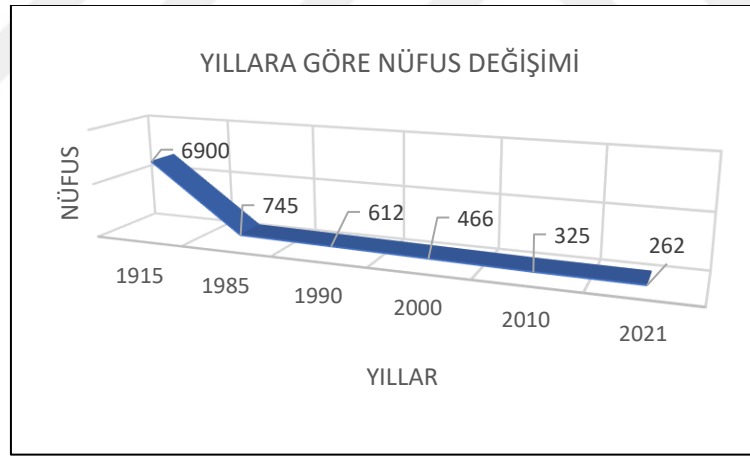
Mahalleler		Rakım	Eski Ev Sayısı (1915)	Eski Nüfus	Alt Mahalleler
Eski Adı	Yeni Adı				
Jijibağ	Cücebağ	1300	141	987	Gzents Khojigants Murtadants Melikants Aneghints Khizigants Fenda Balja Kayintsets
Khantatsor	Altındaş	1600	220	1540	Khosharants Iritsants Inner Aylints Kishmishin Upper Aylints Goghosun Panosun Glakhints
Gisag	Sırakonaklar	1350	62	434	Libarints Horkurants
Grman	Yumruca	1400	90	630	Koshorants -Khojigants -Demurjants -Tomasents -Melikants Kasbarants
Sunints	Yonca	1400	150	1260	Khachgay Ladvints Mlkints Kamarints Gogher
Gaghmkhud	İncirli	1750	107	749	Klan isimleriyle bölümlere ayrılmış Godorents Trui Khoshorants Trui Abazents Trui Azhiments Trui
Vahnay	Sungurlu	1800	33	231	-
Keghud	Çavuşlar	1800	55	385	-
Michin Tag		1400	90	690	Awedants Melikants Toloshunk Shargants
Tsutsula	Aktaş				
Kaprunts	Güneşli				
Aghpuni	Ocaklı				
Babanunts	Balıca				

Demografik yapı

Birinci dünya savaşı sonrasında gayrimüslim nüfusun bölgeyi terk etmesiyle Sırakonaklar köyü boşalmıştır. Daha sonra Sırakonakar'ın hemen kuzey yamacındaki Çamlıhemşin bölgesi halkından buraya göçler olduysa da hiçbir zaman hem nüfus yoğunluğu hem de yaşam biçimi olarak eski popüleritesini yakalayamamıştır. Çeşitli sebeplerle köydeki konakların çoğu da yıkılmıştır. (Tablo 8). Hane sayısı 1915'te 948 iken (Hulunian and Hajian, 2012), 2010'da 74 olarak kaydedilmiştir (Anonim, 2020). Nüfusun azalması, yerleşim yerine ulaşım imkânlarının güçlüğü, genç nüfusun eğitim görmek ve çalışmak için göç etmesi ve sağlık imkânlarının yetersizliği gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır.

Tablo 8. Sırakonaklar Köyü Nüfusunun Yıllara Göre Değişimi (Anonim, 2020).

Yıl	Kadın	Erkek	Toplam
1915	-	-	6900
1985	379	366	745
1990	315	297	612
2000	224	242	466
2010	160	165	325
2021	123	139	262

Şekil 23. Sırakonaklar Köyü nüfus değişim grafiği.

Sırakonaklar köyünün yaz ve kış nüfusu arasında da değişkenlik söz konusudur. Nüfusun birçoğu mevsimlik olarak köyde bulunmaktadır. Kalıcı nüfus azdır. Mevcut durumda Sırakonaklarda ki kalıcı nüfus 200 kişi iken mevsimlik gelen nüfus 125 kişi civarlarındadır.

Sosyokültürel ve ekonomik özellikleri

Sırakonaklar, vadiler arasına yayılan mahalleleriyle dağınık bir yerleşim düzeni gösterse de mahalleler kendi içlerinde biraraya kümelenmiş yapılardan oluşan toplu bir yerleşim karakteri gösterirler. Mahallelerdeki yapılar, topografyayla uyumlu, birbirlerine yakın ve komşuluk ilişkilerinin güçlü kurulmasını sağlayacak biçimde konumlanmıştır. Dağlık bir coğrafyada genellikle dağınık bir yerleşim biçimi olması beklenirken köydeki yapıların büyük bir çoğunluğunu oluşturan evlerin böylesine yakın konumlandırılması güvenlik nedenlerini akla getirmektedir. Hulunian ve Hajian, (2012), Sırakonaklar'ın eskiden zaman zaman eşkıyalar tarafından baskına ve saldırıya uğradığını ve bu nedenle yapıların güvenlik nedeniyle birbirlerine çok yakın konumlandırıldığını ifade etmiştir. Yapıların yakın konumlanmasının bir nedeni de komşuluk ve aile ilişkilerinin önemli olmasıdır. Gayrimüslimlerin yaşadığı dönemde, büyük aile kolonilerinin bulunması, mahalle oluşumunda etkili olmuştur. O dönemlerde geniş aileler (Anne, baba, çocuklar, gelin, torunlar) konakta bir arada yaşamaktaydı. Yakın akrabalar ise birbirlerine yakın oturmaktaydı. Bu nedenle köyde dayanışma ve yardımlaşma duygusu çok gelişmişti. Öyle ki o dönemlerde göç olmamasının nedeni aralarındaki bu bağa dayandırılmıştır (Hulunian and Hajian, 2012).

Günümüzde ise hane sayısının ve nüfusun azalmasıyla köyün imkânları çok kısıtlı hale gelmiştir. Temel ihtiyaçlardan olan eğitim, sağlık gibi hizmetler köyde bulunmamaktadır. Köy sakinleri sağlık ihtiyaçları için ilçe merkezine gitmek zorundadır. Aynı şekilde eğitim için de çevrede bulunan okullara gidilmektedir. Ayrıca köyde bakkal, market, manav gibi ihtiyaçların karşılanacağı bir ticarethane de bulunmamaktadır. Köye her hafta belirli bir gün seyyar bakkal gelmektedir. Köylü ihtiyacını toplu olarak ilçeden veya seyyar bakkallardan karşılamaktadır.

Şekil 24. Seyyar bakkal.

Köylüler toplanma alanı olarak genelde Yoncalık mahallesinde bulunan muhtarlığın bahçesini kullanmaktadır. Araştırma alanında bulunan Yoncalık ve Cücebağ mahallelerinde kahvehane bulunmamaktadır. Cücebağ Mahallesinde eskiden kilise olan cami yer almaktadır. Köydeki iki camiden biri budur. Diğer cami ise Çavuşlar mahallesindedir.

Köyde hemen hemen herkes birbirini tanımaktadır. 20.yy'ın başlarından itibaren bölgeye yerleşenlerin yeni nesilleri yine burada ikamet ettiklerinden köyde yabancı yoktur. Genç nüfus yok denecek kadar azdır. Bölgede genellikle orta yaşlı ve yaşlı nüfus bulunmaktadır.

Köyde tarım arazisi olarak çok fazla ekilebilir alan yoktur. Köylüler kendi ihtiyacını karşılayabilecek kadar bir alanı ekip biçmektedir. Bahçelerinde; mısır, fasulye, kabak, salatalık, domates gibi sebzeler ekilmektedir. Meyve ağaçları meşhurdur ve bolca bulunmaktadır. Elma, ceviz, armut, üzüm, erik, dut, kiraz gibi meyve ağaçları bölgede mevcuttur. Özellikle yörenin üzümü ve cevizi çok meşhurdur. Geçmişte şarap üretimi yoğun olarak gerçekleştirilmekteydi ve bölgede şarap mahzenleri de yoğunlu (Hulunian and Hajian, 2012).

Sırakonaklar köyünde geçim ağırlıkla hayvancılıktan kazanılmaktadır. Günümüzde çok aktif olmasa da, turizmin var olduğu zamanlarda önemli bir geçim kaynağı da hayvancılıktır. Çevrede birçok yayla bulunmaktadır ve hayvanlar bu yaylalara çıkarılmaktadır. Aynı zamanda arıcılık da bu bölgede yapılmaktadır. Turizm varlığında süt, tereyağı peynir, bal gibi ürünler satılmaktaydı. Çok yoğun olmamakla birlikte yöredeki bir diğer geçim kaynağı ise pansiyonculuktur. Fakat günümüzde turizmin olmamasıyla birlikte bu geçim kaynakları da önemini yitirmiştir. Turizmin kaybedilmesinin en önemli sebebi barajlar sonrası oluşan ulaşım güçlükleridir.

Sırakonaklar Köyü Kırsal Mimarisi

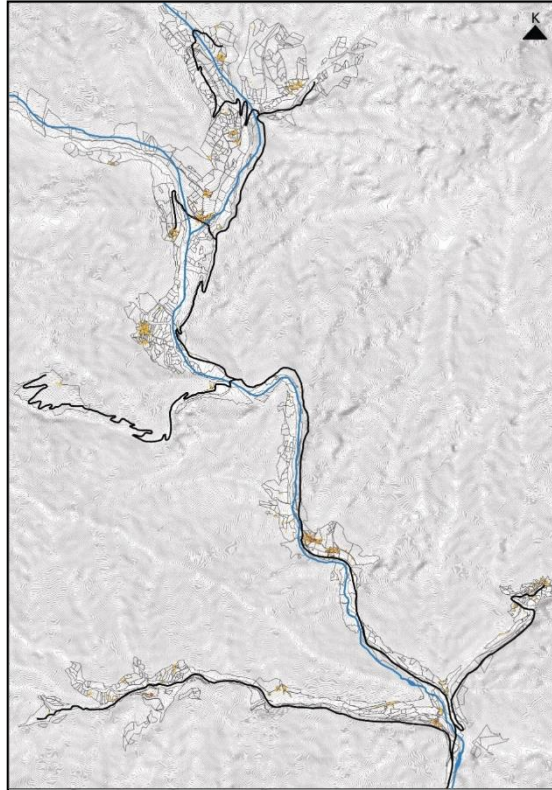
Sırakonaklar Köyü yerleşim biçimi ve mahalleleri

Sırakonaklar Köyü, Çoruh Nehri'ne kuzeyden bağlanan olan Sırakonaklar Deresi'nin oluşturduğu geniş ve dağlık vadi kolları üzerine yayılmıştır. Bölgenin kendine has dağlık coğrafi yapısı nedeniyle Sırakonaklar Deresi ve kollarına yayılan Sırakonaklar Köyü'nde, vadi eteklerine dağınık olarak toplanan yerleşimler mahalleri oluştururlar. Köy, en kuzey ucundaki Dallica mahallesi ve en güney ucundaki Cücebağ mahallesi arasında dağılmıştır. Çoruh Nehri'nden Sırakonaklar Deresini takip ederek kuzey yönünde ilerlendiğinde ilk olarak Cücebağ Mahallesi ulaşmaktadır. Bu mahallede, şuanda bir kısmı cami olarak kullanılan Cücebağ Camii adında tarihi bir kilise bulunmaktadır. Cücebağ mahallesinden üç kola ayrılan yolun batı kanadında Altundaş ve Taşbaşı mahalleleri, doğu kanadında ise Yumluca

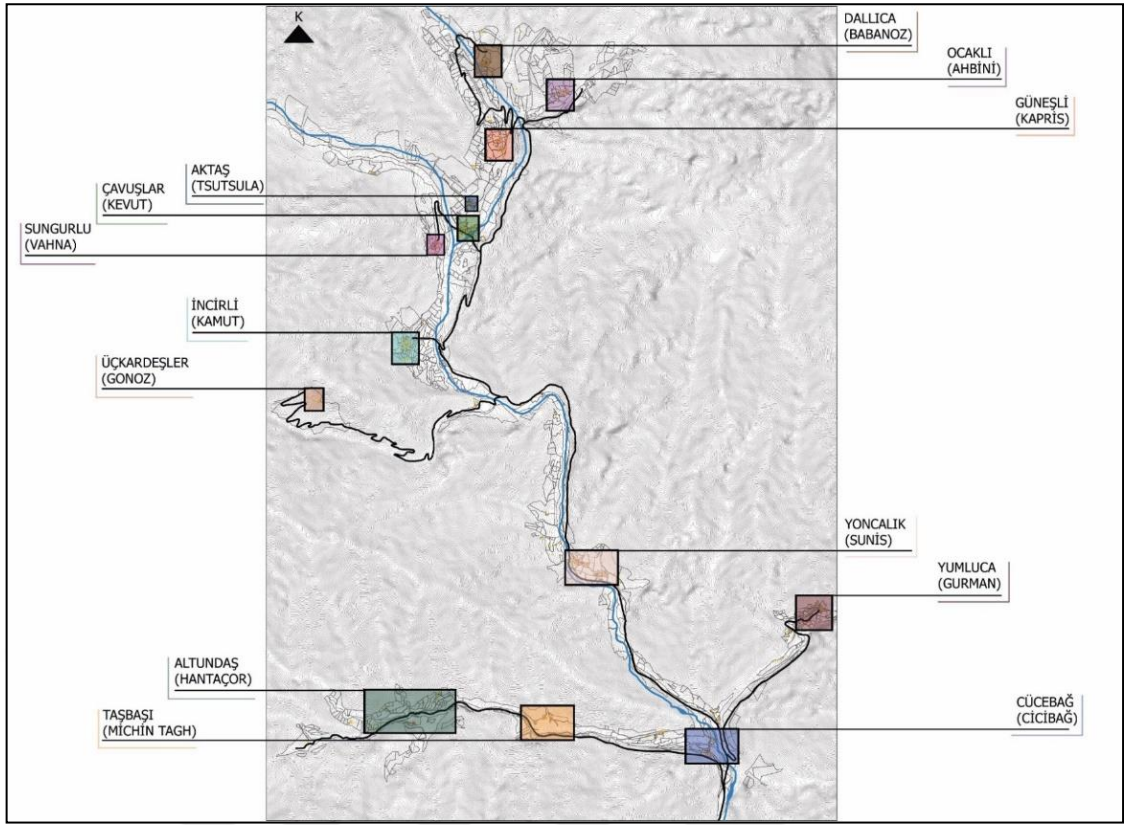
Mahallesine ulaşılmaktadır. Cücebağ Mahallesinden kuzeye devam edildiğinde ise 3 kilometre sonra yolun hemen batısında ilk olarak Yoncalık Mahallesi dir. 1,5 kilometre sonra yolun batıya ayrılan kolunda Üç Kardeşler Köyü bulunmaktadır. Kuzeye ilerleyen yola devam edildiğinde 1 kilometre sonra İncirli Mahallesi yolun batısında ve 1 kilometre sonra yolun batıya ayrılan bir kolunda sırasıyla Çavuşlar, Aktaş ve Sungurlu Köyleri bulunmaktadır. Tekrar kuzeye giden yolun devamında ise yol yine batıya ve doğuya ayrılmaktadır. Yolun doğu kolunda Ocaklı ve batı kolunda ise sırasıyla Güneşli ve Ballica mahalleleriyle köy sonlanmaktadır. Daha kuzeyde köyün yüksek kesimlerinde yaylaları bulunmaktadır.

Şekil 25. Sırakonaklar Köyü Mahalleleri uzaklıkları.

Şekil 26. Sırakonaklar Köyü.

Şekil 27. Sırakonaklar Köyü Mahalleleri.

Sırakonaklar köyü mimari analizleri

Yapılan analizler Sırakonaklar'ın mahalleleri arasından seçilen Cücebağ ve Yoncalık mahalleleri üzerinden yapılmıştır. Toplam 70 adet çeşitli işlevdeki yapılardan Yoncalık Mahallesinde 26, Cücebağ Mahallesinde 7 adet toplam 33 adet konut yapısı bulunmaktadır. Bu konutlardan 15 konuta girilebilmiş ve ölçüleri alınmıştır. Ölçüsü alınan yapıların plan, kesit, görünüşleri çıkartılmıştır. Çalışma alanının dışında Çavuşlar ve Ocaklı Mahallelerinde de birer yapının ölçüsü karşılaştırma amaçlı alınmıştır.

Çalışma alanında mahallelerinin seçim kriterleri yerleşim dokusu ve konaklarıyla özgünlüğünü mümkün olduğunca koruyan mahalleler göz önüne alınarak yapılmıştır. Yer seçiminde göz önüne alınan kriterler;

- Mahalleye ulaşım ve erişim olanakları,
- Mahalledeki aktif olmayan sağlık ocağı ve muhtarlık gibi sağlık ve kurumsal olanaklar,
- Mahallede konaklar dışında kilise, cami gibi tescilli olabilecek diğer kültürel miras potansiyeli,
- Yerleşimin turizm potansiyeli açısından tarihi yol güzergahları üzerinde olması
- Mahalledeki özgün konak sayısı,

- Mahalledeki konakların kullanılma durumu biçiminde sıralanabilir.

Bu kriterler kapsamında Sırakonaklar yerleşkesi incelendiğinde en uygun mahalleler Cücebağ ve Yoncalık mahalleleri olarak ortaya çıkmaktadır. Düzlük bir alana dağınık olarak yerleşmiş olan Cücebağ, yerli ve yabancı turistlerin en çok ziyaret ettiği tarihi kilise ve gayrimüslim mezarlık alanıyla en popüler yerlerden biridir. Ayrıca köyün ilk mahallesi olup köyün buradan sonra dağılması ve tarihi taş konakların bazılarının yanında yeni ek yapılar yapılmış olsa da bazılarının tamamen korunmuş olması biçiminde ifade edilebilir. Yoncalık mahallesi ise; konum olarak köyün merkezinde bulunması, muhtarlık ve sağlık ocağı gibi kurumların aktif olmasa da burada bulunması, taş konakların topografyayla uyumlu yerleşiminin burada net olarak görülebilmesi ve taş konakların bazılarının orijinalliğini hala koruyabilmelerinin yanında bazı konakların ek müdahaleler görmesi de seçilmesinde etkili olmuştur. Seçilen alanlardaki konaklar; plan tipolojisi, cephe özellikleri, mimari elemanları, değişmişlik durumları, yapıların WC, banyo, mutfak gibi kullanım açısından ihtiyaçları, malzeme ve yapım tekniği gibi farklı yönlerden mimari özellikleri, gereksinimleri ve özgünlük durumları incelenecektir.

Çevre ve doku analizleri

Yerleşim özellikleri

Köydeki mahalleler genel olarak topografyaya uyumlu, birbiriyle komşuluk ilişkisi kuran ve birbirlerinin güneş ışığını kesmeyecek şekilde konumlanmıştır.

Yoncalık Mahallesi

Yoncalık mahallesi konum olarak Sırakonaklar Köyü'nün merkezinde yer almaktadır ve birçok ortak kullanım için merkez görevi görmektedir(Şekil 28). Şöyle ki, köyün eskiden okul olan ama şimdi muhtarlık olarak kullanılan binası ve mevcut durumda kullanılmayan sağlık ocağı bu mahallede bulunmaktadır.

Şekil 28. Muhtarlık.

Yoncalık mahallesi, eğimli bir arazide bulunmaktadır. Yapılar eğimli topografya yapısına uyumlu konumlanmış, yaşam mekânları ve günlük yaşamın gerektirdiği tüm aktiviteler bu yerleşime göre biçimlenmiştir. Mevcut durumda yapı yoğunluğun az olduğu alanlar bulunsada buradaki kalıntı izleri ve yapı taşlarının varlığından eskiden çok daha fazla yapı bulunduğu anlaşılmaktadır. Yapıların hepsi güneye bakacak biçimde konumlanmıştır.

Mahallede konut ve ahır varlığı yoğunluktadır. Eskiden han amaçlı kullanılan bir kalıntı izi bulunmaktadır.

Şekil 29. Yoncalık mahallesi.

Şekil 30. Yoncalık mahallesi yerleşim düzeni-1

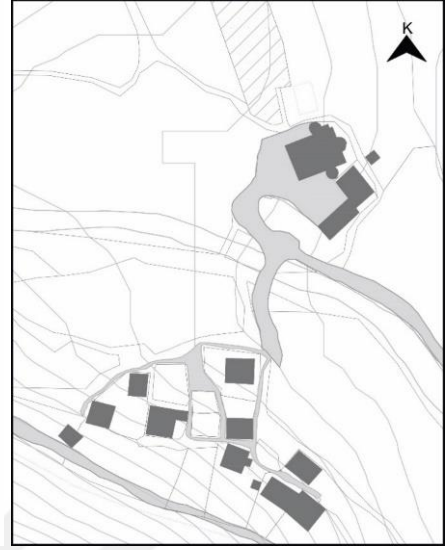
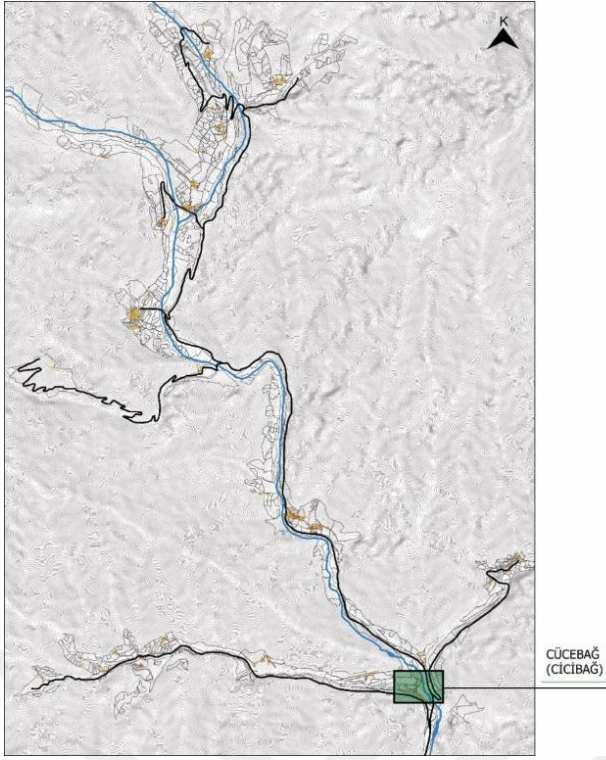
Şekil 31. Yoncalık mahallesi yerleşim düzeni-2

Cücebağ Mahallesi

Cücebağ mahallesi Sırakonaklar Köyü'nün ilk mahallesidir. Diğer mahallelere göre nispeten düz bir alanda bulunmaktadır. Mevcut durumda seyrek bir yerleşime sahiptir. Sonradan camiye dönüştürülmüş tarihi bir kilise ve kilisenin yanında giriş kapısı kemerindeki Ermenice kitabeden gayrimüslimlere ait olduğu anlaşılan bir mezarlık bulunmaktadır. Kitabenin üzerinde İngilizce 'Have mercy on us, passing friends' Türkçe " Tanrı ölen yakınlarımıza merhamet etsin" anlamına gelmektedir (Hulunian and Hajian, 2012) (Şekil 30).

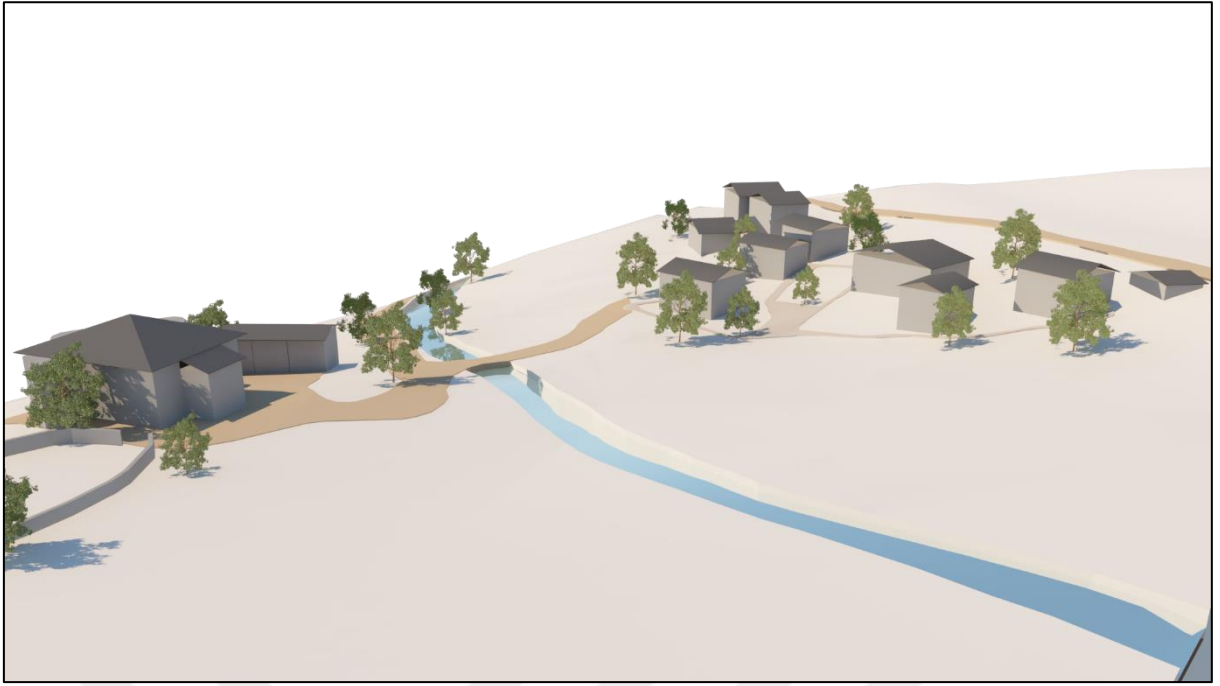
Şekil 32. Mezarlık girişi.

Şekil 33. Yoncalık mahallesi.

Şekil 34. Cücebağ mahallesi yerleşim düzeni-1

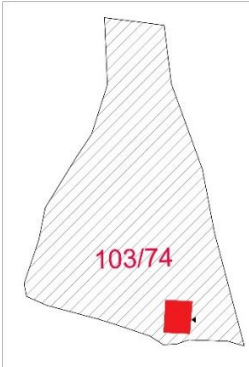
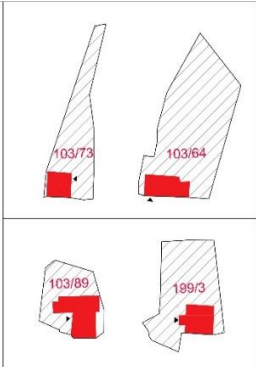
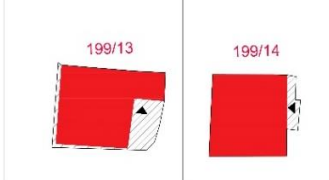
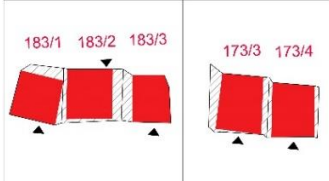

Şekil 35. Cücebağ mahallesi yerleşim düzeni-2

Yapı-parsel ilişkisi

Sırakonaklar köyünde genel olarak parselizasyon çok düzenli değildir. Yapıların parsel üzerinde konumlanmasında belirli bir düzen bulunmamaktadır (EK-1, 1. Yoncalık Mahallesi Yapı-Parsel Analizi, 2. Cücebağ Mahallesi Yapı-Parsel Analizi). Yoncalık Mahallesi'nin yüksek kısımlarında yapılar, büyük parsel parçalarının en alt noktasına yerleşmiştir. Köyün daha aşağılarında yerleşkenin yoğun olduğu alanlarda ise yapılar genellikle tek parselde oturacak şekilde konumlandığı gözlenmiştir. Köyün mevcut durumunda yapılaşmanın yoğun olduğu alanlarda parsel sayısı fazla iken daha seyrek yerleşim olan alanlarda ise parseller daha büyük olmakta ve bu büyük parsel üzerindeki tek yapının yerleşiminin yoğun olduğu kısma konumlandırıldığı görülmektedir.

Tablo 9. Parsele Yerleşme Çeşitleri.

Büyük parsel üzerindeki yapıların yerleşim alanına yakın konumlandığı örnekler	Parsele tam oturan yapı örnekleri
 	

Doluluk boşluk

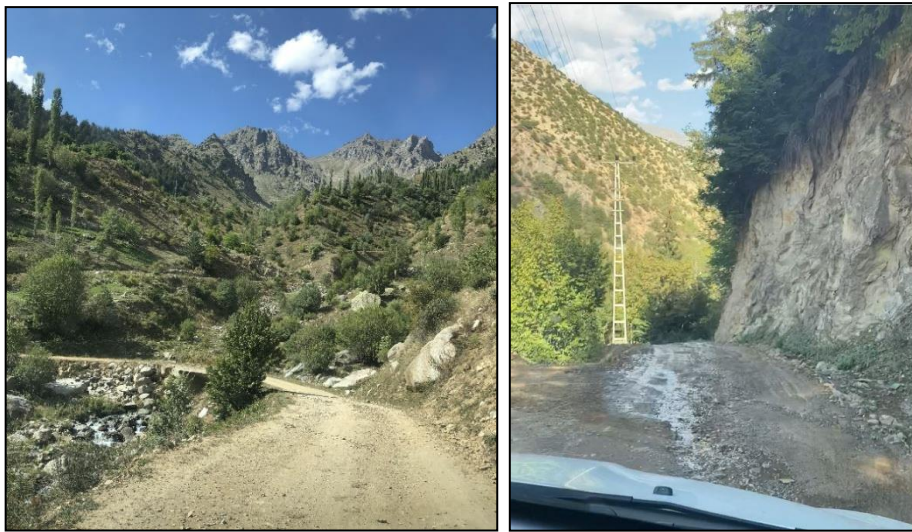
Köyde çalışma alanı içindeki mahallelerde diğer mahallelere göre yapı sayısı fazla olmasına rağmen yapılar arasındaki boşluk oranı fazladır. Köyün eski hane sayısına bakıldığında eskiden yapı yoğunluğunun daha fazla olduğu görülmektedir. Fakat zamanla yapısal doku seyrekleşmiştir (EK-1, 3.Yoncalık Mahallesi Doluluk Boşluk Analizi, 4. Cücebağ Mahallesi Doluluk Boşluk Analizi.)

Şekil 36. Sırasıyla, yerleşmenin seyrek ve sık olduğu alanlar.

Araç-yaya ulaşımı

Sırakonaklar köyü büyük bir alana yayılmış mahalleleri bulunan dağınık yerleşimli bir köydür. Köy içinde mahalleler arası ulaşım olanakları kötü durumdadır. Köyde asfalt yol bulunmamaktadır. Tüm yollar toprak olup iki aracın zorlukla geçebileceği genişliktedir (Şekil 37). Yollar mahalle girişlerindeki düzlük alanlar ya da mahalle içinde sınırlı alanlara kadar yapılmaktadır. Araçlar köydeki mahallelerin her noktasına erişememektedir (EK-1, 5. Yoncalık Mahallesi Araç Yaya Analizi, 6. Cücebağ Mahallesi Araç Yaya Analizi).

Şekil 37. Köy içi ulaşım.

Köyde yaya ulaşımında genellikle organik yapılı patika yollar kullanılmaktadır. Eğime dik olan alanlarda ise genellikle taş merdivenler kullanılmaktadır.

Şekil 38. Merdivenli sokaklar.

Sokak-yapı İlişkisi

Mahallelerde sokaklar genellikle dar olup yapı duvarlarıyla sınırlanmıştır. Aynı zamanda yapılarda kullanılan taş malzemeye oluşturulmuş istinat duvarları da yer yer açık alanlardan sokakları sınırlandırmaktadır (Şekil 39). Sokaklar genellikle patika yollar biçimindedir ve organik dokuludur. Eğime dik sokaklarda taş malzemeden sokak merdivenleri bulunmaktadır (Şekil 40). Genellikle yapıların ahır kapısı sokaklara açılmaktadır.

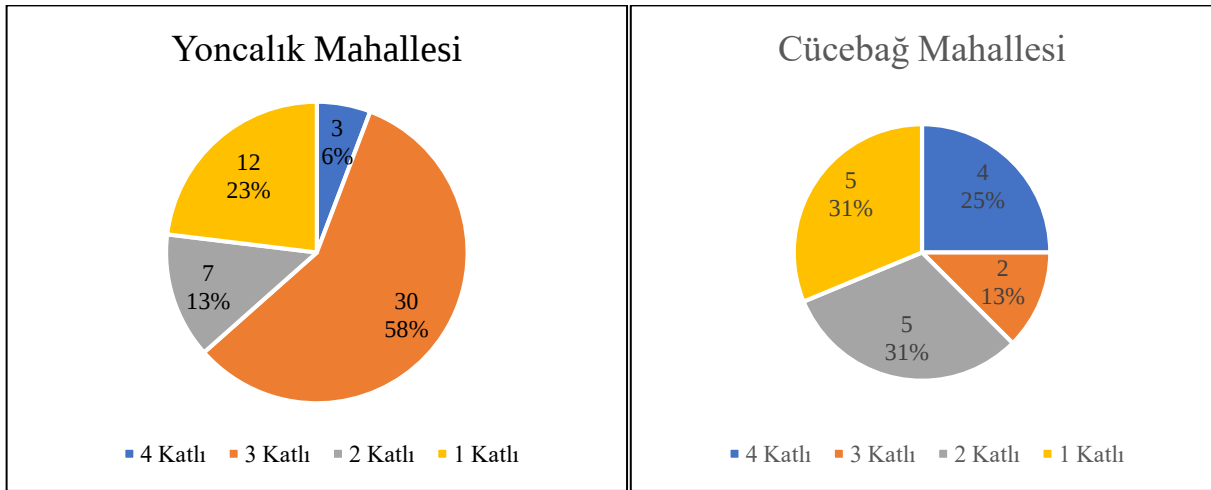
Şekil 39. İstinat duvarları.

Şekil 40. Yapı ile sınırlanmış sokaklar.

Kat sayıları

Köydeki bir katlı, iki katlı, üç katlı ve az sayıda dört katlı yapılar bulunmaktadır. Çoğu arazi eğimine oturmuş konakların ön cephesiyle arka cephesinin kat sayısı farklıdır. Kat sayılarının mahallelerde dağılımı analizi verilmiştir (EK-1). Yoncalık mahallesinde evlerin neredeyse yarısı üç katlıdır. Geri kalan yarısını ise yoğunluk sırasıyla tek katlı, iki katlı ve dört katlı yapılar oluşturmaktadır (EK-1, 7. Yoncalık Mahallesi Kat Sayısı Analizi). Cücebağ mahallesinde ise kat dağılımları neredeyse eşittir (EK-1, 8. Cücebağ Mahallesi Kat Sayısı Analizi). 4 adet dört katlı, 2 adet üç katlı, 5 adet iki katlı ve 5 adet 1 katlı yapı bulunmaktadır.

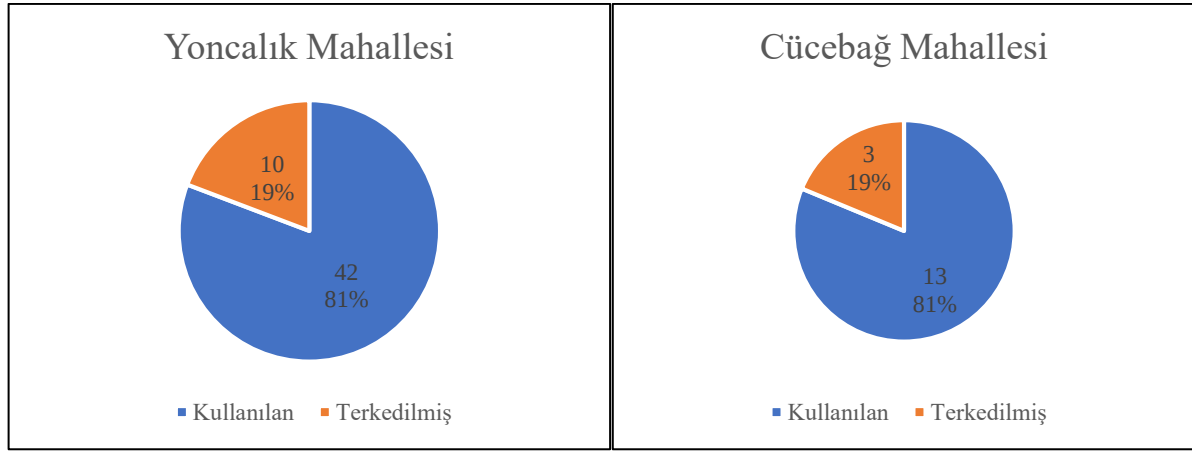
Şekil 41. Sırasıyla Yoncalık ve Cücebağ mahalleleri kat adedi dairesel grafiği.

Yapı analizleri

Yapı kullanım durumu

Köyde genellikle mevsimlik gelen hane sayısı fazladır. Yoncalık köyünde aktif olarak kullanılan yapıların oranı %81'dir (EK-1, 9. Yoncalık Mahallesi Kullanım Durumu Analizi). Yapılar genellikle konut ve ahırlardır. Mahallede bir adet kullanılmayan sağlık ocağı

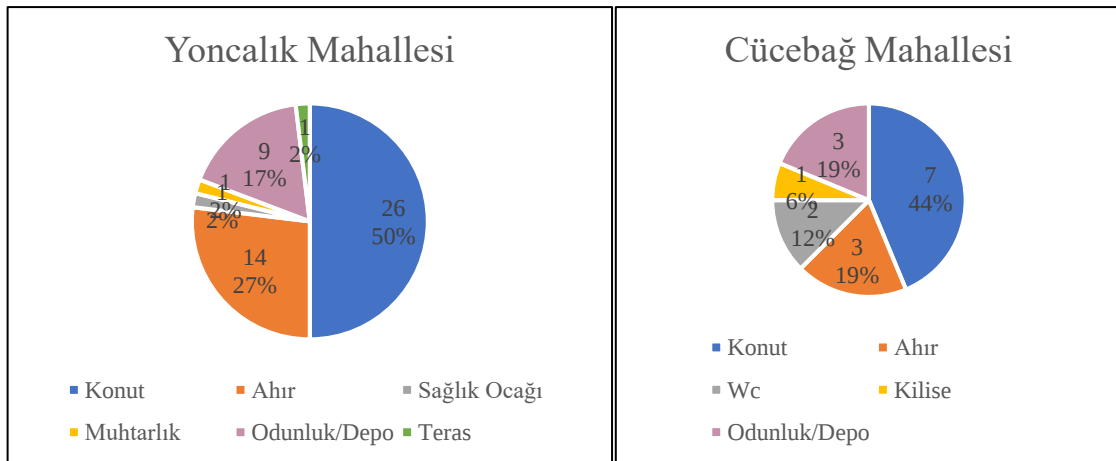
bulunmaktadır. Cücebağ mahallesinde ise kullanılan yapıların oranı %81'dir (EK-1, 10. Cücebağ Mahallesi Kullanım Durumu Analizi). Bu mahallede bir adet camiye dönüştürülmüş tarihi kilise bulunmaktadır.

Şekil 42. Sırasıyla Yoncalık ve Cücebağ mahalleleri kullanım durumu dairesel grafiği.

Yapı işlevi

Köyün genelinde yaygın olarak konut ve ahır işlevli yapılar bulunmaktadır. Yoncalık mahallesinde yapıların %50'sini konutlar oluştururken %27'sini ise ahırlar oluşturmaktadır (EK 1, 11. Yoncalık Mahallesi Yapı İşlev Analizi). Bunların dışında konutların yanına küçük odunluk ve depo amaçlı kullanılan yapılar da bulunmaktadır. Ayrıca bu mahallede kullanılmayan bir adet muhtarlık ve bir adet sağlık ocağı bulunmaktadır. Cücebağ mahallesinin ise %44'ünü konutlar oluşturmaktadır (EK 1, 12. Cücebağ Mahallesi Yapı İşlev Analizi). Ahırlar oranı ise %19'dur. Bu mahallede bir adet tarihi kilise ve iki adet wc bulunmaktadır.

Şekil 43. Sırasıyla Yoncalık ve Cücebağ mahalleleri yapı işlevleri dairesel grafiği.

Şekil 44. Sırasıyla Yoncalık mahallesinde bulunan muhtarlık ve sağlık ocağı.

Şekil 45. Sırasıyla Yoncalık mahallesindeki ahır ve Cücebağ mahallesindeki kilise.

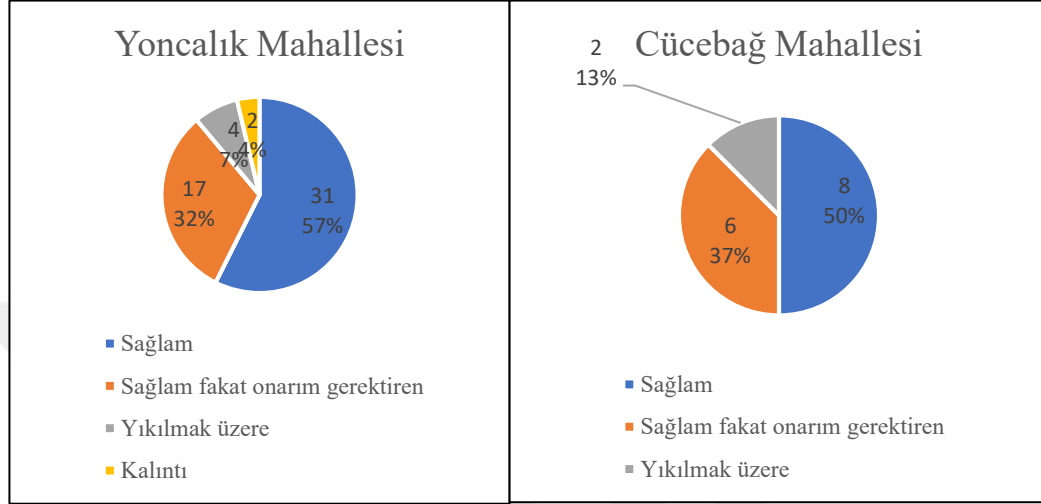
Yapı sağlamlık durumu

Yapı sağlamlık durumu sağlam, sağlam fakat onarım gerektiren, yıkılmak üzere ve kalıntı olarak dört sınıflandırmaya ayrılmıştır. Kullanılan yapılara onarım sahipleri tarafından yapılmıştır ve sağlam durumdadır. Bazı yapıların ise sadece zemin katı kullanılmakta ve birinci kat ve çatı katı kullanılmadığından onarım yapılmamıştır. Böyle yapılarda çatı ve kat arasındaki döşemelerde, çatılarında, dış duvarlarda, kapı ve pencerelerde tahribat bulunmaktadır. Bu yapılar sağlam fakat onarım gerektiren yapılar sınıflandırmasına alınmıştır. Terkedilmiş yapılarda ise hiçbir onarım yapılmamıştır. Bu yapıların döşemelerinde ve çatılarında çökmeler, duvarlarında yıkılmalar gözlenmiştir ve yıkılmak üzere olan yapılar olarak sınıflandırılmıştır.

Şekil 46. Yıkılmak üzere olan yapılar.

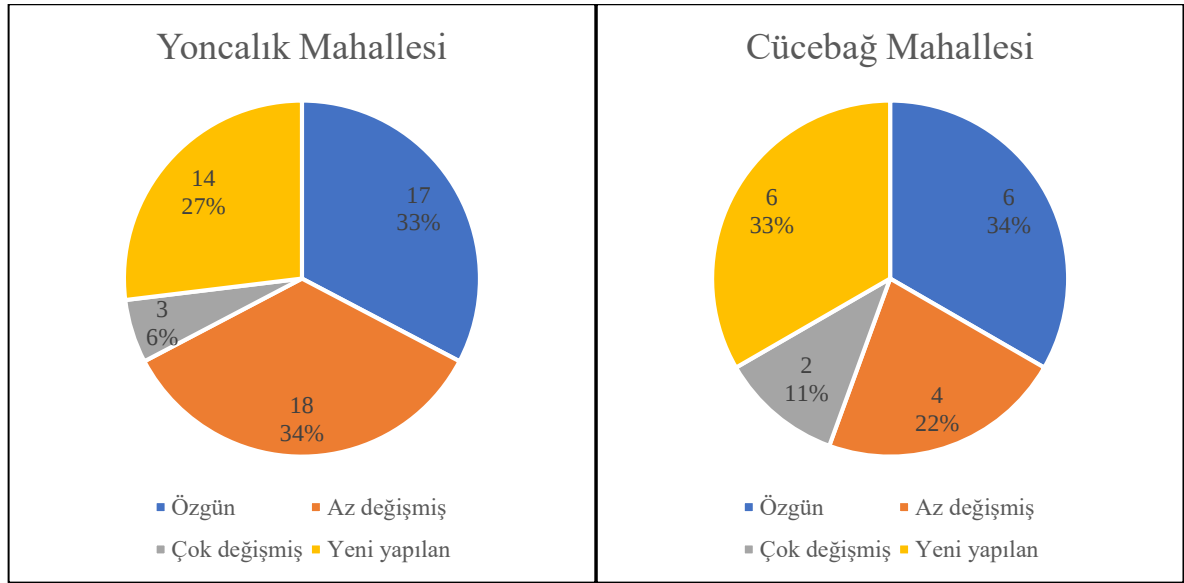
Yoncalık mahallesinde yapıların %57'si sağlam, %32'si sağlam fakat onarım gerektiren yapılardır (EK-1, 13. Yoncalık Mahallesi Sağlamlık Durumu Analizi). Geriye kalan yapılar ise yıkılmak üzere olan yapılardır. Mahallede iki adet kalıntı izi bulunmaktadır. Cücebağ mahallesindeyse yapıların %50'si sağlam, %37'si sağlam fakat onarım gerektiren yapılardır (EK-1, 14. Cücebağ Mahallesi Sağlamlık Durumu Analizi). Yapıların %13'ü ise yıkılmak üzeredir.

Şekil 47. Sırasıyla, Yoncalık ve Cücebağ mahalleleri yapı sağlamlık durumu dairesel grafiği.

Özgünlük durumu

Köydeki yapılar özgünlük durumuna göre; özgün, az değişmiş, çok değişmiş ve yeni yapılan olmak üzere dört adet sınıflandırmaya ayrılmıştır (EK-1, 15. Yoncalık Mahallesi Özgünlük Durumu Analizi, 16. Cücebağ Mahallesi Özgünlük Durumu Analizi). Özgün yapılar herhangi bir değişme uğramamış yapılardır. Az değişmiş yapılar plan kurgusunun değişmediği fakat işlevlerin değiştiği veya ek alan yapılardır. Çok değişmiş yapılar plan kurgusunun, yapı malzemelerinin değiştiği yapılardır. Köyde olmayan fakat sonradan arazi sahipleri tarafından yapılan yapılar ise yeni yapılardır. Yoncalık mahallesinde muhtarlık, sağlık ocağı ve yeni yapılan konut yapıları bulunmaktadır. Yeni yapılan konut yapısı sayısı az olsa da varolan yapıların yanına yapılan odunluk/depo amaçlı kullanıların betonarme ek yapılar da bulunmaktadır. Mevcut konut yapılarında ise cepheler birkaç müdahale dışında özgünlüğünü korumaktadır. Genellikle yapıların iç mekânlarında değişiklik yapılmıştır. Bu nedenle çok değişmiş yapı çok fazla bulunmamaktadır. Cücebağ mahallesinde bir adet özgün hali kilise olan yapı bulunmaktadır. Kilise sonradan camiye çevirilmiştir. Kilisenin cephesi özgünlüğünü büyük ölçüde koruyor olsa da iç mekân tamamen değişmiştir. Özellikle kilisenin çevresinde dokuyla uyumsuz yeni yapılar bulunmaktadır. Diğer alanlarda ise iki adet uyumsuz yapı bulunmaktadır. Bunlardan birisi konut, birisi ise umumi tuvalettir.

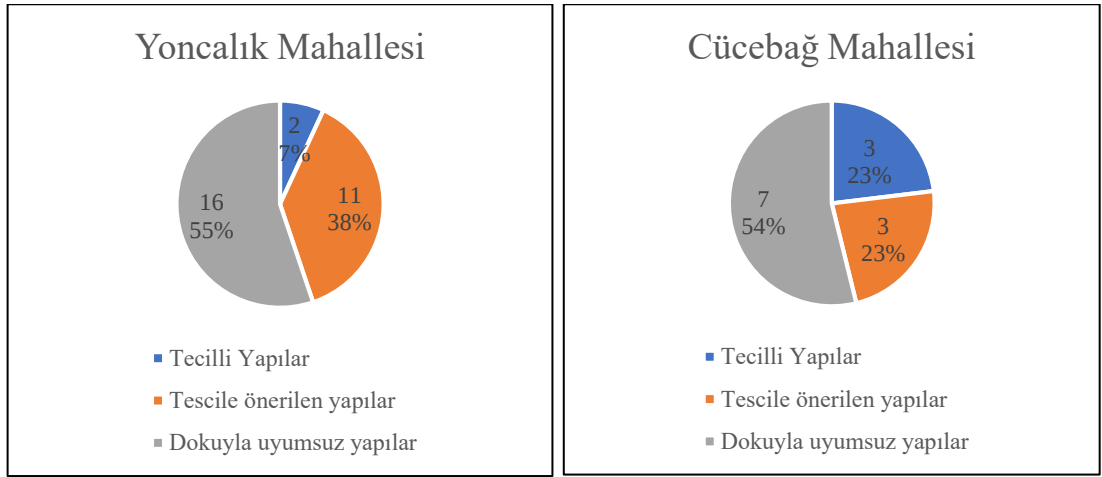
Şekil 48. Sırasıyla, Yoncalık ve Cücebağ mahalleleri özgünlük durumu dairesel grafiği.

Şekil 49. Sırasıyla, özgün ve çok değişmiş yapılar.

Yapı tescil durumu

Sırakonaklar Köyü'nde toplam 12 adet tescilli yapı bulunmaktadır. Bunların iki tanesi Yoncalık mahallesinde, üç tanesi ise Cücebağ mahallesinde bulunmaktadır (EK-1, 17. Yoncalık Mahallesi Tescil Durumu Analizi, 18. Cücebağ Mahallesi Tescil Durumu Analizi). Yoncalık mahallesinde bulunan iki adet tescilli yapıya ek olarak, yedi adet yapı tescile önerilmiştir (EK-1, 19. Yoncalık Mahallesi Tescil Durumu Analizi, 20. Cücebağ Mahallesi Tescil Durumu Analizi). Yapılar 7, 20, 25, 26, 32, 41, 44, 45, 47, 48 ve 52 nolu yapılardır. Bu öneriler çok fazla değişime uğramayan yapılar arasından seçilmiştir. Cücebağ mahallesinde ise üç tescilli yapıya ek tescilli yapılar arasında bulunmayan kilise ve başka iki yapı tescile önerilmiştir.

Şekil 50. Sırasıyla, Yoncalık ve Cücebağ mahalleleri tescil durumu dairesel grafiği.

Şekil 51. Sırasıyla, 34 nolu ve 54 nolu tescilli yapılar.

Şekil 52. Sırasıyla 7 nolu tescile önerilen yapı, 52 nolu tescile önerilen yapı.

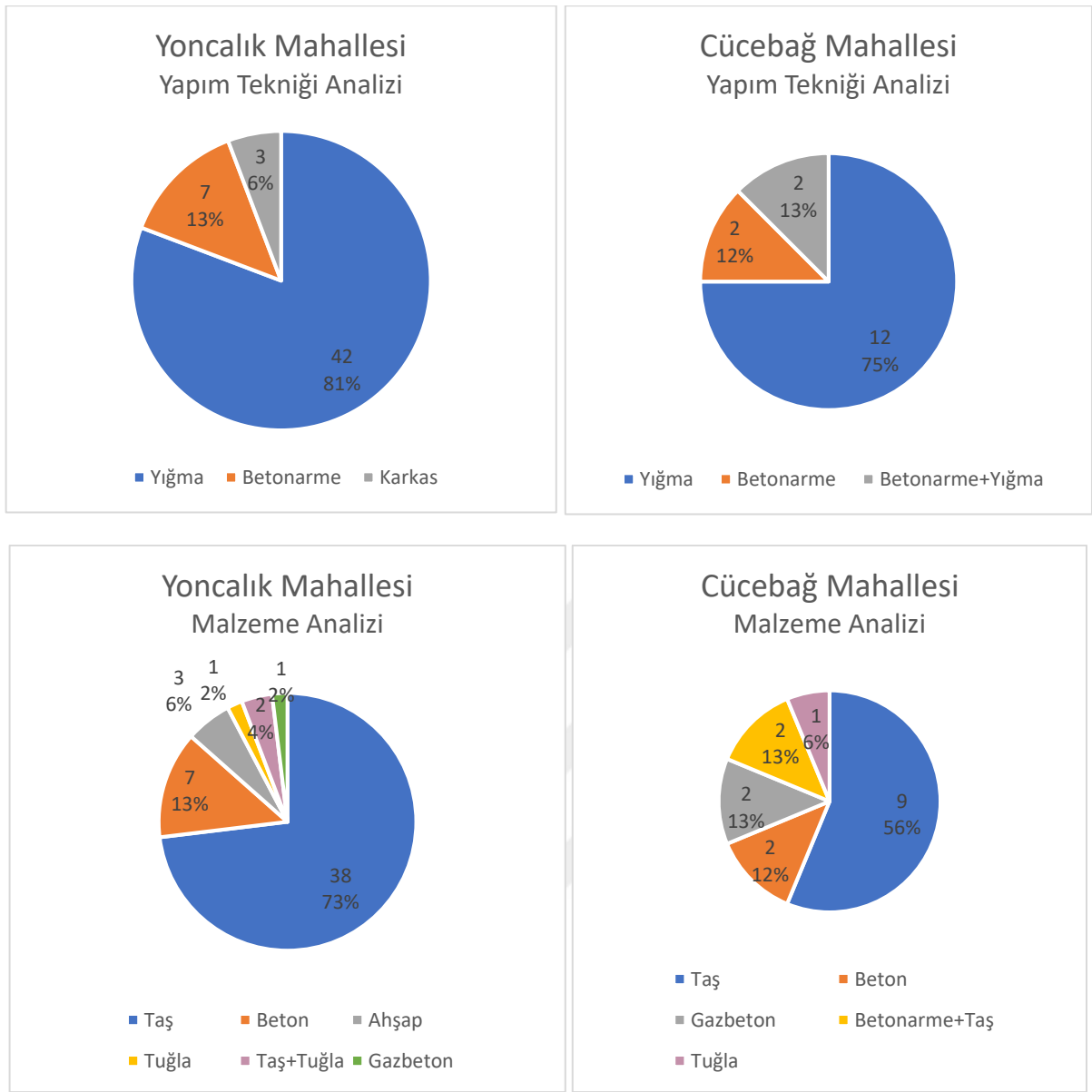
Sırakonaklar Köyü'nde kullanılan yapılardaki değişimler genellikle yapı içinde yapılmış. Bazı yapılar uyumsuz ekler almış olsa da köyün dokusu çoğunlukla korunmuştur. Köyle uyumsuz olan yapılar ise yeni yapılmış betonarme yapılardır.

Şekil 53. Dokuyla uyumsuz yapılar.

Malzeme ve yapım tekniği

Sırakonaklar Köyü'nde yeni yapılan yapılar hariç yapıların tamamı taş malzemeyle yapılmış yığma yapılardır. Yapıların pencere, kapı, merdiven, döşeme gibi mimari elemanları ve çatı sistemleri, balkon çıkmaları ve hatıllar ahşap malzemedendir. Yoncalık mahallesindeki yapıların %81'ini yığma yapılar, %13'ünü ise betonarme yeni yapılar oluşturmaktadır. Mahallede yalnızca bir adet ahşap karkas seyir terası bulunmaktadır (EK-1, 21. Yoncalık Mahallesi Yapım Tekniği Analizi, Malzeme Analizi). Cücebağ mahallesinde ise yapıların %75'i yığma, %12'si betonarme yapılardır. Yoncalık Mahallesinde yapıların %73'ünde taş malzeme kullanılırken %13'ü betondur. Az sayıda ahşap ve gazbeton kullanılan yapılar da mevcuttur. Cücebağ Mahallesinde ise yapıların %56'sında taş malzeme kullanılırken %12'si betondur. Az sayıda gazbeton ve tuğla kullanılan yapılar mevcuttur. Ayrıca taş yapıların beton veya tuğla ile ek aldığı veya sağlamlaştırıldığı yapılar mevcuttur. (EK-1, 22. Cücebağ Mahallesi Yapım Tekniği Analizi, Malzeme Analizi).

Şekil 54. Yoncalık ve Cücebağ Mahalleleri yapım tekniği ve malzeme dairesel grafiği.

Şekil 55. Sırasıyla, 17 nolu ahşap seyir terası ve 22 nolu betonarme yapı.

Sırakonaklar Köyü geleneksel mimari özellikleri

Sırakonaklar Köyü geleneksel konut mimarisi yerleşim özellikleri

Yapı-topografya ilişkisi

Sırakonaklar köyünün dikkat çekici en önemli özelliklerinden biri bulunduğu topografyayla uyumlu olmasıdır. Eğimli bir alanda bulunan köyde yapılar topografyaya mümkün olduğu kadar müdahale edilmeden ve en az harfiyatla inşa edilmiştir. Konakların eğimin en alt kotuna oturan zemin katı ahır olarak inşa edilmiştir. Yapılar, topografyanın yükseldiği bir üst kotta ise üst kot zeminine oturarak yükselmektedir (Şekil 56). Topografyaya uyumlu oturmanın verdiği olanakla her kata dışardan bağımsız bir giriş bulunmaktadır. Topografyadan yüksek kalan kotlarda ise giriş topografyanın döşemeyle eşit olan kotundan bir köprü aracılığıyla sağlanmaktadır (Şekil 57).

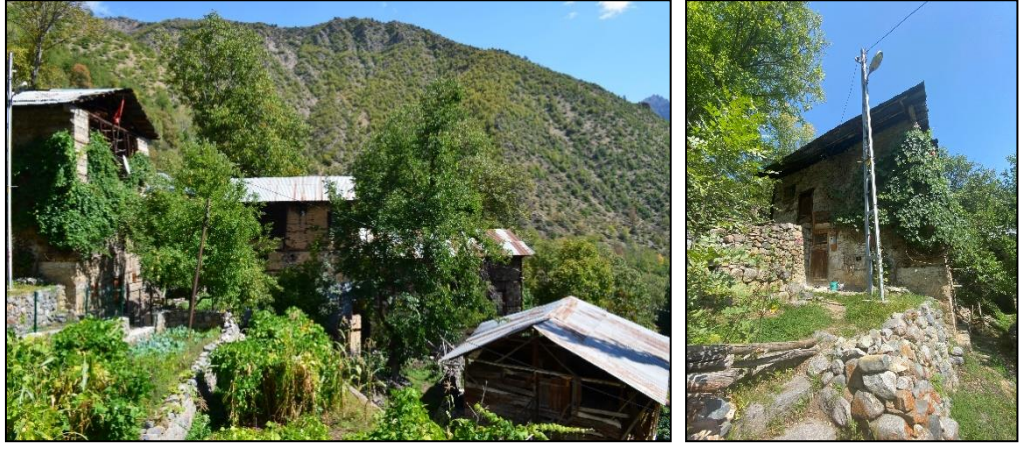

Şekil 56. Topografyayla uyumlu yapılar.

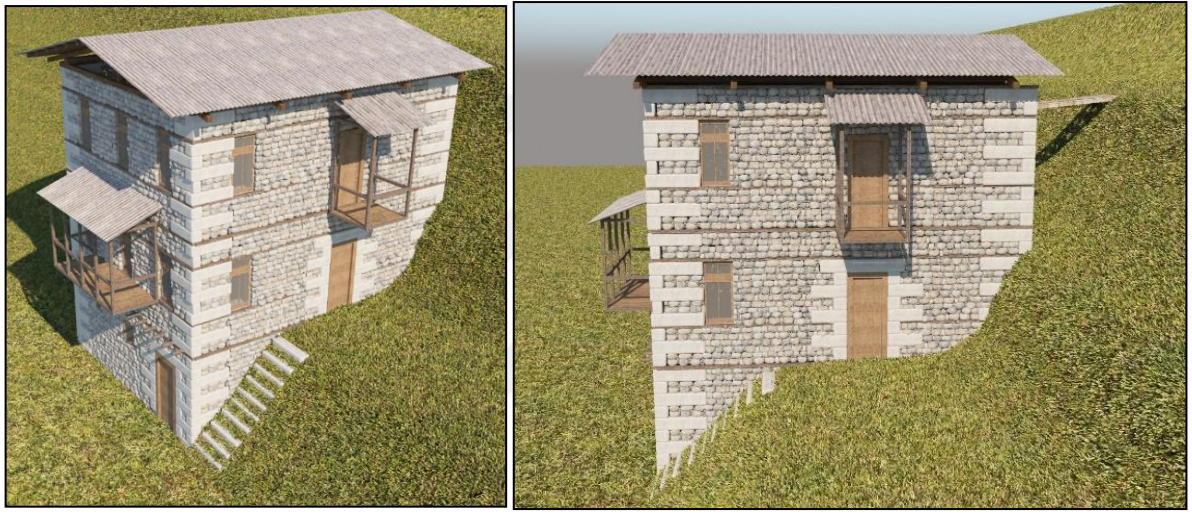

Şekil 57. Girişin köprüyle sağlandığı kotlar.

Köydeki konaklar topografyayla uyumlu nitelikleriyle hem birbirlerinin manzara ve ışığını kesmeyecek şekilde konumlanmış hem de bulunduğu doğal ortamı bozmadan onunla uyumlu bir yaklaşım benimsemiştir.

Şekil 58. Topografyayla uyumlu yapılar.

Şekil 59. Topografyayla uyumlu yapı modeli.

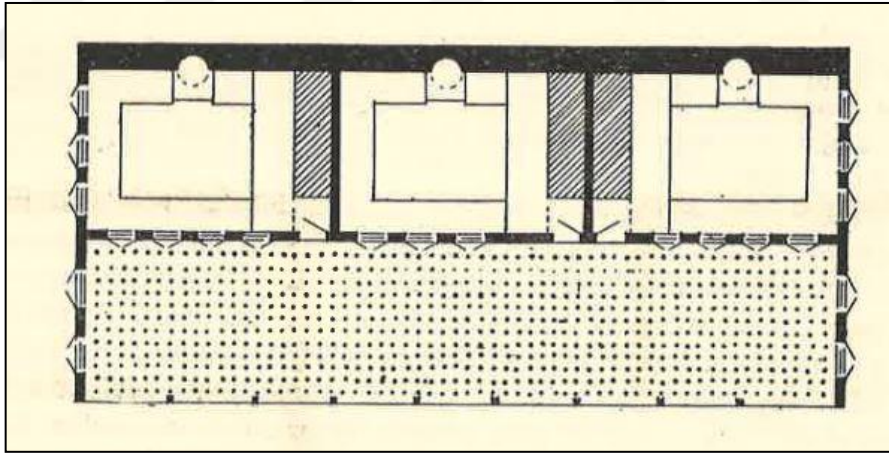
Sıra konaklar Köyü geleneksel konut mimarisi plan özellikleri

Plan tipleri

Sıra konaklar yerleşimdeki yapılar genellikle 2-3 katlı olup zemin katları ahır olarak kullanılmaktadır. Konakların hemen hemen hepsi dikdörtgen planlıdır ve zeminden itibaren hareketlilik olmaksızın bir bütün halinde yükselirler.

Alan çalışması sırasında röleveleri alınarak belgelenen evlerin mekân organizasyonları incelendiğinde genellikle uzun dikdörtgen mekânın tek yanına dizili iki odalı ve her iki tarafında karşılıklı dört odalı olmak üzere iki plan tipten bahsetmek mümkündür. Bu mekân düzenleri Sedat Hakkı Eldem'in Türk evi tipolojileriyle benzerlik gösterdiği için tipoloji oluşturulurken Türk Evi sınıflandırılması örnek alınmıştır. Tek yönlü odaların bulunduğu evlerde genellikle girişteki mekân aynı zamanda tüm günlük aktivitelerin geçtiği mutfak mekânıdır. Genellikle katlar birbirinden bağımsızdır. Orjinalliğini koruyan yapılarda ise katlar arası bağlantı yaşam mekânında bulunan ahşap bir merdivene sağlanmaktadır.

Köyde koridorun tek yanına dizili iki odalı olan yapılar, Sedat Hakkı Eldem'in Türk Evi plan tipolojilerinden dış sofalı plan tipiyle benzerlik göstermektedir (Şekil 60). Dış sofalı plan tipinde koridorun bir tarafında dizili odalar bulunmaktadır.

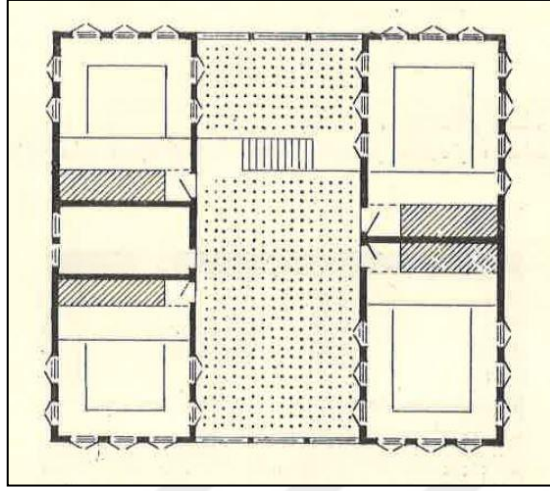
Şekil 60. Sedat Hakkı Eldem- Türk Evi- ideal dış sofalı plan tipi (Eldem, 1954).

Köyde bu tipteki konaklar, girişin direkt olarak ana yaşam mekânına açıldığı ve güneyde konumlandırılmış iki odanın da bu alana açıldığı konaklardır. Genellikle hol toplanma, pişirme ve yemek yeme gibi işlevler üstlendiğinden büyüktür.

Envanter 7	Envanter 8	Envanter 26	Envanter 32
Envanter 34	Envanter 38	Envanter 54	Envanter 61

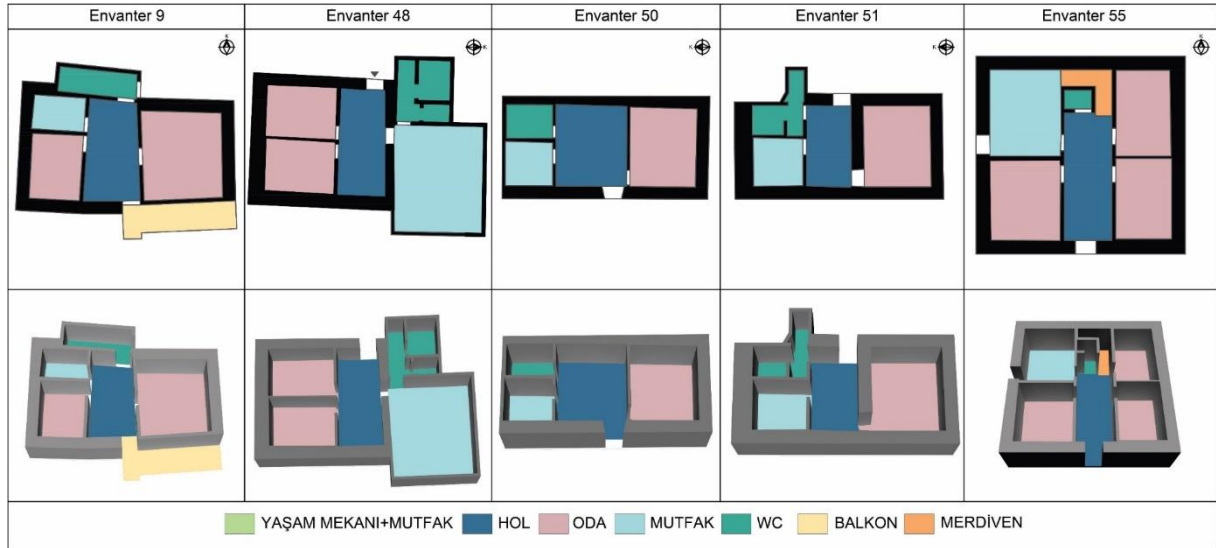
Şekil 61. Sırakonaklar dış sofalı ev tipine uygun ev planları.

Eldem (1954)'in Türk Evi plan tipolojilerinden Sırakonaklar'da bulunan bir diğer plan tipi ise iç sofalı plan tipidir. Bu plan tipinde sofanın iki tarafında da odalar bulunmaktadır (Şekil 62).

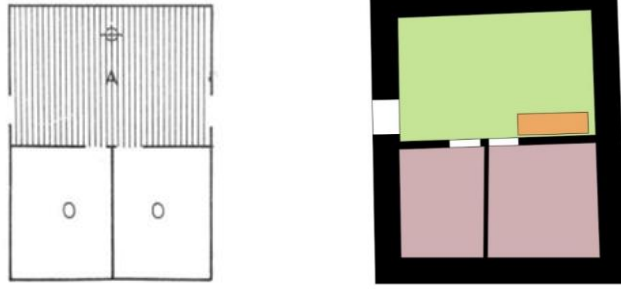
Şekil 62. Sedat Hakkı Eldem- Türk Evi- ideal iç sofalı plan tipi (Eldem, 1954).

Sırakonaklar'da bulunan bu plan tipine uygun evlerde de holün iki tarafında mekânlar bulunmaktadır. Genellikle eğime dik olarak konumlanan holün manzaraya bakan tarafında oturma ve yatma işlevleri barındıran odalar bulunurken yamaca bakan kısımda mekânlardan biri mutfak diğeri yine oda olarak kullanılmakta ve ıslak hacim mekânı da yine bu sırada yer alabilmektedir (Şekil 63).

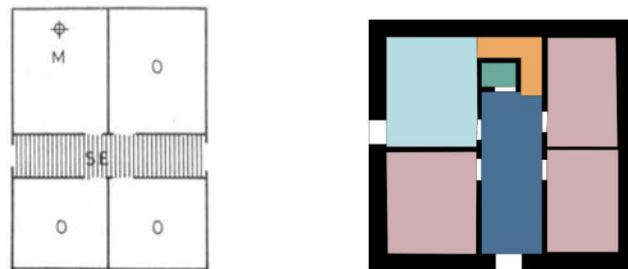

Şekil 63. Sırakonaklar iç sofalı ev tipine uygun ev planları.

Coğrafi açıdan Doğu Karadeniz’de bulunan Sırakonaklar’da bulunan konutların, aynı coğrafi özelliklere sahip yerleşim bölgelerinde olmasından dolayı Doğu Karadeniz geleneksel konutlarıyla benzerlik gösteren özellikleri bulunmaktadır. Doğu Karadeniz’de de yapılar vadi sırtlarında yer almaktadır. Doğu Karadeniz Bölgesindeki konutların mimari plan kurgusu eğimli bir arazide yamaca yaslı, kütlelerinde hareketlilik olmayan, sade formludur. Bu yapılar topografyayla uyumlu yerleşmiş, en alt katı ahır olarak kullanılan ve ahırın üst katında odaların bulunduğu yapılardır (Sümerkan, 1990). Topografyaya oturma şekli ve manzara yönlenmesi bakımından da Sırakonaklar’da bulunan yapılar ile benzerlik göstermektedir. Plan tipolojilerinde ise benzer özellikler olmasının yanında farklı özellikler de mevcuttur. Doğu Karadeniz ev tipolojilerinden basit aşhaneli tip ve iç koridorlu tipler ile Sırakonaklar Köyü’ndeki yapılar benzerlik göstermektedir. Basit aşhaneli tip dış sofalı plan tipiyle benzerlik gösterirken, iç koridorlu tip ise iç sofalı plan tipine benzerlik göstermektedir. Basit aşhaneli tipte aşaneye bakan iki odanın görünmesi dış sofalı tipteki yaşam mekânına bakan iki odanın olmasıyla benzerlik göstermektedir. Fakat Doğu Karadeniz evlerinde genellikle bu katta iki tane giriş kapısı bulunmaktadır (Şekil 64). Sırakonaklar Köyü’ndeki dış sofalı yapılarda ise tek giriş kapısı bulunmaktadır. İç koridorlu tipte ise Sırakonaklar’daki iç sofalı plan tipindeki gibi bir koridorun iki yanında odalar mevcuttur. Fakat burada Sırakonaklar ile temel farklılık koridorun eğime paralel olmasıdır (Şekil 65). Sırakonaklar’daki yapılarda giriş manzara yönünden olmakla birlikte bulunan iç koridor eğime diktir.

Şekil 64. Sırasıyla, Doğu Karadeniz konutlarındaki basit aşhaneli tip (Sümerkan, 1991), Sırakonaklardaki dış sofalı plan tipine uygun tip.

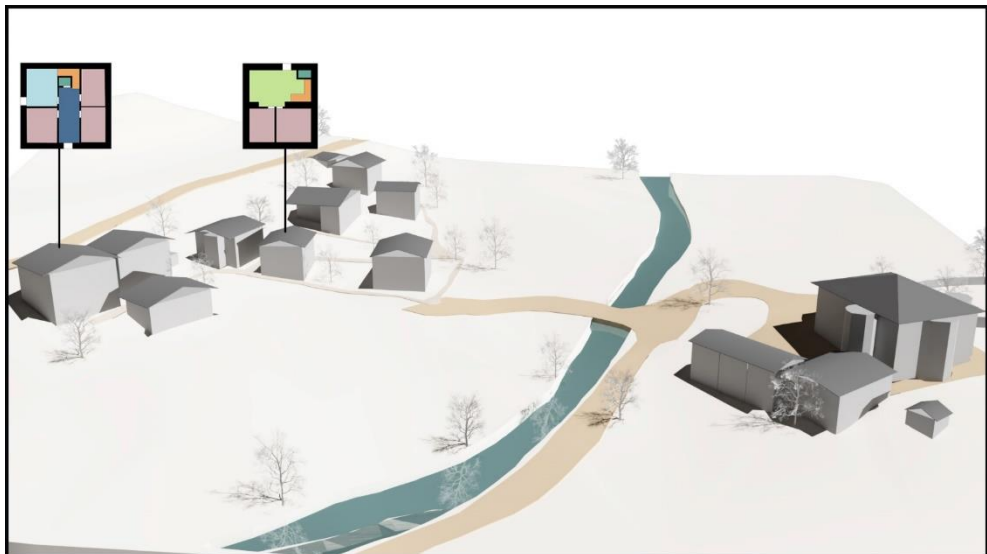
Şekil 65. Sırasıyla Doğu Karadeniz konutlarındaki iç koridorlu tip (Sümerkan, 1991), Sırakonaklar’daki iç sofalı plan tipine uygun tip.

Şekil 66. Yoncalık Mahallesi plan tipolojileri.

Şekil 67. Yoncalık Mahallesi plan tipolojileri.

Şekil 68. Cücebağ Mahallesi plan tipolojileri.

Mekân düzeni

Sırakonaklar yerleşimindeki yapılar genellikle 2-3 katlıdır. Eğimli araziye oturmuş yapılarda eğimin en alt kotunda alt zemin olarak da nitelendirilebilecek bodrum kat bulunmaktadır ve bu mekân ahır olarak kullanılmaktadır. Tek cephesi açık olup diğer yönlerde topografyaya gömülü halde bulunan ahırdan diğer katlara yapı içinden bir bağlantı bulunmamaktadır. Mevcut durumda depo olarak kullanılan bu mekâna çoğunlukla güney cepheden giriş sağlanmakta olup pencere açıklıkları diğer katlara göre küçüktür. Dikdörtgen biçimindeki bu mekânın genişliği yapının güney cephesi kadar olup derinliği eğimli topoğrafyadan dolayı yapının toprağa oturduğu yerle sınırlanmıştır.

Ana yaşam mekânları genellikle zemin ve birinci katlardır. Zemin kata giriş yapının oturduğu eğimli arazinin ana yaşam mekânları ile kesiştiği noktasından yapılmaktadır. Topografynın kot farkından yararlanmayan yapılarda ana yaşam kotuna giriş genellikle zeminden yükseltilmiş bir merdiven ve sahanlıkla sağlanmaktadır. Ana yaşam mekânına girildiğinde geniş bir alan ve bu alana açılan iki adet oda bulunmaktadır. Bu odalar evlerin güney cephesinde konumlanmıştır. Girişte ilk karşılaşılan ana mekân genellikle mutfak olarak kullanılmaktadır.

Katlar arasındaki bağlantı basit ahşap bir merdivenle sağlanmaktadır. Bu merdiven girişteki ana yaşam mekânında bulunmaktadır. Fakat günümüzde kullanılan evlerde çoğunlukla bu merdivenler kaldırılmıştır. Merdiven bulunan evlerde ise eski merdiven kaldırılıp yerine yenisi yapılmıştır.

Yapıların birinci katı, zemin katla aynı plan düzenine sahiptir. Büyükçe bir alan ve bu alana açılan güney yönünde iki adet oda bulunmaktadır. Odaların açıldığı alanda balkon kapıları ve dış mekâna açılan kapılar bulunmaktadır. Dış mekânda doğal zeminin daha yüksek bir kotta olması durumunda dış kapının önünde merdiven bulunmaktadır (Şekil 69). Dışta yapı ile doğal zemin arasında boluk olması durumunda ise kapı bir köprüyle doğal zemine bağlanmaktadır. Tuvalet mekânının önceden dış mekânda bağımsız olduğu, sonradan ise evin içinde genellikle zemin katında eğer uygun mekân varsa dönüştürülerek, yoksa yapıya ek alarak ıslak mekân oluşturulduğu görülmüştür.

Şekil 69. Birinci katta balkona açılan kapılar.

Çatı katı çoğu konakta hava koşulları veya bakımsızlıktan yıkılmış olsa da mevcut durumda varlığını koruyan yapılar da bulunmaktadır. Çatı ile diğer katlar arasında bir bağlantı yoktur. Çatı katına giriş topografyanın en üst kotlundan sağlanmaktadır.

Yaşam Mekânı

Evlerin ana yaşam katları olan zemin kata girildiğinde ilk olarak geniş ve genellikle iki odanın açıldığı bir mekânla karşılaşılır. Bu mekân odalar ve katlar arasında geçişin sağlandığı, toplanma, pişirme ve yeme gibi faaliyetlerin sürdürüldüğü bir yaşam mekânıdır. Genellikle evin yaslandığı ymacın bulunduğu kuzeye yönlendirilmiştir. Yaşam mekânına açılan odalar ise güneyde bulunmaktadır. Özgünlüğünü koruyan yapılarda bu mekânlarda biri büyük biri küçük olmak üzere iki adet ocak bulunmaktadır (Şekil 70). Ocaklar genellikle dikdörtgen biçimlidir ve kemerli bir niş içine yerleştirilmiştir. Eski dönemlerde bu mekân yemek alanı ve ailenin toplanma mekânı olarak kullanılmaktaydı. Ocağın yanında oturma alanı bulunmaktaydı. Mutfağın bir köşesinde ise nehirden veya pınarlardan getirilen içme suyu ve diğer ihtiyaçlar için testilere doldurulan suyun konulduğu alan bulunmaktaydı (Hulunian and Hajian, 2012). Yaşam mekânında pencereler genellikle yüksekte küçük boyutludurlar.

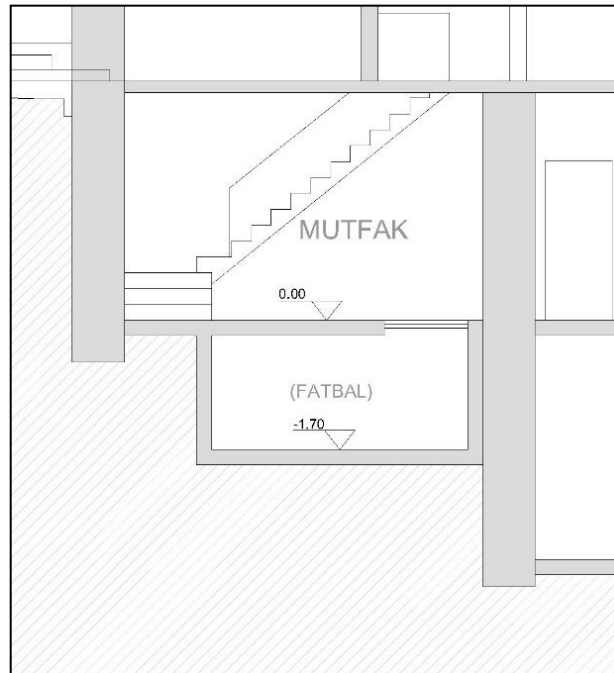
Şekil 70. Yaşam mekânı ve ocak.

Mevcut durumda kullanılan yapıların bir kısmında yaşam mekânının mutfak olarak kullanımı devam ederken bir kısmında ise mutfak farklı bir mekân olarak ayrılmıştır (Şekil 71).

Şekil 71. Yaşam mekânının mutfak olarak kullanıldığı örnekler.

Yapıların bazılarında, yaşam mekânında bulunan ve “fatbal” adı verilen zeminden ahşap bir kapakla giriş sağlanan yaklaşık 150 cm yüksekliğinde bir mekân bulunmaktadır. Bu mekân odunların depolandığı alandır.

Şekil 72. Fatbal (Odunluk).

Şekil 73. Kapatılmış fatbal girişi.

Odalar

Genellikle yapılarda ikisi zemin katta ikisi birinci katta olmak üzere dört adet oda bulunur. Odalar hemen hemen eşit boyutlardadır. Yaşam mekânına açılırlar. Kareye yakın formlu olmalarına karşın dikdörtgen formlu odalar da mevcuttur. Odalar ısı ve ışıktan maksimumum fayda sağlayacak biçimde aynı zamanda manzara cephesi olan güney yönde bulunmaktadır. Odaların güney yönünde en az iki pencere bulunmaktadır. Bazı yapılarda doğu veya batı yönünde genellikle bir adet pencere yerleştirilmiştir. Daha büyük yapılarda odalar giriş koridorunun her iki yanına sıralanmış bir biçimdedir ve oda sayısı daha fazladır. Odalar yatma ve bazı durumlarda misafir ağırlama gibi işlevlere sahiptir.

Şekil 74. Odalar.

Odalarda duvara gömülü ahşap dolap ve raflar bulunmaktadır. Bu dolaplar güney yöndeki pencere aralarında olduğu gibi odanın herhangi bir yerinde de bulunabilmektedir. Odalardaki bazı pencerelerin kapatılarak sonradan dolaba çevrildiği örneklerle de rastlanmaktadır.

Şekil 75. Pencere arası dolap örnekleri.

Şekil 76. Dolap örnekleri.

Şekil 77. Raf örnekleri.

Şekil 78. Pencereden dönüştürülmüş dolap.

Özgün durumda odaların bir köşesinde banyo yapmak için kullanılan zeminde su gideri olan küçük kare bir çukur bulunmaktaydı. Fakat mevcut durumda evlerde kapatılmış durumdadır.

Mutfak

Yapıların orjinalinde mutfak için odalar gibi ayrı bir mekân bulunmamaktadır. Zemin katın girişindeki yaşam mekânında oturma, pişirme ve yemek yeme faaliyetleri yapılmaktadır ve bu mekân direk olarak dış mekânla ilişkilidir. Günümüzde evlerin bir kısmında yaşam mekânlarındaki tezgah ve dolaplar yenilenmiş bazılarında ise mutfak ek bir mekân olarak yapıya ilave edilmiştir.

Şekil 79. Mutfak olarak kullanılan mekân eki.

Çatı Katı

Yapılarda çatı katları mevsimlik hasatları kurutma ve depolama işlevleriyle kullanılmaktadır. Bu nedenle genellikle güney ve kuzey cephe duvarları açıktır. Çatının kurutma amaçlı kullanıldığı yapılarda kat yüksekliği diğer katlara oranla fazladır. Çatı iskeleti ise dışarıdan görünür bir biçimdedir (Şekil 80). İki cephesi açık hava alabilen bu çatı katlarına “ayvan” denilmektedir (Hulunian and Hajian, 2012).

Şekil 80. Çatı katları.

Islak Hacimler

Yapıların orjinalinde tuvalet/banyo gibi mekânların bulunduğu dair bir ize rastlanamamıştır. Bu mekânlar dışarıda eve yakın şekilde konumlandırılmışlardır. Günümüzde ise tuvaletler genellikle tuğla veya betonarme olarak yapıya eklenmiş veya uygun olan odalar ıslak hacimlere dönüştürülmüştür.

Şekil 81. Ek olarak yapılan tuvalet örnekleri.

Şekil 82. Yapı dışındaki tuvalet.

Ahır/Depo

Yapılar inşa edilirken alt zemin katları ahır olarak tasarlanmıştır. Bu nedenle pencereler yapının diğer katlarına göre oldukça küçüktür. Fakat bu mekânların ahır işlevlerinden dolayı evin içindeki hava kalitesini düşürmeleri ve kuru otlar nedeniyle kolayca yangına sebep olmaları gibi sebeplerle evlerin dışında inşa edilmiştir. Alt zemin katı depo olarak kullanılmaya devam etmiştir.

Şekil 83. Ahır olarak kullanılan özgün alt zemin kat.

Şekil 84. Depo amaçlı kullanılan alt zemin katı.

Sonradan inşa edilen ahırlar genellikle iki katlıdır. Ahırlar da evlerde olduğu gibi genellikle topografyaya oturmuştur. Çoğu zaman arazi eğimine paralel olarak kuzeyden güneye doğru konumlandırılan ev ve ahır/samanlık arasında bölgenin karakteristik dar sokakları oluşur. Zemin katı topografyanın yapıya göre en düşük olduğu güney cephededir. Samanların saklandığı üst kata giriş ise genellikle topografyanın daha yüksek olduğu kuzey yönündedir.

Kat yüksekliği daha fazla olan zemin katta hayvanların barındığı mekân bulunmaktadır. Bazı ahırlarda arada ahşaptan yapılmış basit bir asma kat bulunur. Beşik çatılı üst kat ise saman saklamak için kullanılmakta ve cepheleri açıktır. Zemin kat ve birinci kat arasında içten bir bağlantı bulunmamaktadır. Açık cephelerde çatı konstrüksiyon elemanı olan ahşap dikmelere çakılmış ahşap plakalar görülebilmektedir.

Şekil 85. Ahır yapıları.

Şekil 86. Sırasıyla, ahırın zemin katı ve birinci katı.

Şekil 87. Ahırın birinci katına giriş.

SıraKonaklar Köyü geleneksel konut mimarisi cephe özellikleri

SıraKonaklar köyünde yapılar karakteristik cephe özelliklerine sahiptir. Genellikle dikdörtgen kütleli olan yapıların cephelerinde ahşap balkon çıkması haricinde hareketlilik yoktur. 3-4 katlı yığma taş olan yapıların cephelere kimlik kazandıran en önemli ortak özellikleriköşelerde şaşırtmalı olarak üst üste bindirilen kesme taşlardır. Kesme taşların boyutları genellikle eşittir ve yapının her köşesinde tekrar etmektedir(Şekil 88). Genelde 25x30x80 cm, 25x30x100, 25x30x120 cm gibi çeşitlenen ölçüleri yapıdan yapıya değişmektedir. Köşe taşları aynı zamanda kabartmalıdır. Köşe taşlarının bazılarında sembol ve yazılar da bulunmaktadır (Şekil 89). Cephelerde bulunan önemli özelliklerden bir diğeri ise ahşap hatılardır. Hatıllar genellikle cephe boşluklarının alt ve üst seviyelerinden geçmektedir. Çoğu yapıda bulunmasına rağmen ahşap hatılsız yapılara da rastlanmaktadır (Şekil 90).

Şekil 88. Köşe taşları.

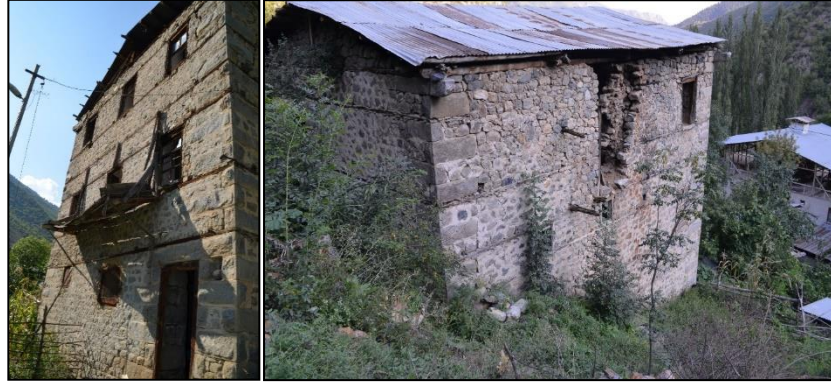

Şekil 89. Köşe taşlarında bulunan sembol ve yazılar.

Şekil 90. Sırasıyla, Ahşap hatıllı ve ahşap hatılsız cepheler.

Köydeki yapıların cephe açıklıkları ve balkonları yoğun olarak güney cephede bulunmaktadır. Diğer cephelerde kapı açıklıkları bulunabilmesine karşın pencere açıklığı çok az bulunmaktadır (Şekil 91). Pencere, kapı ve balkonların malzemesi ahşaptır. Ahşap balkonlar genellikle cephenin ortasında ve ara katta bulunmaktadır.

Şekil 91. 24 nolu envanter sırasıyla güney ve kuzey-batı cepheleri.

Alt zemin kat girişi güney cephede ve genellikle yapının simetri ekseninde yer almaktadır. yapıların eğimli topografyayla uyumlu olmasının verdiği avantajla her katta dışardan bağımsız giriş sağlamak mümkündür. Ana giriş genellikle yapının oturduğu eğimli topoğrafyanın batı veya güney cephesindeki orta kısımlarında bulunmaktadır. Topografyanın nispeten düz olduğu alanlarda ise yapıların ana girişleri güney cephededir ve genellikle önünde yükseltilmiş bir merdivenle bulunmaktadır (Şekil 92). Birinci kata bağımsız giriş kuzey cepheden sağlanıyor olup doğal toprak zeminle yapı arada eğim sebebiyle boşluk olması durumunda ahşap bir köprüyle bağlantı sağlanmaktadır.

Şekil 92. Sırasıyla, ana girişin doğuda olduğu yapı, bodrum kat kapıları, zeminden yükseltilmiş giriş.

İstisnasız tüm yapılar beşik çatı olup ahşaptırlar. Çatılar yiyecekleri saklama ve kurutma amaçlı kullanıldıklarından genellikle kuzey-güney alınları açıktır (Şekil 93). Cephelerdeki önemli karakteristik özelliklerden biri de beşik çatı biçimi ve çatıdaki bu açıklıklardır.

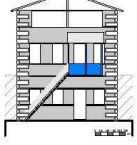
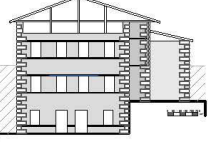
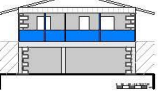
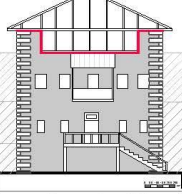
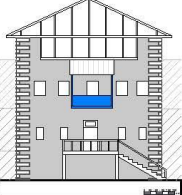
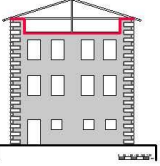

Şekil 93. Cephesinde çatı açıklığı bulunan yapılar.

Cephe tipolojisi

Yapıların cephe tipolojileri Yoncalık ve Cücebağ mahalleleri üzerinden oluşturulmuştur. Yapıların cephelerinde bulunan belirleyici özellikler köşelerdeki kesme taş bloklar, ahşap hatıllar, ahşap balkon çıkmaları ve çatı açıklıklarıdır.

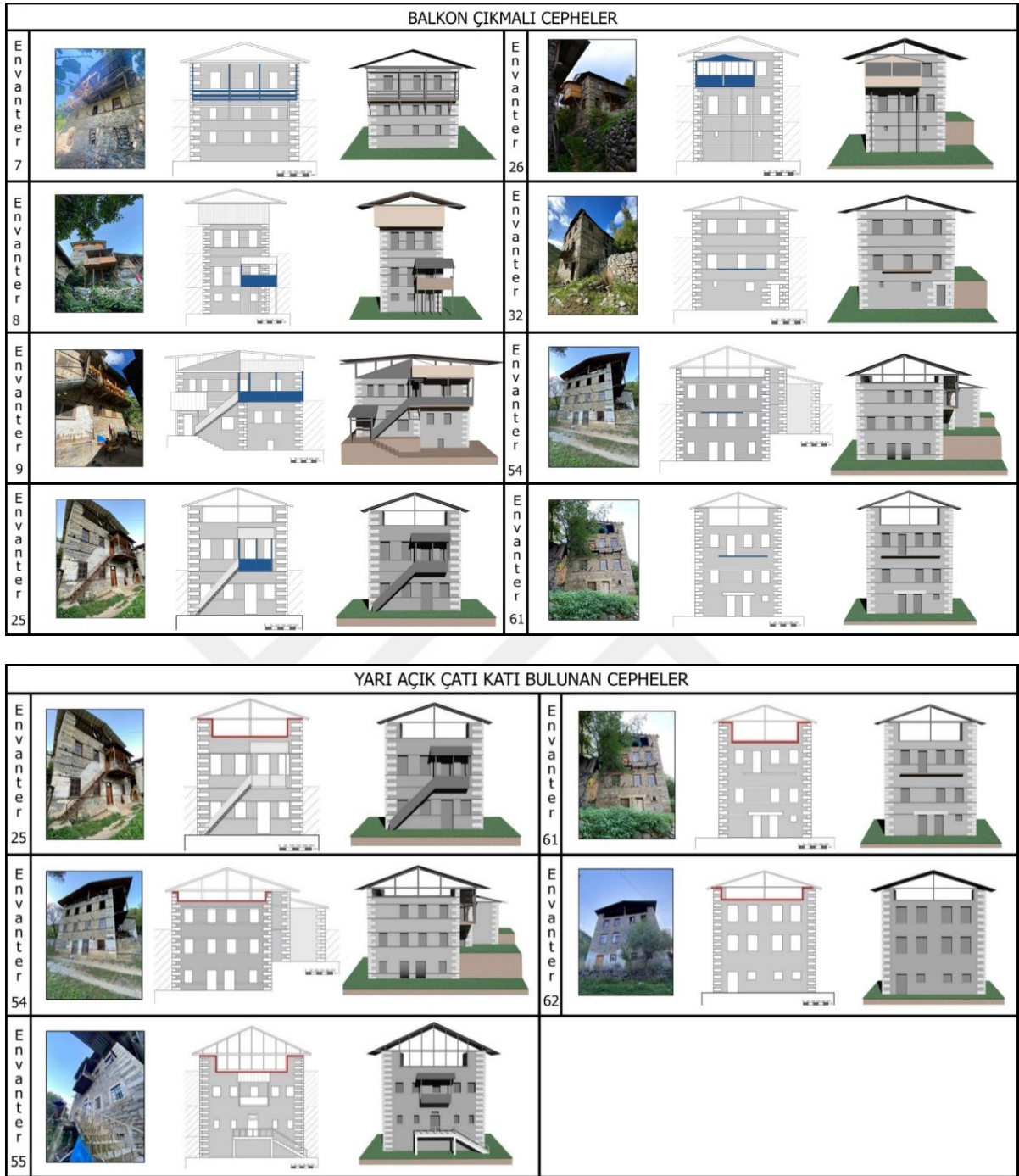
Yapılan tipoloji çalışmasında ilk olarak ahşap hatıl varlığı göz önüne alınmış ve yapılar ahşap hatıllı ve ahşap hatılsız olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Ana ayrım yapıldıktan sonra cephesinde balkon çıkması olan, çatısında çatı katı açıklığı bulunan ve bulunmayan olarak üç sınıflandırma yapılmış ve yapılar bu özelliklerine göre ayrılmıştır.

	BALKON ÇIKMALI CEPHELER		YARI AÇIK ÇATI KATI BULUNAN CEPHELER	BALKON ÇIKMASI VEYA ÇATI KATI AÇIKLIĞI BULUNMAYAN CEPHELER
AHŞAP HATILLI CEPHELER	Envanter 7 	Envanter 8 	Envanter 54 	Envanter 65
	Envanter 9 	Envanter 25 	Envanter 25 	
	Envanter 26 	Envanter 32 	Envanter 61 	
	Envanter 54 	Envanter 61 		
AHŞAP HATILSIZ CEPHELER	Envanter 34 	Envanter 38 	Envanter 55 	Envanter 48
	Envanter 55 		Envanter 62 	Envanter 52

Şekil 94. Cephe tipolojisi.

AĞAP HATILLI CEPHELER					
Envanter 7				Envanter 32	
Envanter 8				Envanter 54	
Envanter 9				Envanter 61	
Envanter 25				Envanter 65	
Envanter 26					
AĞAP HATILSIZ CEPHELER					
Envanter 34				Envanter 55	
Envanter 38				Envanter 62	
Envanter 48				Envanter 72	
Envanter 52					

Şekil 95. Cephe tipolojileri

Şekil 95. Cephe tipolojileri (Devamı)

Şekil 96. 32 envanter nolu yapının üç boyutlu cephe görseli.

Şekil 97. Beşik çatı.

Pencereler

Sırakonaklar Köyü'ndeki yapıların pencereleri ahşaptır. Yoncalık ve Cücebağ mahallelerindeki pencere formları dikdörtgendir. Sadece Çavuşlar mahallesindeki bir yapıda kemerli pencere görülmektedir (Şekil 98). Giyotin, çift kanatlı ve tek kanatlı ahşap pencere örnekleri bulunmaktadır. Pencerelerin çevresinde genellikle ahşap söve ve ahşap denizlik vardır. Bazı pencerelerin söveleri taş bloklardan oluşmaktadır (Şekil 99). Bazı yapılarda ise bu taş bloklar lento görevi görmektedir. Sonradan müdahale gören bazı evlerde ahşap pencere elemanları değişikliğe uğramıştır (Şekil 100). Yapılarda pencereler yoğun olarak güney cephede bulunmaktadır. Genellikle alt zemin kat dışında yapıdaki pencere boyutları benzerdir. Alt zemin katın pencere açıklıklarının boyutu küçüktür ve bazı yapılarda pencere kasası bulunmamaktadır (Şekil 101).

Şekil 98. Kemerli ve taş blok söveli pencere.

Şekil 99. Sırasıyla, taş ve ahşap söve.

Şekil 100. Sırasıyla, müdahale görmüş pencere, orijinal ahşap pencere.

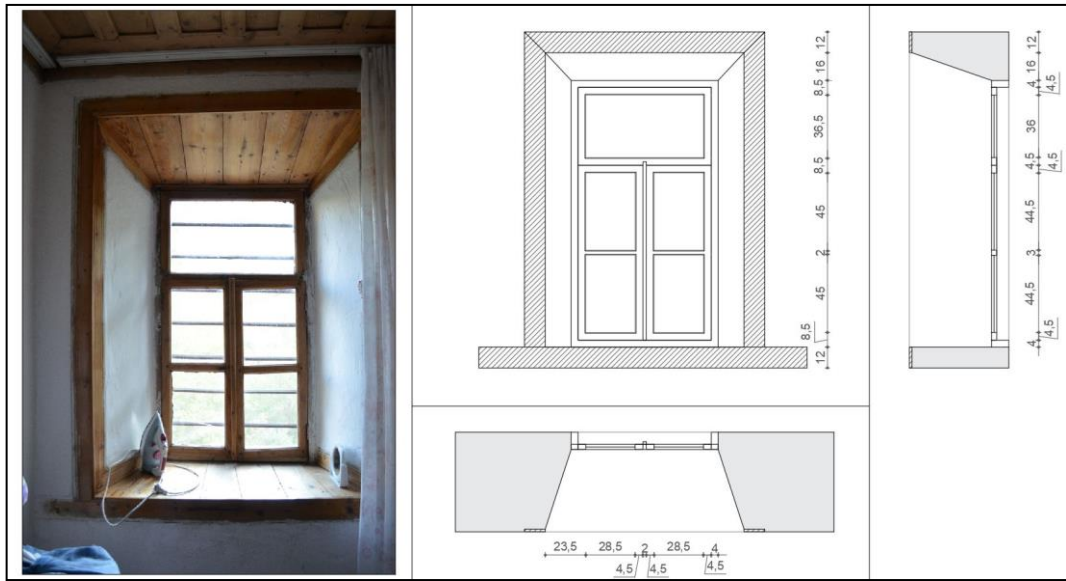

Şekil 101. Alt zemin kat pencereleri.

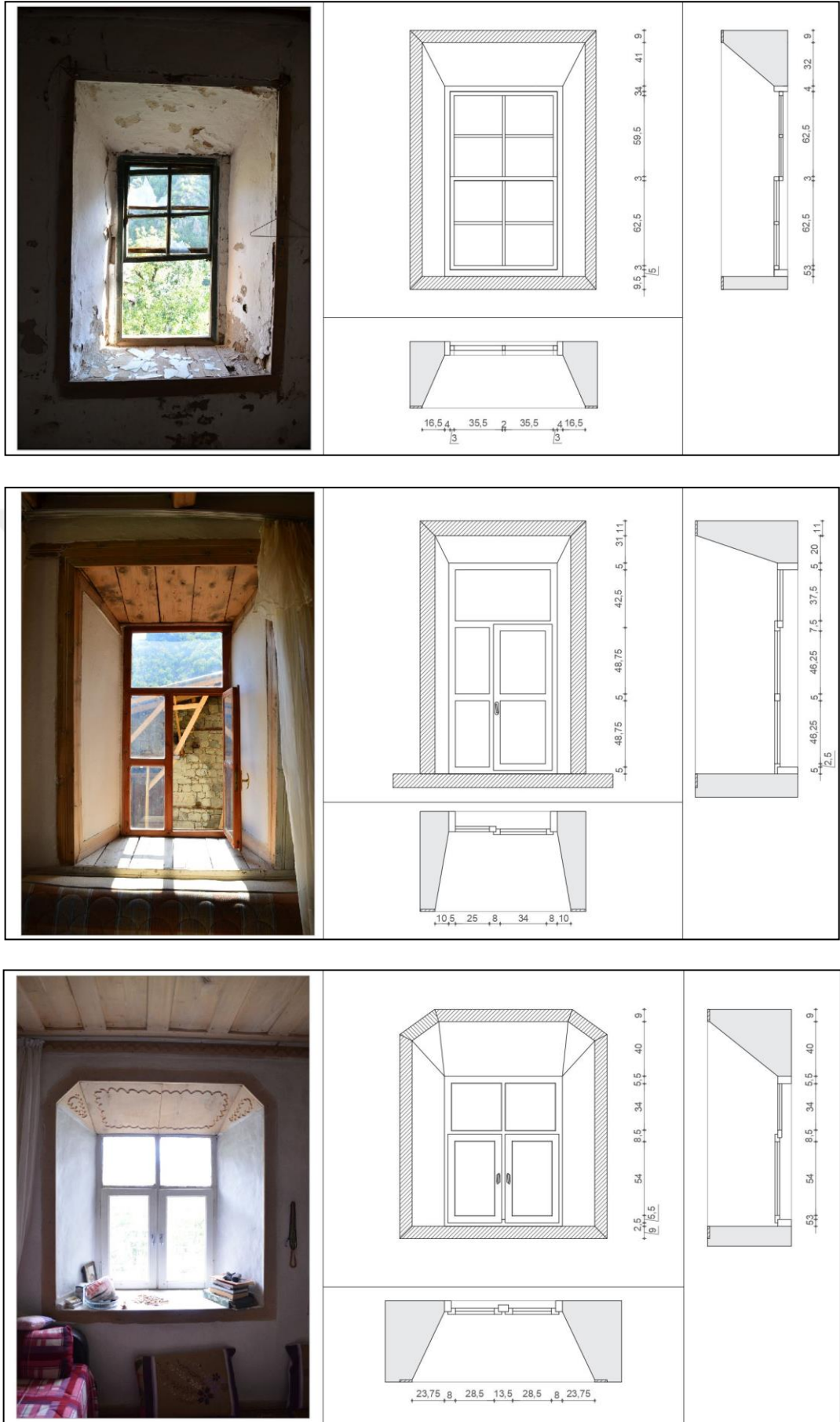
Pencere boşlukları iç mekâna gün ışığını daha fazla almak amacıyla iç mekâna doğru genişlemektedir. Pencere kasası dış duvara oturmaktadır. İç duvarda ise duvarla pencere boşluğunun birleştiği yerde ahşap çerçeve bulunmaktadır. Her yapıda bulunan bu pencere boşlukları köyün ortak mimari özelliklerinden biridir. Günümüzde bazı yapıların odalarında bulunan pencere açıklıkları kapatılmış bazılarında ise dolaba çevrilmiştir (Şekil 102).

Şekil 102. Sırasıyla, dolaba çevrilmiş pencere açıklığı, kapatılmış pencere açıklığı.

Şekil 103. Çeşitli pencere tipleri.

Şekil 103. Çeşitli pencere tipleri (Devamı)

Kapılar

Yapılardaki kapılar orijinal halinde tamamen ahşap malzemeden yapılmış tek kanatlı kapılardır. Yoncalık ve Cücebağ mahallelerinde çift kanatlı giriş kapısı örneği görülme de diğer mahallelerde büyük konakların bazılarında çift kanatlı kapı görülmektedir. Yapıların bazılarında ahşap kapı demir kapıyla değiştirilmiştir. Yaşam mekânına açılan dış kapılarda çoğunlukla kapıların üzerinde taş söveli dikdörtgen ya da kemer biçiminde sabit kasalı ışıklık bulunmaktadır (Şekil 104).

Şekil 104. Işıklık bulunan kapı örnekleri.

Ana giriş kapılarının üst kısmında ışıklık ve kapı arasında lento amaçlı kullanılan taş bir blok vardır ve bazılarının üzerinde yapının inşa tarihi ve bazı semboller bulunmaktadır. Köydeki tüm yapıların dış kapılarının çevresinde belirli bir düzende kesme taş bloklar bulunmaktadır (Şekil 105).

Şekil 105. Dış kapıların üzerinde semboller ya da inşa tarihi bulunan taş lento bloklar.

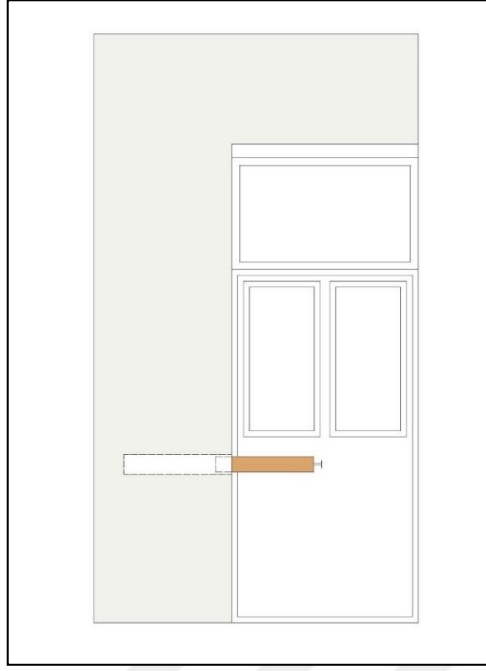

Şekil 105. Dış kapıların üzerinde semboller ya da inşa tarihi bulunan taş lento bloklar (Devamı)

Orjinalliğini koruyan yapıların yaşam mekânına giriş sağlayan ana giriş kapılarının iç kısmında güvenlik amacıyla yapılmış özel bir kilit sistemi bulunmaktadır. Bu sistem dikdörtgenler prizması şeklinde bir kütüğün duvarda aynı ölçülerle alçılmış boşluğa oturmasıyla oluşmuştur. Kütük çekildiğinde kapının açılmasını engellemektedir (Şekil 106).

Şekil 106. Kilit sistemi.

Şekil 107. Dış kapı kilit sistemi.

Yapılarda iç kapıların tamamı ahşaptır. Duvar kalınlığının fazla olduğu duvarlardaki kapı boşlukları pencerlerdeki gibi açılı bir şekilde biçimlenmiştir. Genellikle bu açılı kapının açılma yönüne doğru verilir.

Şekil 108. İç kapı.

Şekil 109. İç kapı tipleri.

Şekil 110. Dış kapı tipleri.

Balkonlar

Köydeki yapıların çoğunda ahşap balkon çıkması bulunmaktadır. Balkonlar genellikle birinci katta ve hakim manzara yönünde konumlanmıştır. Bir cephede boylu boyunca olabildiği gibi, yalnızca cephe ortasında olan örnekler de mevcuttur (Şekil 111). Bazı örneklerde ise giriş kapısının üzerinde konumlanmaktadır. Böylece bir sundurma görevi görürler (Şekil 112). Günümüzde orijinal balkonun korunduğu yapılar mevcuttur. Bazı yapılarda ise balkon varlığına dair izlere rastlanmaktadır. Bazı yapıların cephelerindeki kapı açıklıkları, belirli boyutlardaki ahşap hatıllar ve cepheden çıkan ahşap kirişler orijinalde balkon varlığına işaret etmektedir. (Şekil 113).

Şekil 111. Ahşap balkon çıkmaları.

Şekil 112. Sundurma görevi gören ahşap balkon.

Şekil 113. Balkonları yıkılmış yapılar.

Çatılar

Köyde bulunan yapıların tamamının çatısı beşik çatıdır. İskeleti ahşap olan çatının üst örtüsü trapez sac levhadır. Çoğu yapıda güney çatı alınlığı açıktır ve çatı iskeleti dışardan görülebilmektedir. Bazı yapılarda ise çatı katı depo-kurutma amaçlı kullanıldığından kat yüksekliği fazladır. Çatı alını kapalı olan örnekler de mevcuttur.

Sırakonaklar Köyü geleneksel konut mimarisinin yapım sistemi ve malzeme özellikleri

Duvarlar

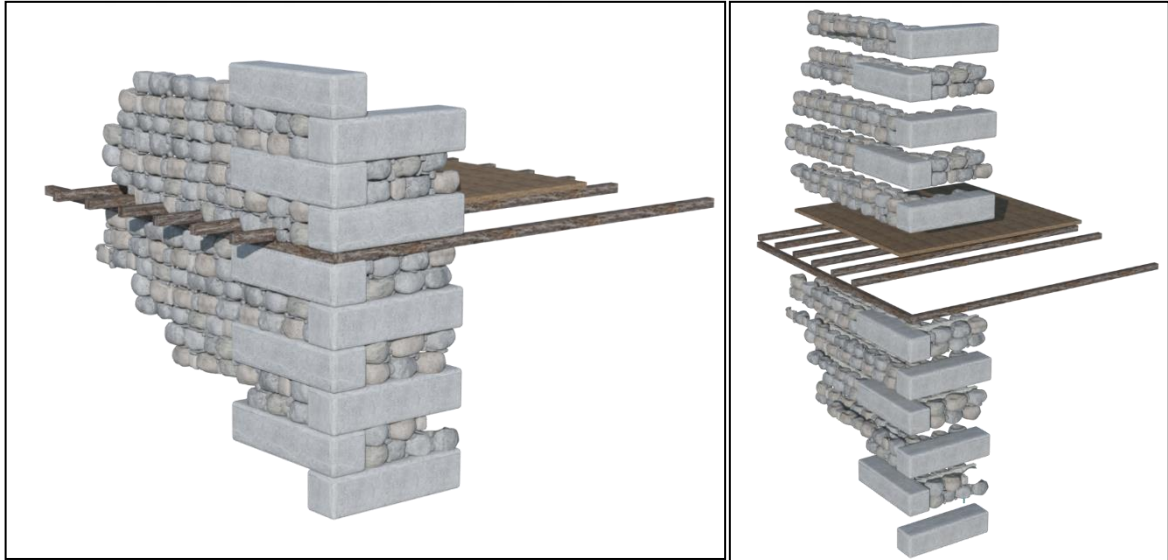
Çalışma alanları olan Cücebağ ve Yoncalık Mahalleri de dahil olmak üzere Sırakonaklar Köyü'nde geleneksel malzeme ile inşa edilen yapıların tamamı taş yığmadır. Dış duvarlar orta büyüklükteki düzenli moloz taşlar arasına parçacklar halinde yerleştirilen küçük moloz taşların kireç veya çamur esaslı harçla bağlanmalarıyla örülmüştür. 65-80 cm arasında kalınlığı değişen duvarlar çift cidarlıdır. İç ve dış katmanları ağırlıklı olarak moloz taş olsa da dış cephede kaba yonu taş olarak örülenleri de vardır. Bu iki katman arasında bağlayıcı olarak küçük moloz taşlarla kireç veya çamur esaslı harç dolgu bulunmaktadır (Şekil 114).

Şekil 114. Dış duvar detayı.

Dış duvarın köşelerinde yüzeyi kabartmalı olarak bırakılmış kesme taş bloklar şaşırtmalı olarak dizilmiştir (Şekil 115). Dış duvarlar yükselirken ahşap hatıllarla desteklenmiştir. Cephelerdeki ahşap hatıllar genelde kapı, pencere boşlukları ve balkon çıkmalarının alt ve üst seviyelerinden veya döşeme seviyesinden geçmektedir. Ahşap hatıllar aynı zamanda yapıya hareket kabiliyeti ve esneklik sağlamaktadır. Ahşap hatılın bulunmadığı yapılar da mevcuttur. Bu tarz yapıların bazılarında pencere üstlerinde lento görevi gören taş bloklar veya ahşap kirişler bulunmaktadır.

Duvarların iç yüzeylerinde moloz taşların üzeri sıvanmıştır. Yaklaşık 20-25 cm kalınlığındaki ara bölücü duvarlar ise dış cephedeki moloz taşlara oranla daha küçük taşlarla doldurulmuş ve ahşap çerçevelerin üzeri bağdadi ile kapatılarak sıvanmıştır (Şekil 116).

Şekil 115. Duvar sistemi.

Şekil 116. Sırasıyla iç bölücü duvar, dış duvar.

Döşemeler

Köydeki yapıların bodrum katlarında sıkıştırılmış toprak üzerine ahşap kirişler atılmış ve bu ahşap kirişlere dik bir şekilde ahşap kaplama çakılarak döşeme oluşturulmuştur.

Birinci kattaki döşeme çapı 30 cm olan ahşap kütüklerin tek yönde atılarak bunlara dik bir biçimde daha düşük çaplı kütüklerin sık bir biçimde yan yana yerleştirilmesiyle oluşmuştur (Şekil 117). Daha sonra sık yerleştirilmiş ahşap kütüklere dik bir biçimde zemin katın döşemesini oluşturan ahşap elemanlar yerleştirilmiştir.

Şekil 117.Bodrum kat döşemesi.

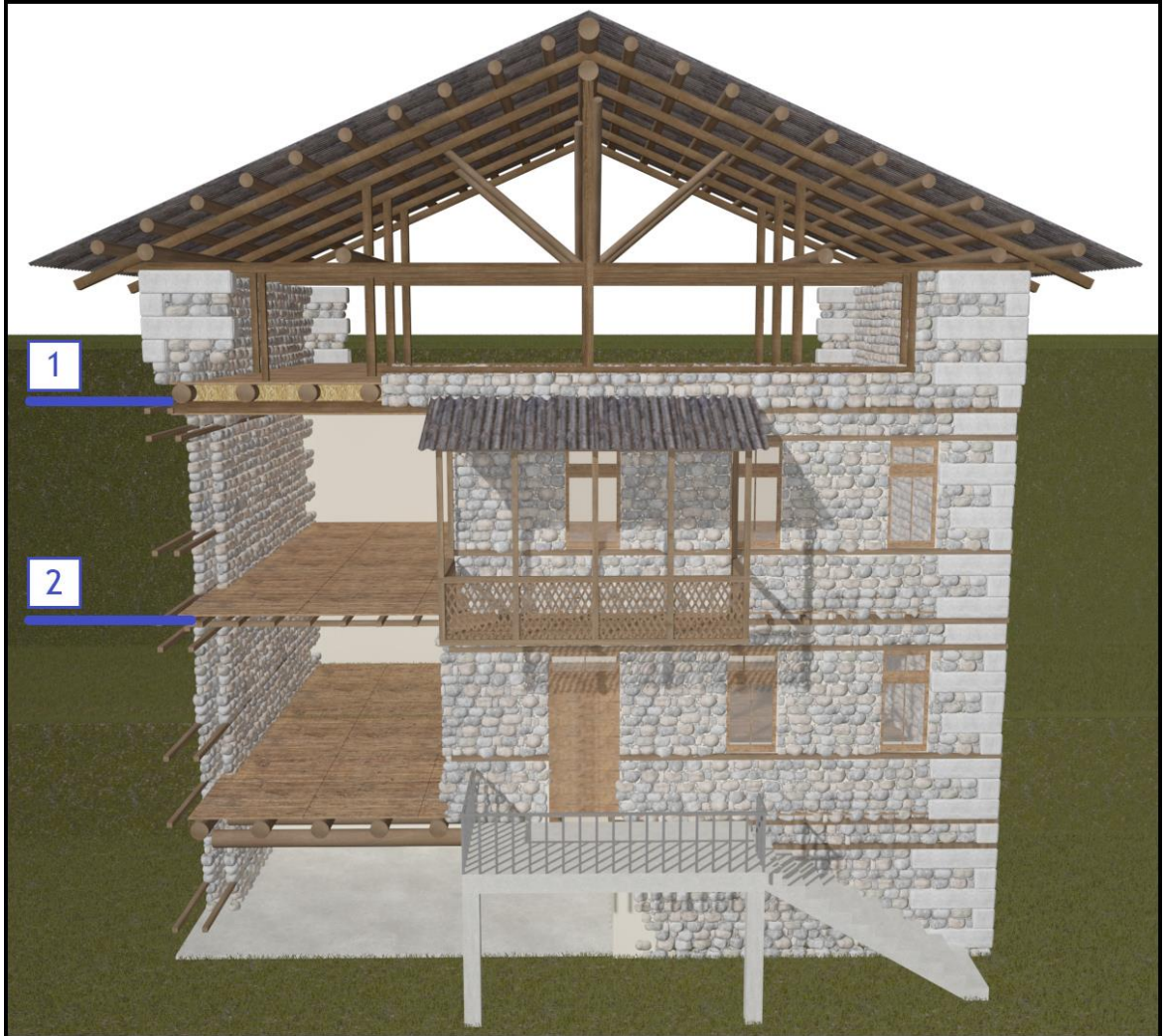
Ara katlardaki döşemeler de ahşaptır. Belirli aralıklarla tek yönde atılmış ahşap kirişler üzerine dik gelecek biçimde ahşap döşeme yerleştirilmiştir. Ahşap döşeme elemanları kirişlere çakılmıştır. Kirişler 60-100 cm aralıklarla atılmıştır. Üzerine atılan ahşap paneller 2 cm kalınlığında ve 15-25 cm genişliğindedir.

Çatı katı dış ortamla ilişkili olduğu için çatı katı döşemesi ara kat döşemelerine göre farklıdır. Dairesel kesitli ve çapları 20-25 cm olan ahşap kirişlerin arası yalıtım amaçlı saman ile doldurulmuştur. Ahşap kirişlerin üzerine kirişlere dik gelecek biçimde 15-20 cm genişliğinde ve 2 cm kalınlığında döşeme ahşapları çakılmıştır. Aynı şekilde kirişlerin alt tarafında da tavan ahşapları yer almaktadır.

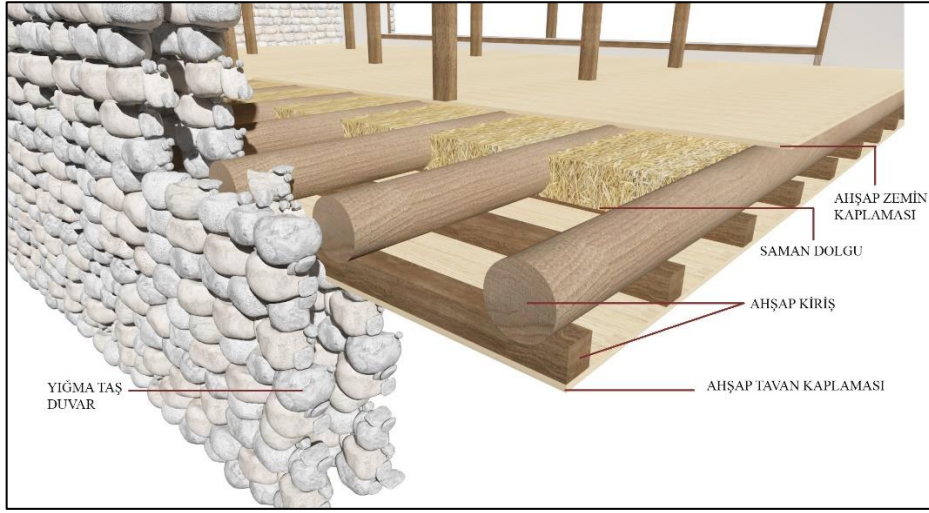
Kullanılmaya devam eden bazı yapılarda döşemeler yenilenmiştir. Islak mekân zeminleri ise fayans döşenmiştir. Bazı yapılarda ise döşemeler lamiant kaplanmış veya şap atılmıştır.

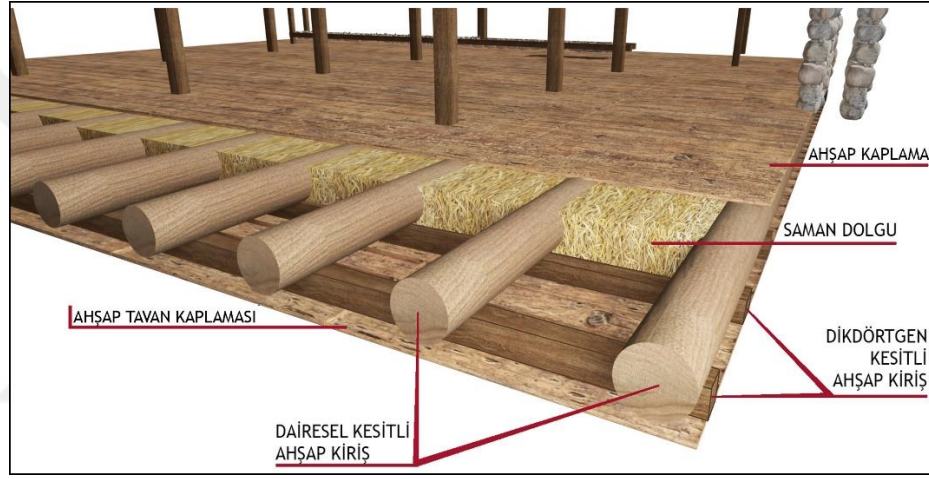
Şekil 118. Değişmiş döşemeler.

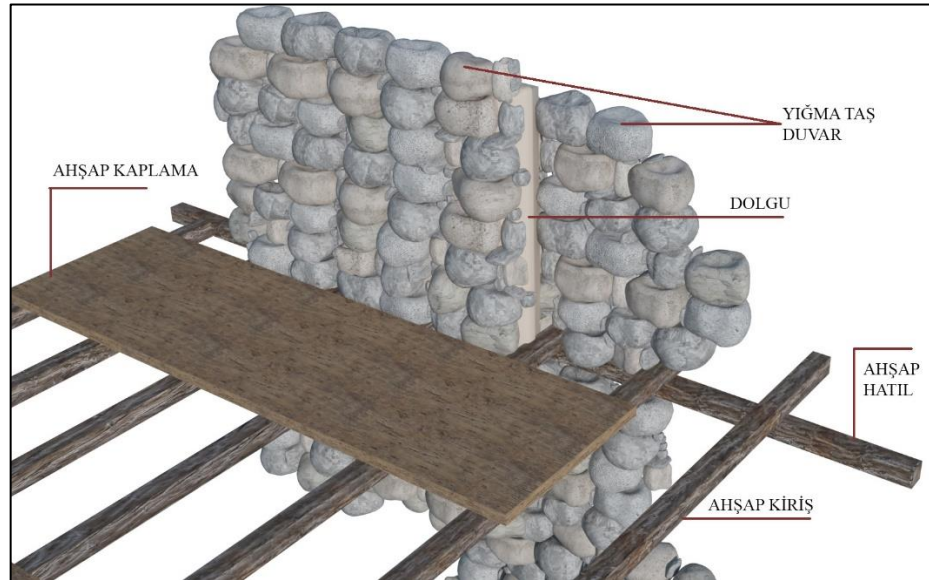
Şekil 119. Yapım sistemi.

1

1

2

Şekil 119. Yapım sistemi (Devamı)

Merdivenler

Köydeki yapıların özgün kullanımında katlar arasındaki geçiş dar, dik ve rıht yüksekliği fazla olan bir ahşap merdivenle sağlanmaktadır (Şekil 120). Ahşap merdiven evin girişinde yaşam alanı olarak kullanılan büyük mekânda yer almaktadır.

Merdivenin bittiği yerde, merdiven boşluğu boyutu kadar, döşeme ile aynı seviyede ve katlar arası iletişimi kesmek için ‘kapank’ adında ahşap bir eleman vardır (Hulunian and Hajian, 2012). Günümüzde yapıların bazılarında katlar kardeşler arasında bölünmüş ve bağımsız kullanılmaktadır. Bu nedenle merdiven kaldırılmıştır.

Şekil 120.Ahşap merdivenler.

Çatılar

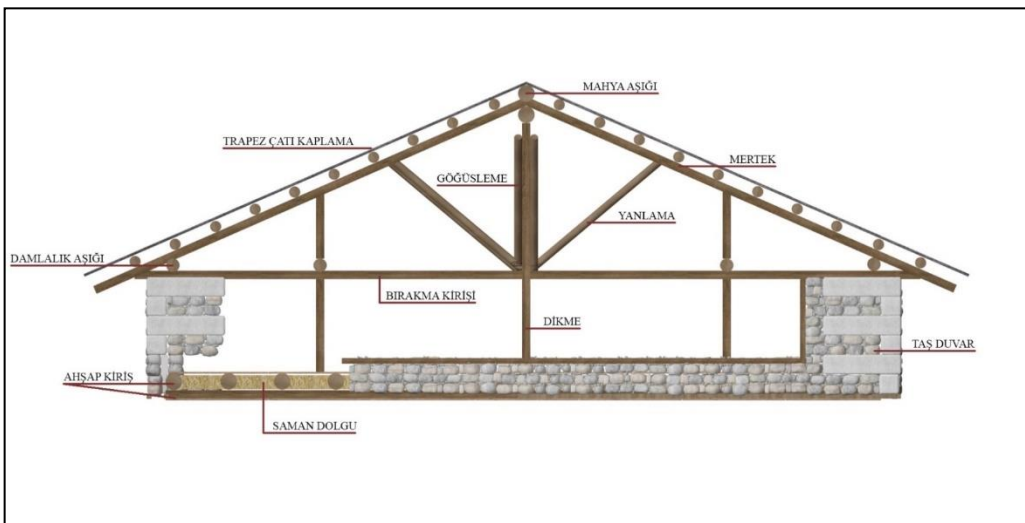
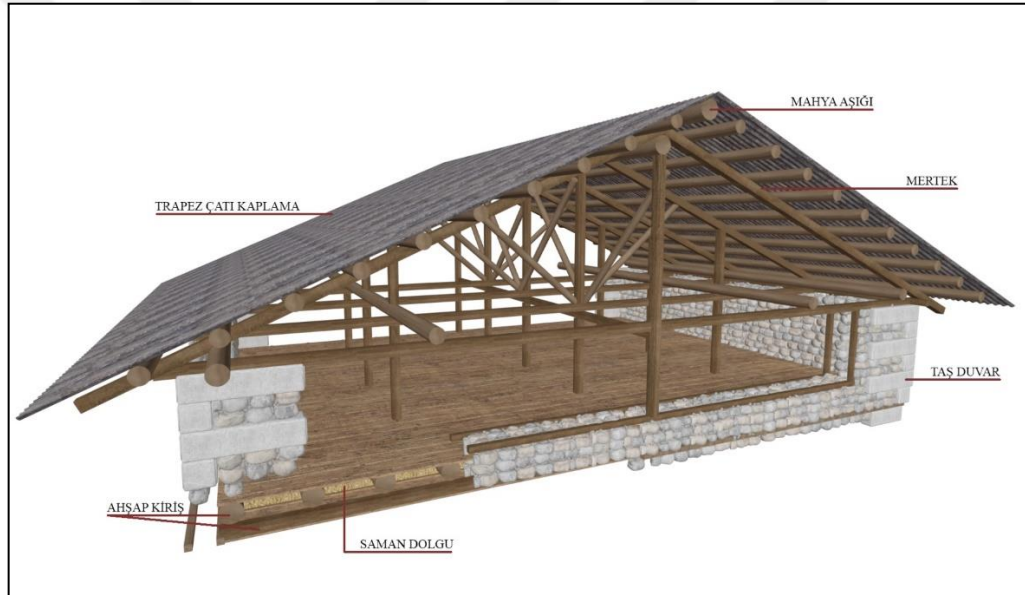
Köyde bulunan yapılardaki çatılar ahşap strüktürlü beşik çatıdır. Çatıların güney alınları genellikle açık olduğu için çatı sistemi dışardan görülebilmektedir. Çatı aynı zamanda depolama-kurutma işlevleri için kullanıldığından kat yüksekliği fazladır.

Çatı sisteminin ilk seviyesinde belirli aralıklarla yerleşmiş ahşap dikmeler üzerine bırakma kirişi oturtulmuştur. Çatının merkezindeki ahşap dikmeye ise göğüsleme ve yanlamalar yerleştirilmiş ve çatı güçlendirilmiştir. Bırakma kirişine ahşap dikmelerle birleştiği noktalardan dik bir şekilde kirişler yerleştirilmiştir. Dikmelerin devamı ise bırakma kirişinin

üzerindeki kiriş üzerinden devam ederek mertekle birleşmektedir. Merteklere dik gelecek biçimde belirli aralıklarla ahşap kirişler bırakılmış ve bu kirişler üzerine trapez sac levha yerleştirilmiştir.

Şekil 121.Çatı katı.

Şekil 122. Çatı sistemi.

SıraKonaklar Köyü'nün Kırsal Turizm Açısından İncelenmesi

SıraKonaklar Köyü turizm potansiyeli

SıraKonaklar Köyü sahip olduğu değerlerle korunması gereken bir kırsal yerleşimdir. Doğayla ve yöreye özgü kültürle uyumlu kırsal mimari özellikleri, kırsal yaşantının sürdürülmesi ve doğal yaşamla iç içe olması gibi özellikleri korunmalı ve sürdürülmelidir (Kırsal alanlarla ilgili detaylı bilgiler "Kırsal Alanlar" başlığı altında incelenmiştir). Şüphesiz kırsal alanları korumanın ve yerel ekonomiyi kalkındırmanın en etkili yollarından birisi kırsal turizmdir (Kırsal turizm ve etkileri "Kırsal Turizm" başlığı altında detaylıca anlatılmıştır.). SıraKonaklar yöreye özgü farklı değer ve potansiyelleriyle kırsal turizm altyapısı olan bir yerleşim bölgesidir. Bölgenin yerel kaynaklarıyla inşa edilen tarihi taş konakları, köyün merkezindeki ihtişamlı kilise yapısı, doğayla iç içe kırsal yaşamı, Artvin-Yusufeli'nden gelip Çoruh Nehri boyunca devam eden, Hemşin yaylalarına ve Karadeniz kıyısına ulaşan tarihi kervan ve ticaret yolları üzerinde olması gibi özellikler bölgenin en önemli potansiyel ve değerleri arasında sayılabilir. Ayrıca yörede yapılan tarım ve hayvancılıkla birlikte ortaya çıkan yöresel ürünler de turizm potansiyelini desteklemektedir.

SıraKonaklar yerleşimi mevcut durumda köy dışından ender ziyaretçisi olan, yerel halkın bir kısmının mevsimsel bir kısmının ise sürekli olarak bulunduğu bir köydür. Yapılan sözlü görüşmelerde köyün yaklaşık 5-6 yıl öncesine kadar çokça turist ağırladığı fakat köyün asıl ulaşım yolunun yapılan baraj nedeniyle sular altında kalmasıyla turistlerin artık buraya gelmedikleri belirtilmiştir. Mevcut durumda köye ulaşım sağlayan yol oldukça virajlı, dar ve toprak bir yol olduğu için turistlik otobüsler ve turlar bu bölgeye gelmeyi bırakmışlardır. . Bölgenin kırsal mimarisi yanında doğa sporları için elverişli olması bölgenin turizm potansiyelleri ve değerleri arasında sayılabilir. Turistler için Doğu Karadeniz yaylalarından Kaçkar Dağını izleyerek yapılan doğa yürüşlerinde SıraKonaklar, popüler bir durak noktasıydı. Köydeki turist varlığı köylülerin evlerini pansiyona çevirmelerine neden olmuştur. Turist kaybına rağmen köyün birkaç mahallesinde ihtiyaç halinde ev pansiyonculuğu devam etmektedir.

SıraKonaklar Köyü, çeşitli sebeplerden dolayı son yıllarda turist kaybetmesine rağmen turizm potansiyeli oldukça yüksek bir yerleşimdir. Çevredeki akarsu yatakları taşlarının özenle işlenmesiyle inşa edilen taş konakların gerek tek yapı ölçeğinde mimari özellikleri gerekse biraradayken oluşturdukları grup değeri, doğa ile de buluşunca eşsiz bir manzara değeri sunmaktadır. Aynı zamanda köyün Cücebağ Mahallesi'nde bir kısmı 1964 yılınca camiye dönüştürülmüş ihtişamlı bir kilise bulunmaktadır. Kilise, yabancı ve yerli turistleri bölgeye çekebilecek potansiyelde bir kültürel miras değeridir. Mimari yapıların dışında SıraKonaklar'ın

tahrip edilmemiş doğası ve doğa sporları için sahip olduğu potansiyeller şehir hayatından bunalan veya doğa turizmine yönelenler için son derece cazip bir bölgedir. Doğa yürüyüşleri, doğa fotoğrafçılığı, heliski (helikopter ile kayakçıları dağ tepeleirinde bırakıp kaymalarını sağlayan spor) gibi birçok doğa sporu bölgede yapılabilmektedir. Sırakonaklar'dan Doğu Karadeniz Yaylaları olan kuzeyde Soğanlı ve Davalı Yaylaları'na Kaçkar Dağları'na ve Rize'nin kırsal kesimini oluşturan derin vadilerden Karadeniz kıyısına inen farklı tarihi güzergahlar bulunmaktadır. Aynı zamanda yöre halkının kırsal yaşam biçimini devam ettiriyor olması önemli bir avantajdır. Böylece yerli halk ile birlikte günlük yaşam rutinlerine katılarak kırsal yaşamı deneyimleme şansı elde etmiş olurlar.

Bölgenin turizm açısından tüm bu olumlu özelliklerin yanında dezavantajlı ya da engel teşkil edecek özellikleri de bulunmaktadır. Ayrıca bu olumsuz özellikler bölgeden dışarıya göç sebepleridir. Bunlardan en önemlisi ulaşım imkânlarının yetersizliğidir. Daha önce de bahsedildiği üzere Sırakonaklar Köyü turistleri ulaşım imkânlarının kötü olması nedeniyle kaybetmiştir. Köye ulaşım, İspir- Yusufeli yolunun 28. kilometresinden ayrılan yola kadar asfalt fakat bu ayırımdan sonra virajlı ve bol taşlı yoldur. Bu yol iki arabının yan yana zorlukla geçebileceği kadar dar bir yoldur. Ayrıca yol, mevsimsel geçişlerde yaşanan yağışların neden olduğu toprak kayması ve heyelanların gelmesiyle çoğu zaman kapanmaktadır. Bölgedeki dağ keçilerinin yolun kenarındaki dağlarda gezmesiyle yola sürekli taş düşmektedir. Tüm bunlar yolu hem tehlikeli bir hale getirmekte hem de yolculuk süresini uzatmaktadır. Köye ulaşımın yanında köy içi ulaşım da sıkıntılar bulunmaktadır. Köy içerisindeki tüm yollar topraktır ve çoğu yerde yalnızca bir arabanın geçebileceği darlıktadır. Araba yolu genellikle köydeki mahallelerin girişinde bitmekte ve mahallenin içine araba girmemektedir. Köydeki en temel sorun köye ulaşım imkânlarının zorluğu ve köy içindeki yolların fiziksel yetersizliğidir. Köyle ulaşım zorluğundan kaynaklanan bir diğer olumsuzluk ise toplu taşıma araçlarının köye gelmemesidir. Köylüler genelde kendi araçlarıyla veya yakınları aracılığıyla köye gelmektedir. Bölgeyi ziyaret amaçlı gelenler ise şahsi arabalarıyla gelmek zorundadır. Bu durum turizmin gelişmesinin beklendiği bir bölge için önemli bir imkân eksikliğidir.

Köyde bir diğer eksiklik hizmet sektörünün olmamasıdır. Mevcut durumda köyde bakkal, manav, market, eczane, lokanta, sağlık ocağı ve okul gibi hizmetler bulunmamaktadır. Bu durum sadece tursitler için değil yöre halkı için de olumsuz bir durumdur. Özellikle sağlık ve eğitim sektörlerinin yetersizliği köyün göç vermesine neden olmuştur. Bu olumsuz özelliklerle birlikte köyün göç vermesiyle yöre halkı nüfusu yaşlı nüfusa dönüşmüştür. Bölgede yaşlı nüfus olması turizm için olumsuz bir özelliktir. Bölgeye gelecek turistlerin geç ve dinamik bir nüfus tarafından ağırlanması önemlidir. Ayrıca bölgede yeterli bir sosyal ve kültürel aktivite

bulunmamaktadır. Turistlerin nispeten daha fazla olduğu zamanda çeşitli şenlikler yapılsa da bugünkü durumda bu tarz etkinlikler yapılmamaktadır. Bölgeyle ilgili bir diğer olumsuz özellik ise yeterince tanıtımının yapılmamış olmasıdır. Sırakonaklar Köyü Erzurum iline bağlı bir köy olmasına rağmen çoğu Erzurumlu dahi bu köyün adını duymamıştır. Ülke genelinde de adı bilinmeyen bu köyün tanıtılmaması köy turizmini olumsuz etkilemektedir.

Tablo 10. Sırakonaklar Köyü’nün Turizmi Destekleyen ve Olumsuz Etkileyen Yönleri

Sırakonaklar Köyünün Turizmi Destekleyen Yönleri	Sırakonaklar Köyünün Turizmin Gelişimini Olumsuz Etkileyen Yönleri
Tarihi taş konaklar	Ulaşım imkânlarının yetersizliği
Tarihi kilise	Altyapı yetersizliği
Kırsal yaşam olanaklar	Hizmet sektörünün yetersizliği
Tahrip edilmemiş doğal çevre	Köy içi yolların yetersizliği
Doğal güzellikler	Toplu taşıma eksikliği
Doğa sporlarına elverişlilik	Yaşlı nüfus oranının fazla olması
Yerel ve doğal ürünler	Sosyal ve kültürel etkinlik eksikliği
	Bölgenin tanıtılmasındaki eksiklikler

Sırakonaklar Köyü’nün kırsal turizme kazandırılması için öneriler

Sırakonaklar Köyü birçok özelliğiyle turizme kazandırılması gereken bir yerleşimdir. Bölgede turizm yapılabilmesi için bazı iyileştirmeler yapılmalıdır.

Yolların iyileştirilmesi

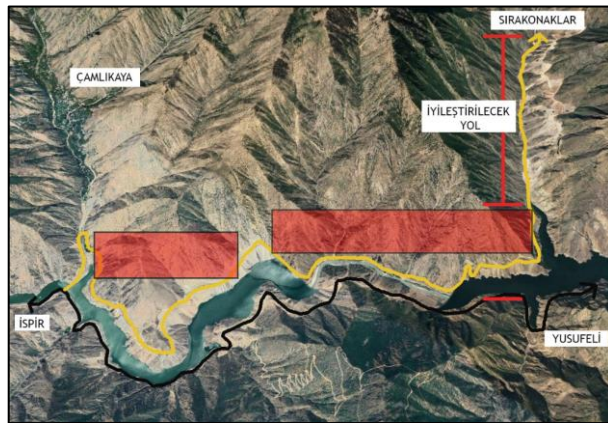
Sırakonaklar Köyünün turizmi engelleyen en önemli sorunlarından biri ulaşım sıkıntılarıdır. Köye tek araç yolu İspir-Yusufeli karayolu üzerinden ayrılan yoldur. Alternatif yol seneği bulunmamaktadır. Mevcut durumda İspir-Yusufeli ayrımına kadar olan yol asfalt ve çift şeritlidir. Yolun 28. kilometresinden betonarme bir köprüyle yolun kuzey tarafına Çamlıkaya’ya ayrılan yol, köprüden sonra tekrar doğuya ayrılarak İspir-Yusufeli yoluna paralel bir şekilde ilerlemektedir. Fakat bu yol çok virajlı, dar ve toprak bir yoldur. Yolun yaklaşık 12 kilometresi İspir-Yusufeli yoluna paralel gitmekte 12. kilometresinden sonra yol tekrar kuzeye dönerek vadi içine girmektedir. Bu yol da aynı şekilde neredeyse tek şerit geçişliğinde ve topraktır.

Şekil 123. İspir-Sirakonaklar yol güzergahı.

Bölgenin turizme kazandırılması için önemli bir etken olan yolların iyileştirilmesi gerekmektedir. Kısa süreli yapılabilecek çözümlerden biri toprak yollara taşların düşmesini ve iklim kaynaklı yol kapanmalarını engellemektir. Yapılacak olan yol çalışmaları sırasında doğanın mümkün olduğunca az etkilenmesi için önlemler alınmalı ve yol genişliklerinin gereğinden fazla abartılmamasına dikkat edilmelidir. Maalesef turistik kırsal alanlarda yol genişliklerinin adeta bir şehir içi yol güzergahı gibi planlanarak estetik ve doğal çevre açısından son derece olumsuz uygulamalar ortaya çıktığı bilinmektedir.

Bir diğer yapılabilecek fakat maliyet gerektiren çözümlerden biri tünel inşa edilmesidir. Çamlıkaya ayrımından sonra doğuya ayrılan ve İspir-Yusufeli yoluna paralel giden virajlı yolun uygun alanlarında tüneller inşa edilerek yol hem güvenli hale gelecek hem de yolculuk süresi kısalmış olacaktır (Şekil 124). Bir diğer maliyet gerektirecek yöntem ise Sirakonaklar'ın kuzeyde başlayan vadi ayrımına yakın bir noktaya İspir-Yusufeli yolundan bir köprü inşa ederek köye kadar kalan yolların iyileştirilmesi sağlanmasıdır. Böylelikle virajlı ve toprak yollara ihtiyaç kalmayacaktır (Şekil 125). Yolların kırsalla uyumlu bir dokuya sahip olması olumlu bir durumdur. Bu nedenle müdahalede bulunurken yolların sadece tehlikeye neden olan etmenlerinin kaldırılarak güvenli hale getirilmesi önerilmektedir.

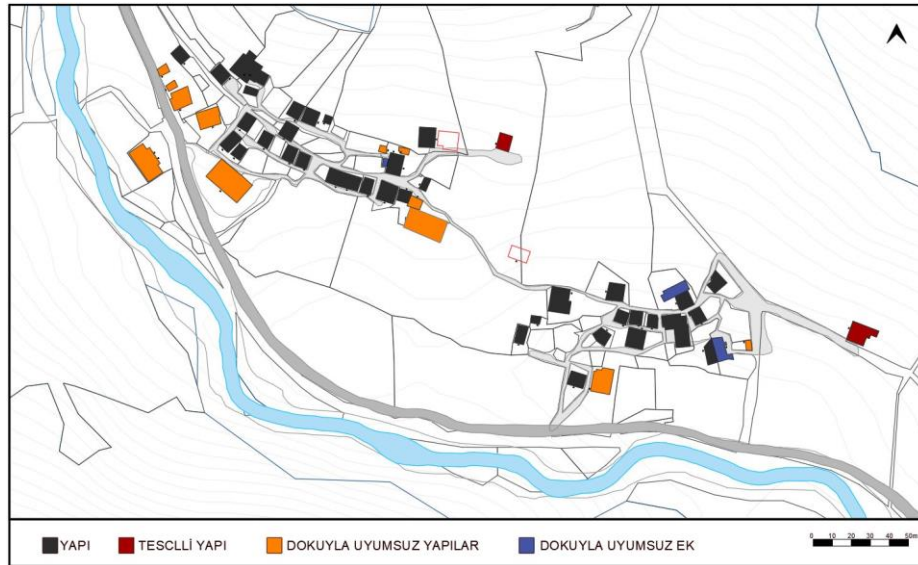
Şekil 124. Tünel inşa edilebilecek alanlar

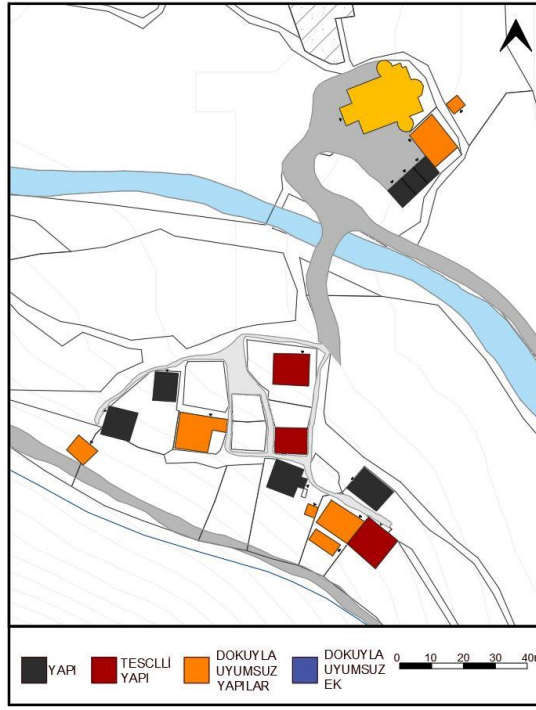
Şekil 125. Köprü yapılabilecek alan

Dokuyla uyumsuz yapıların temizlenmesi

Sırakonaklar Köyü büyük oranda özgün mimari dokusunu koruyor olsa da yeni yapılmış bazı yapılar ve tarihi konakların aldığı bazı ekler silüeti olumsuz yönde etkilemektedir. Dokuyla uyumsuz bu yapıların kaldırılması önerilmektedir. Yoncalık ve Cücebağ Mahallelerde uyumsuz yapılmış yeni yapılar ve uyumsuz ek almış yapılar tespit edilmiştir. Bölgede yeni yapı inşa edilme durumunda özgün yapıların kütsel özellikleri, çatı biçimleri cephe oranları, renk gibi dokuya karakter veren özgün özelliklerin farkında olarak çağdaş tasarım yapılması önerilmektedir. Yapıların bire bir aynısı olan taklitlerden kaçınılması önerilmektedir. Yeni yapı inşa edilirken kalıntılardan toplanarak bir alana yığılmış işlenmiş kullanılmayan taşlar kullanılabilir. Böylece geri dönüşüm sağlanarak çevreyle uyumlu yeni yapılar inşa edilir.

Şekil 126. Yoncalık Mahallesi uyumsuz yapılar.

Şekil 127. Cücebağ Mahallesi uyumsuz yapılar.

Hasarlı durumdaki yapıların onarılması

Sırakonaklar Köyü'nün incelenen Yoncalık ve Cücebağ Mahalleleri'nde hasarlı ve terk edilmiş taş konaklar bulunmaktadır. Bu yapıların daha büyük hasarlı duruma geçmemesi ya da yıkılmalarının önüne geçmek için restore edilmeleri gerekir. Bölgedeki konaklama eksikliği düşünüldüğünde turizm faaliyetleri kapsamında yapılacak restorasyonlar sırasında bu yapıların pansiyon ya da butik otele dönüştürülmeleri sağlanabilir (Şekil 128).

Şekil 128. 32 Nolu kullanılmayan yapı.

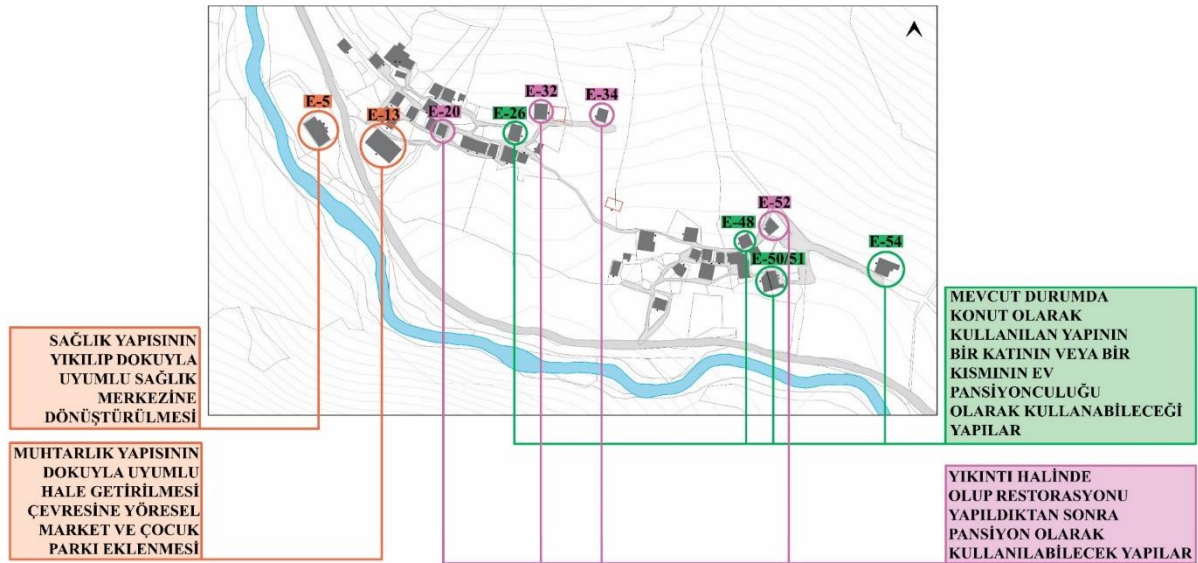
Köyde genellikle tek katı kullanılan ve diğer katların bakımsız ve işlevsiz kaldığı yapıların sayısı da fazladır (Şekil 129). Yöre halkının da katılımıyla bu tarz yapıların onarımı yapıldıktan sonra ev sahipleri tarafından turistlere oda kiralanarak ev pansiyonculuğu yapılabilir. Böylece hem yerel halka geçim kaynağı hem de turistlere hizmet sağlanmış olur.

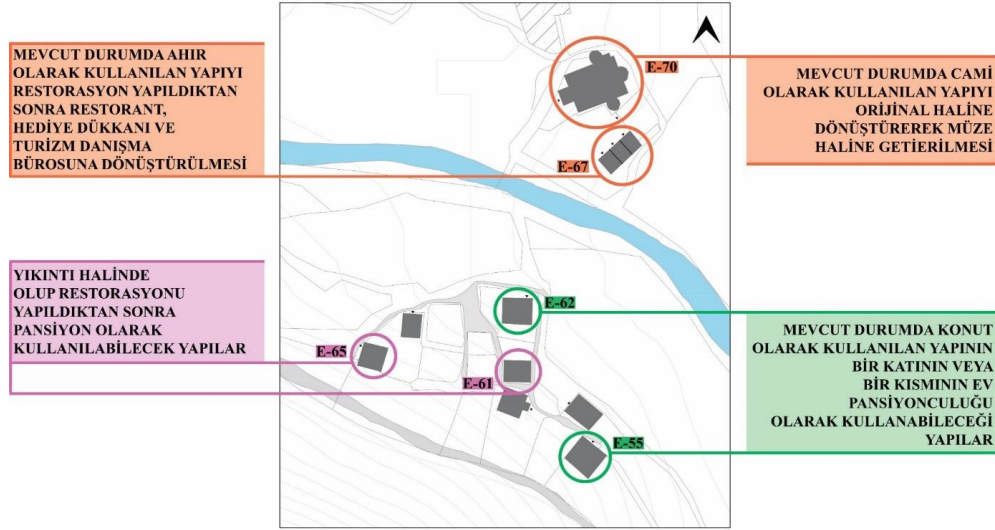
Şekil 129. 26 Nolu envanterin kullanılmayan zemin katı.

Hizmet yapıları önerilmesi

Sırakonaklar Köyündeki en önemli eksiklerden biri köyde sağlık, market, restoran, pansiyon gibi hizmetlerin olmamasıdır. Bölgedeki turizmin canlandırılması için bu hizmetlerin karşılanması zorunluluktur. Bu bağlamda Yoncalık ve Cücebağ mahallelerindeki yapılar değerlendirilmiş ve potansiyelleri belirlenmiştir (Şekil 130, Şekil 131).

Şekil 130. Yoncalık Mahallesi potansiyelleri.

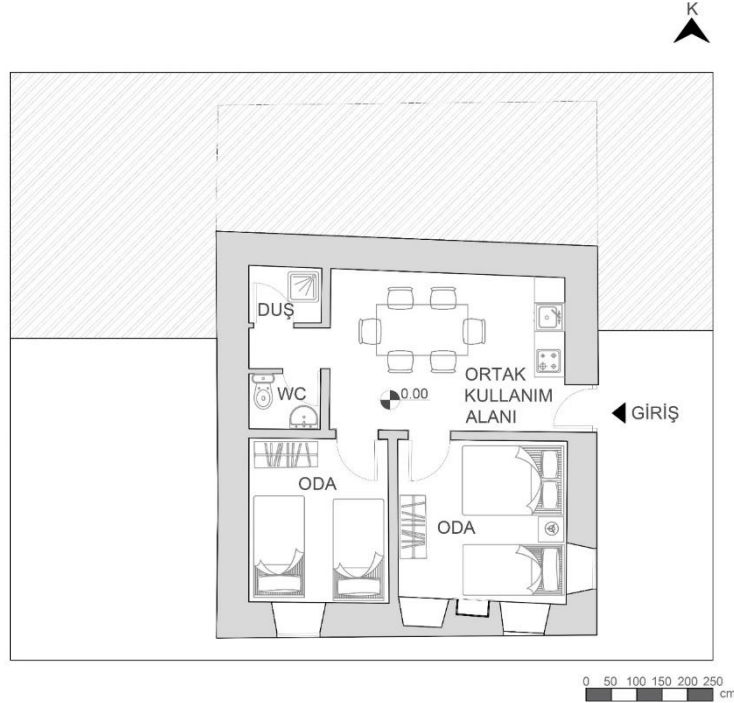
Şekil 131. Cücebağ Mahallesi potansiyelleri.

Yoncalık mahallesinde aktif olarak kullanılmayan sağlık ocağı alanın dokusuyla uymamaktadır. Bu yapı uygun olarak yeniden inşa edilerek aktif bir sağlık merkezi olarak kullanılmalıdır. Yine bu mahallede bulunan muhtarlık yığma taş yapı olmasına rağmen üzerine sıvayla kaplanmıştır. Sıvanın duvarın yüzeyinden arındırılmasıyla yapı dokusuyla uyumlu hale gelecektir. Yapının içi atıl haldedir. İç mekânlar onarılarak yapı aktif hale getirilmelidir. Muhtarlık ve çevresi mevcut durumda da köylülerin toplanma alanıdır. Bu alan ve çevresi köye gelen turistlerin ve tur arabalarının durak noktası ve park alanı olarak düşünülmüştür. Köyle gelen turistler bu noktadan dağılacaktır. Bu nedenle mini bir market muhtarlık yapısının uygun bir alanında tasarlanmalıdır. Yine bu alan ve devamında köyün de eksikliği olan ahşap bir çocuk oyun alanı düşünülmüştür.

Yoncalık mahallesinde bir diğer eksiklik ise tursitler için konaklama ihtiyacını karşılayamamasıdır. Alanla ilgili olarak yapılan çalışmalarda tamamen bakımsız ve atıl durumda kalan yapıların mevcut olduğu görülmüştür. Aynı zamanda yapı sahipleri tarafından bir katının kullanılıp diğer katların bakımsız bırakıldığı yapılara da rastanmıştır. Yapılar mekân organizasyonu incelendiğinde ev pansiyonculuğu, pansiyonculuk ve butik otele dönüştürülmeye uygun yapılar tespit edilmiştir. Yapılar tespit edilirken;

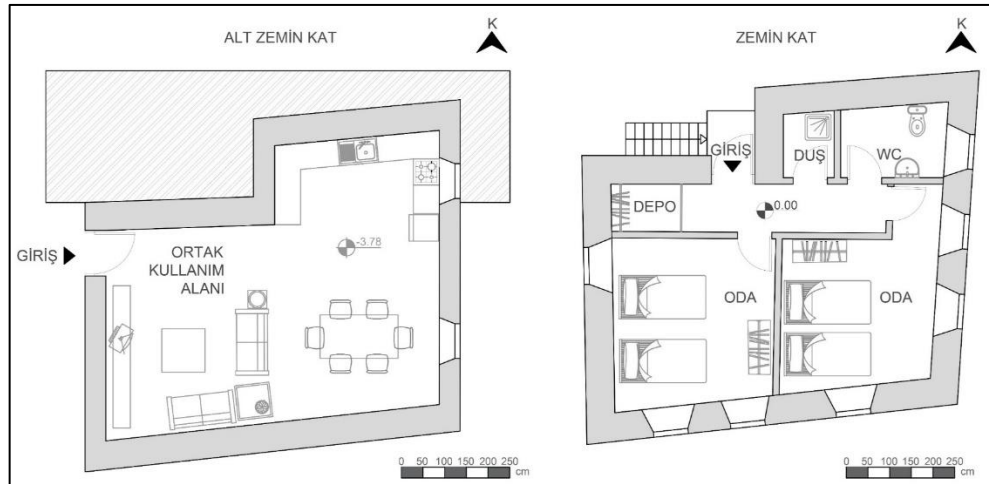
- Yapıların onarım ve restorasyona uygun olması,
- Büyük ölçüde özgünlüklerini koruması,
- Odaların konuk ağırlamaya elverişli olması,
- Ortak alanlara ve ıslak hacimlere elverişliliği,
- Konum olarak ulaşılabilir olması gibi özellikler göz önüne alınarak yapı seçimleri yapılmıştır.

İlk olarak yapı sahipleri tarafından yalnızca bir katı kullanılan ve diğer katları atıl yapılarda ev pansiyonculuğu yapılabilir. Atıl kalmış katlar pansiyonculuğa elverişli hale getirilerek yapı sahibi için de gelir kaynağı sağlanmış olur (Şekil 132). Yoncalık mahallesinde bu duruma uygun yapılar 26, 48, 50, 51 ve 54 envanter nolu yapılardır.

Şekil 132. 26 envanter nolu yapının kullanılmayan zemin katının pansiyona dönüştürülmesi.

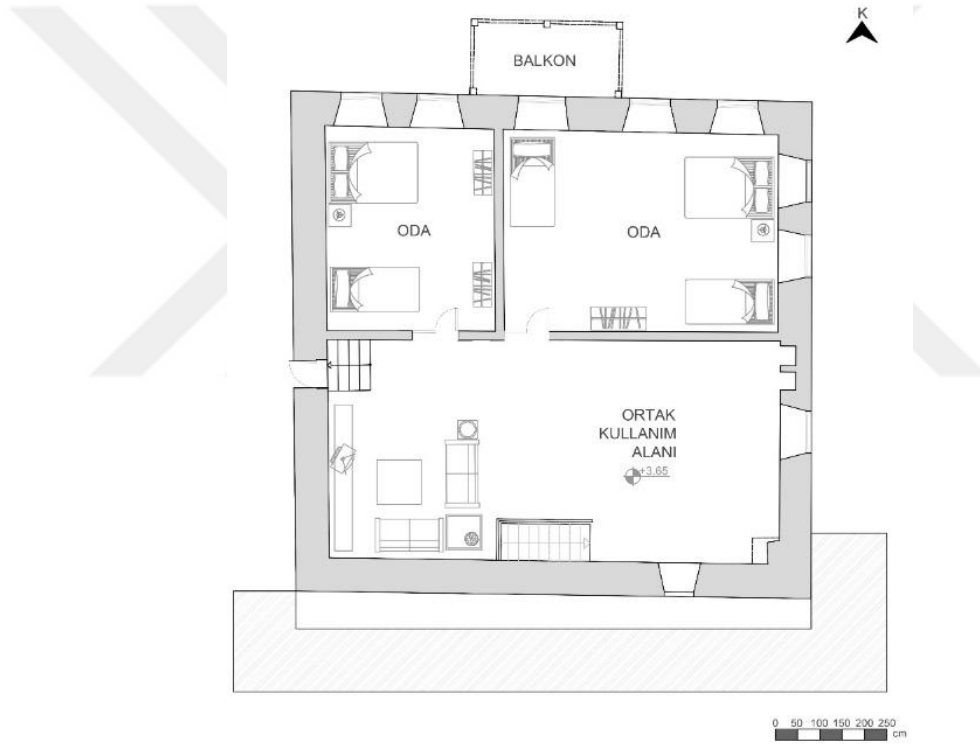
İkinci olarak kullanılmayan ve bakımsız kalmış yapılar restorasyonla pansiyonlara veya butik otellere dönüştürülebilir (Şekil 133). Böylece kültür mirası onarılarak korunacak ve yerli halka geçim kaynağı sağlayacaktır. Yoncalık mahallesinde bu duruma uygun yapılar 20, 32, 34 ve 52 envanter nolu yapılardır.

Şekil 133. 52 envanter nolu kullanılmayan yapının pansiyona dönüştürülmesi.

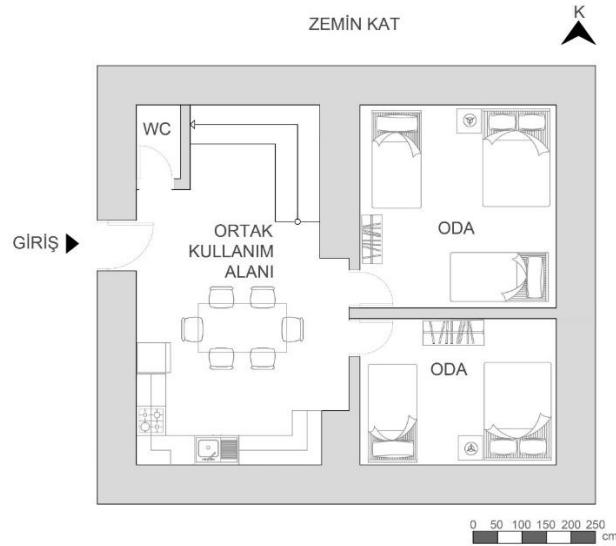
Cücebağ Mahallesi içinde tarihi kilise bulundurması nedeniyle ilgi gören bir mahalledir. Bu mahallede de Yoncalık Mahallesinde olduğu gibi turist ağırlama noktasında eksiklikleri mevcuttur. Öncelikle camiye dönüştürülmüş ve iç mekânda tamamen değişikliğe uğramış kilisenin özgün haline çevirilerek müzeleştirilmelidir. Daha sonra kilisenin yanında bulunan ve dokuyla tamamen uyumsuz depo yapısı tamamen kaldırılmalıdır. Kiliseye çok yakın bitişik üç adet ahır bulunmaktadır (Envanter no 67). Konumu ve fiziksel yapısı itibariyle bu yapılar onarımdan geçirilerek turizm danışma bürosu, hediyelik eşya dükkanı, yöresel ürünler marketi ve restoran gibi işlevler kazandırılabilir.

Cücebağ Mahallesinde de Yoncalık mahallesindeki gibi iki çeşit pansiyon işlevlendirmesi yapılabilir. İlk olarak kullanılan 55 ve 62 numaralı envanterlerin kullanılmayan katları turistlerin konaklaması için onarılıp düzenlenebilir (Şekil 134).

Şekil 134. 55 envanter nolu yapının kullanılmayan birinci katının pansiyona dönüştürülmesi.

İkinci olarak ise kullanılmayan ve bakımsız kalmış yapıların onarılarak tamamen turistlerin konaklaması amacıyla işlevlendirilmesidir. Cücebağ Mahallesinde 61 ve 65 numaralı envanterler pansiyon kullanımına uygundur (Şekil 135).

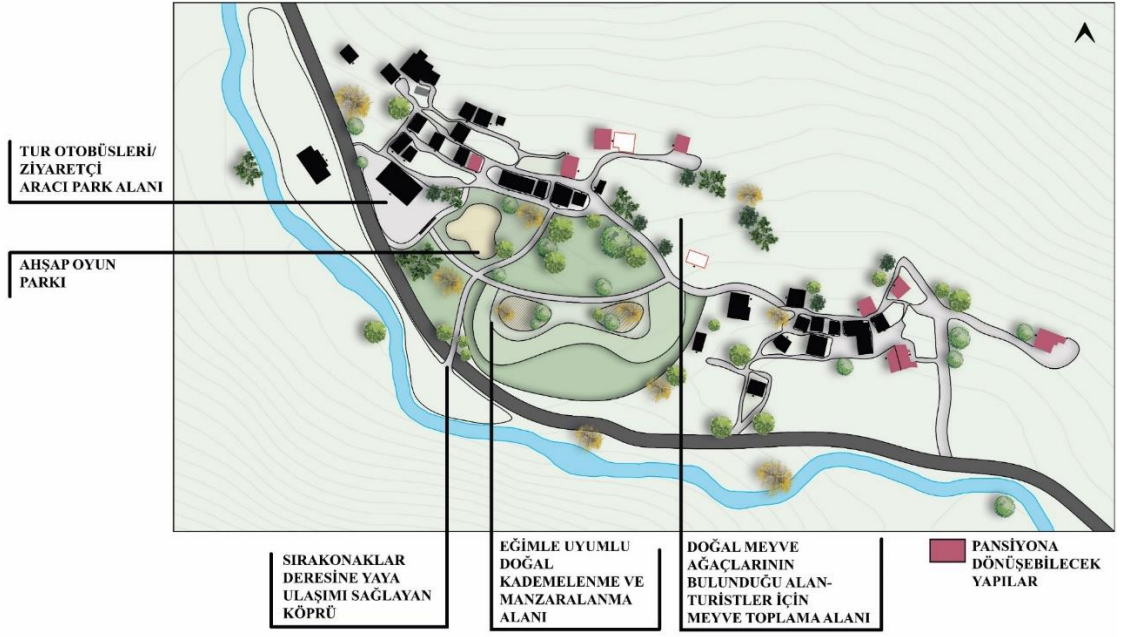
Şekil 135. 65 envanter nolu kullanılmayan yapının pansiyona dönüştürülmesi.

Yoncalık ve Cücebağ mahallelerine bakıldığında turizme kazandırılma noktasında hizmet sektöründe büyük eksiklikler bulunmaktadır. Bu eksiklikler buradaki mimari doku göz ardı edilmeden giderilmelidir. Mevcut ve kullanılmayan veya onarıma ihtiyaç duyulan yapılar bu süreçte dahil edilerek mimari mirasın sürdürülmesine katkı sağlanmış olunur.

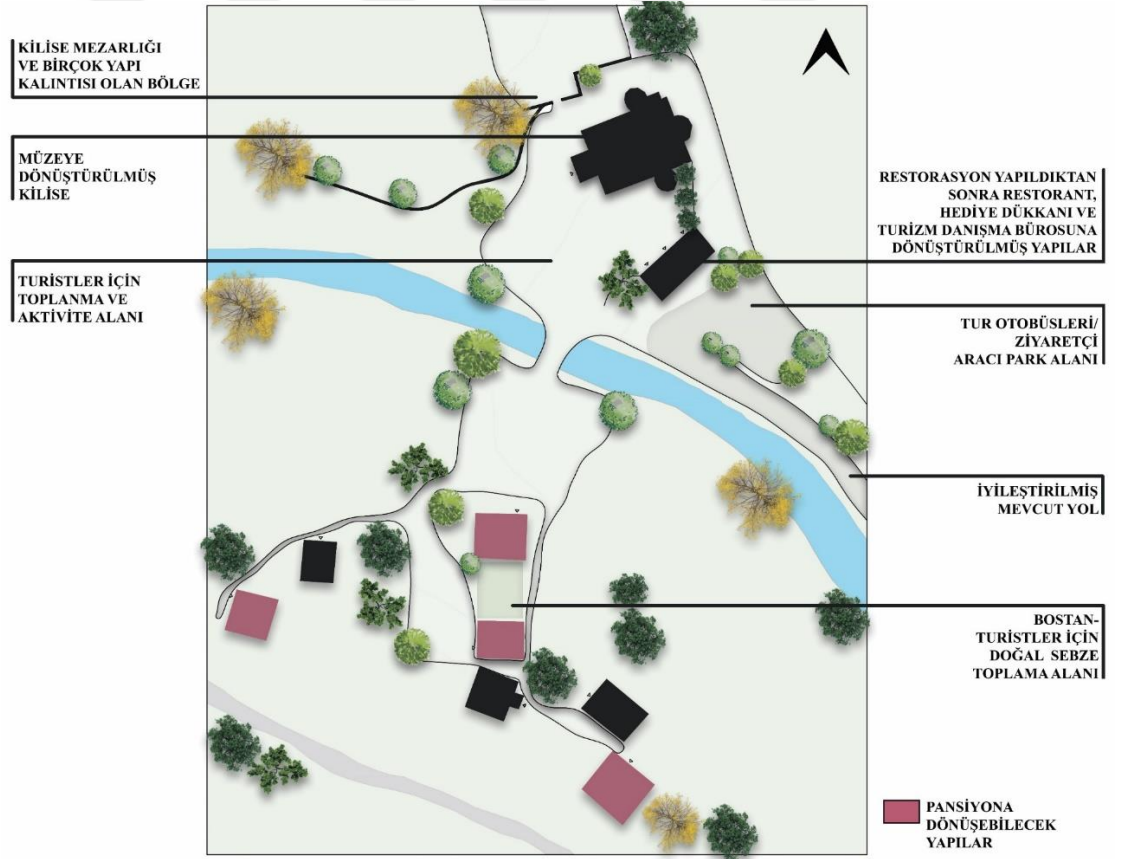
Yapılar işlevlendirilirken ortaya çıkabilecek problemlerden bir tanesi ıslak mekân eksiklikleridir. Yapılar konaklama işleviyle yeniden işlevlendirilirken bu mekânların özgün mimari karakterini bozmadan yapılması önemlidir.

Doğal alanların kullanılması

Bölgede turizmin gelişmesi için turistler doğal yaşama dahil edilmelidir. Bu nedenle Yoncalık ve Cücebağ Mahallelerinde doğaya en az müdahale ile bazı düzenlemeler yapılması mümkündür. Öncelikle manzaranın en iyi seyradilebileceği çeşitli bakı belirlenip bu alanlar, toplanma ve doğal oturma alanları yapılarak tursitlerin faydalanması sağlanabilir. Daha sonra bölgenin ceviz, elma, dut gibi meyve ağaçlarının çoğaltılmasıyla oluşan bölgelerde turistlerin buradan kendi deneyimleyerek meyve toplamaları sağlanabilir. Aynı şekilde çeşitli bostan alanları da bu amaçla kullanılabilir. Böylece hem yerel halka gelir kapısı sağlanmış olurken hem de turistlere doğal hayatı yerinde deneyimleme fırsatı sunulmuş olur. Ayrıca bölgede yetişen ürünlerin hasat zamanları özel festivallere dönüştürülerek hem ziyaretçi sayısı artırılmış hem de köyün tanınırlık ve bilinirlik düzeyi arttırılmış olur. Bu tür özel festivallerde yerleşimler içindeki nispeten geniş toplanma alanları kullanılabilir.

Şekil 136. Yoncalık Mahallesi çevresel öneriler.

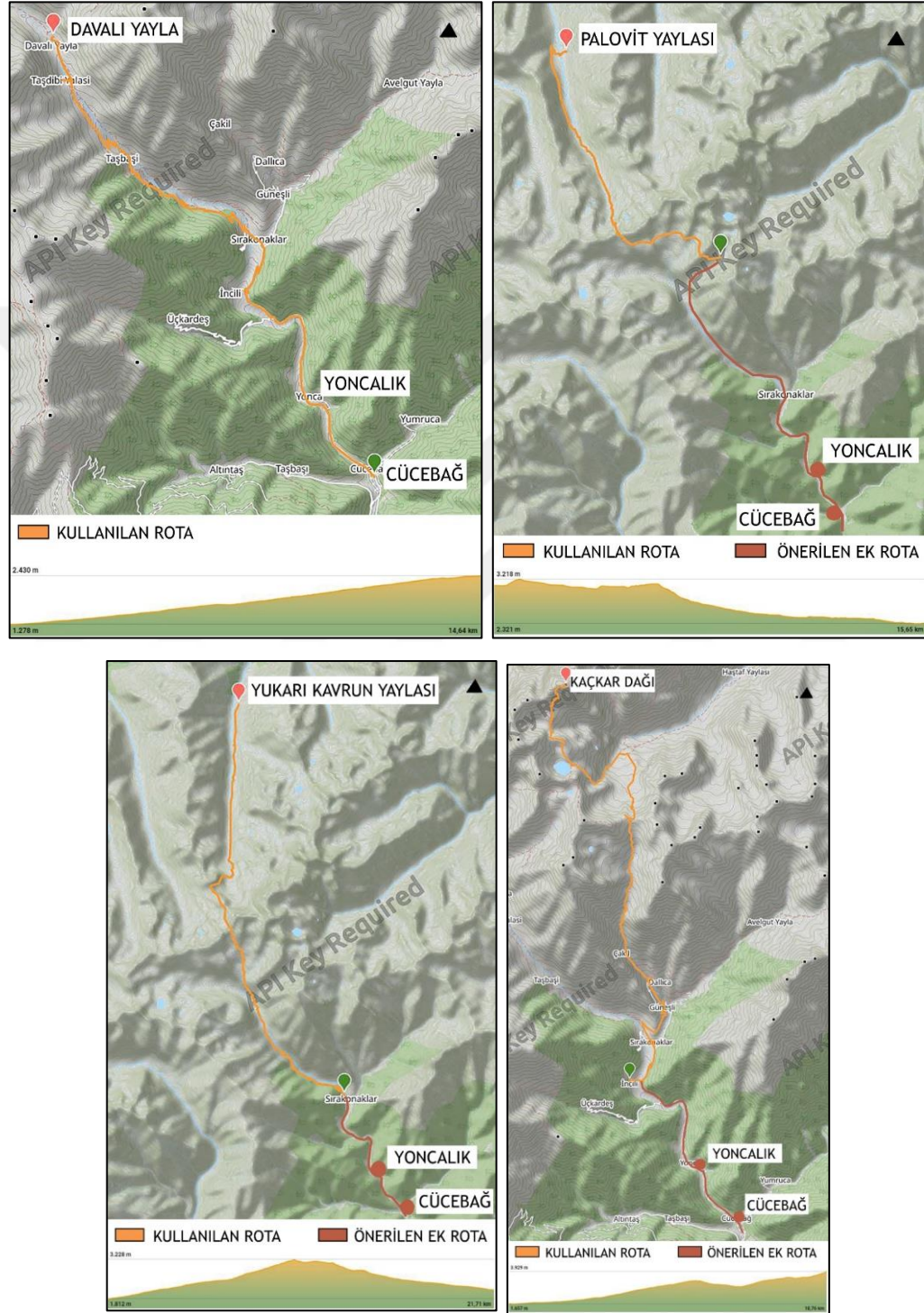

Şekil 137. Cücebağ Mahallesi çevresel öneriler.

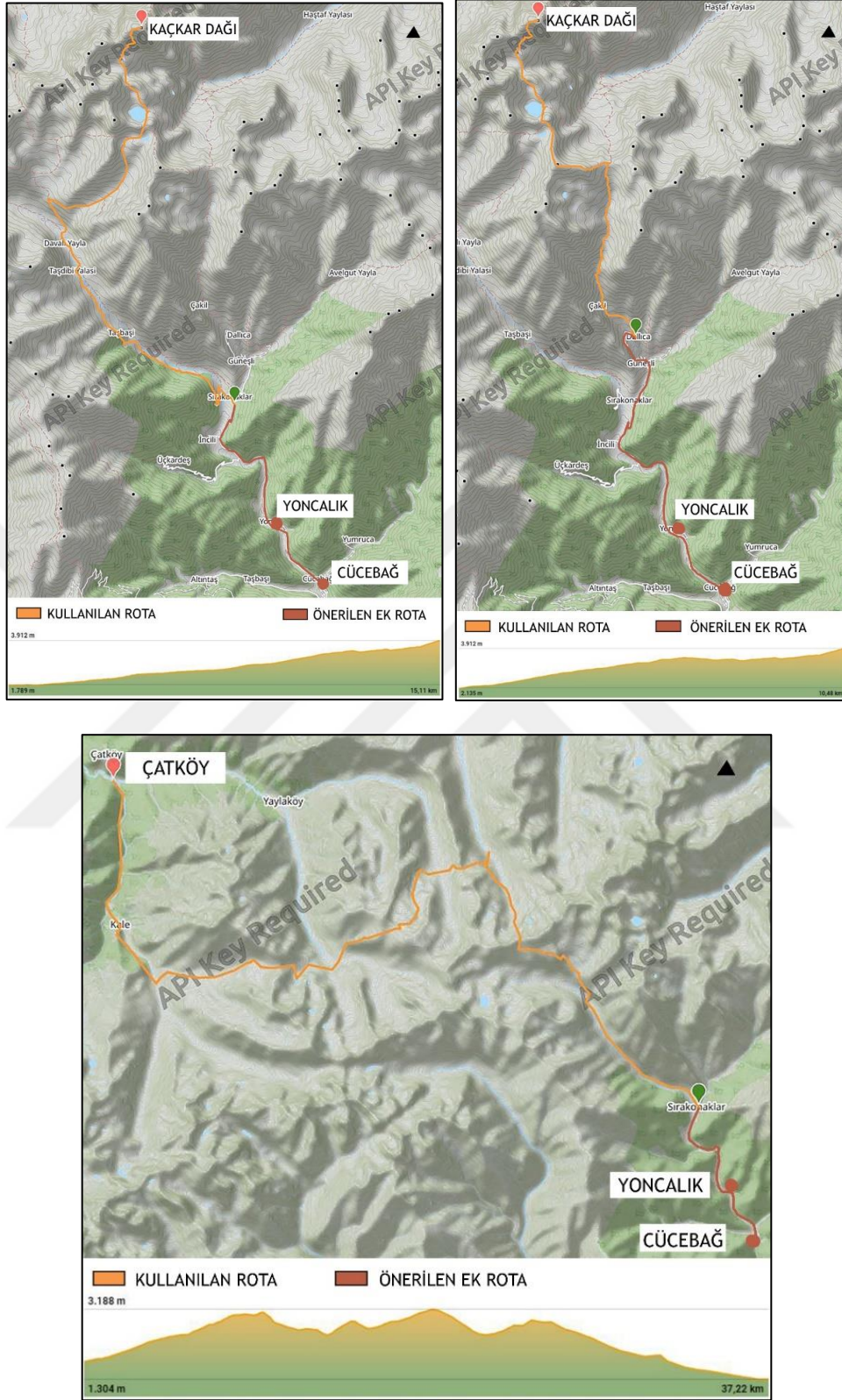
Alan turizme kazandırılken doğal çevreye mümkün olduğunca az müdahale edilmeli ve alanın dokusu bozulmamalıdır.

Turizm rotaları oluşturulması

Sırakonaklar köyünün turistler açısından cazip önemli özelliklerinden biri doğa sporlarına elverişliliğidir. Bölgede doğa fotoğrafçılığı, rafting, doğa yürüşleri gibi birçok doğa sporu yapılabilmektedir. Bunlardan en çok tercih edilen doğa yürüşüdür. Kaçkar Dağları-Sırakonaklar arasında çok kullanılan yürüyüş rotaları mevcuttur (Şekil 138).

Şekil 138. Sırakonaklar köyü farklı yürüyüş rotaları (Anonim, 2018' den faydalanılarak hazırlanmıştır).

Şekil 138. Sırakonaklar köyü farklı yürüyüş rotaları (Anonim, 2018’ den faydalanılarak hazırlanmıştır). (Devamı)

Şekil 139. Sırasıyla; Sırakonaklar Köyü’nün Karadeniz ile bağlantısı.

Yukarıda kullanılan rotalardan turuncu işaretli rotalar, yürüşçülerin aktif olarak kullandığı rotalardır. Genellikle rotalar köyün kuzey kesimlerindeki mahallelerinden başlamaktadır. Yeni rota önerindeyse sürece köyün en güneyindeki Cücebağ Mahallesi ve kuzeye giden yolun üzerinde kalan Yoncalık Mahallesi dahil edilmiştir. Sırakanoaklar Köyü mahalleleri arasında da yürüyüş rotaları oluşturulması, hem turistler hem de profesyonel sporcular için mahalleleri gezerek görme ve kırsal yaşamı deneyimleme fırsatı sunarlar. Ayrıca kuzey rotasında bulunan Kaçkar Dağı üzerinden Çamlıhemşin güzergahıyla Karadeniz sahillerine ulaşılabilir.

Bölgede uygun alanlarda bisiklet rotaları da oluşturulabilir. Kamp alanları, Sırakonaklar deresi mevsimlik debisine bağlı rafting veya gezintiler, doğa fotoğrafçılığı gibi faaliyetler alanda yapılabilir. Ayrıca yerel ürünlerin dönemsel toplanma zamanlarında her yıl düzenli gerçekleştirilecek festivaller yapılabilir.

Yöresel ürünler

Sırakonaklar Köyünün iklimi tarımın çeşitliliğine olanak sağlamaktadır. Bölgede elma, üzüm, dut, erik, kiraz, ceviz gibi meyve ağaçları yetişmektedir. Ayrıca mısır, fasulye, kabak, soğan, domates, biber, salatalık, yeşil soğan, marul, patates ve ceviz gibi pek çok çeşit ürün bu topraklarda yetişebilmektedir. Aynı zamanda bölgede hayvancılığın olması süt, tereyağı, peynir gibi birçok hayvansal ürüne yerinde ulaşımı sağlamaktadır. Ürünlerin doğallığı turistler için ilgi çekici bir özelliktir. Üretim ve toplama sürecine dahil olmak, yerel halkla ve kırsal yaşamla iletişim halinde olmak ve ürünlerden doğal ortamında faydalanabilmek turistlerin kırsal yaşama ortak olması açısından önemlidir. Aynı zamanda bölgede alabalık bulunması ve yüksek bölgelerde arıcılık yapıyor olması köyün potansiyelleri arasında sayılabilir. Birçok farklı ürüne sahip bölgede yerel halkın doğal ürünleri satacağı mekânlar oluşturulması yerel ekonomiyi canlandıracak ve istihdam sağlayacaktır.

Yöre halkı istihdamı

Köyde, aktif bir okul olmadığından en büyük eksiklerden birinin eğitim olduğu söylenebilir. Öncelikle köyün nüfusuna göre ihtiyaç düzeyinde bir veya daha fazla mahallede okullar kurulmalıdır. Yerel halkın çeşitli eğitim programlarıyla bilinçlendirilmesi kırsal yaşamın gelişmesi ve sürdürülebilirliği için önemlidir. KUDEB (Koruma Uygulama ve Denetim Bürolar) ve MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) gibi çeşitli kuruluşların aracılığıyla geleneksel yapı ustalığı, turizm rehberliği, müzecilik, tarım ve çeşitli spor dalları gibi konularda düzenlenecek eğitim programları yerinde ve uygulamalı olarak verilmelidir. Böylece gerekli eğitimleri alarak hizmet veren yerel halk, ekonomik olarak bir gelir kaynağına sahip olur. Böylece turizm sürecine halkın aktif olarak katılması sağlarken kırsal mimarinin ve turizmin sürdürülebilirliği de sağlanmış olur.

Altyapının güçlendirilmesi

Köyde, elektrik, içme suyu ve sulama suyu, doğalgaz, internet, kanalizasyon gibi altyapı sistemleri yetersizdir. Özellikle internet ve telefon şebekelerinin güçlendirilmesi hem yerel halkın gelişmesi adına hem de gelecek turistlerin kullanması adına önemlidir. Ayrıca köyde bulunan elektrik hatlarının yer altına alınması da görsel çevre kirliliğinin önlenmesi adına önemlidir.

Bölge tanıtımının yapılması

Sırakonaklar Köyü ülke genelinde tanınan bir köy değildir. Bağlı bulunduğu Erzurum ilinde dahi köyü bilen kişi sayısı yok denebilecek kadar azdır. Sahip olduğu kırsal mimari mirası ve doğal güzellikleriyle Sırakonaklar Köyü, ülke ve dünya genelinde tanınması gereken bir yerleşimdir. Bölgeye turistlerin gelmesi için öncelikle bölgenin tanıtımının yapılması gerekmektedir. Günümüzde en etkili tanıtım yöntemi en yaygın iletişim araçları olan televizyon ve internettir. Televizyon daha geniş kitlelere hitap etmekle birlikte internet daha etkili bir araç haline gelmiştir. Özellikle sosyal medyanın gücü azımsanmayacak kadar fazladır. Kapsamlı bir tanıtım filmi çekilerek televizyon ve sosyal medya aracılığıyla bu filmler yayınlanabilir. Ayrıca sosyal medyada etkili kişiler aracılığıyla yapılan tanıtımlar bölgenin duyulması adına etkili olacaktır. Sırakonaklar Köyünün her mevsim sunduğu çeşitli faaliyetler, yerel mimari mirası, yerel ürünleri ve yapılabilecek spor etkinliklerinin çeşitliliği ayrıntılı olarak tanıtılmalıdır. Medyada köyün ısrarlı bir tanıtımının yapılması bölgeye gelecek yerli ve yabancı turist sayısını artıracaktır. Ayrıca cep telefonuna indirilecek bir uygulama ile alanda dolaşırken bölgenin kırsal mimarlık ürünlerinden tarihi güzergahları ve doğal güzellikleri gibi potansiyel ve değerlerine ilişkin bilgi alınabilmesi ve ziyaretçilerin bu deneyimlerini sosyal medyada paylaşmaları bölgenin tanıtımı ve merak uyandırması için en etkili yöntemlerden biri olacaktır.

Kırsal turizm komisyonu kurulması

Bölgedeki turizmin artması ve sürdürülebilmesi adına İspir belediyesi bünyesinde Sırakonaklar Köyü komisyonu kurulmalıdır. Bu komisyonda Kırsal Mimari Komisyon, Kırsal Turizm Komisyonu, Tarım Komisyonu, Tanıtım Komisyonu, Eğitim Komisyonu gibi komisyonlar bulunmalı ve ihtiyaç oldukça yeni komisyonlar oluşturulmalıdır. Komisyonlarda mutlaka yerel halk, alanında uzman bir ekip, meslek odaları ve yerel yönetim bulunmalıdır.

Tablo 11. Komisyonlar ve Görevleri

Turizm Komisyonu (Turizm mezunları, Mimarlar, İşletme mezunları)	Kırsal Mimari Komisyonu (Mimar, Restorasyon Uzmanı Mimar, Şehir plancı)	Tanıtım Komisyonu (Yerel yönetim, yerel halk, uzman ekip)
-Turizm etkinliklerinin düzenlenmesi -Köye gelen turistler için yeni projeler üretilmesi -Turist memnuniyetinin denetlenmesi -Turizm eksikliklerinin tespiti ve çözülmesi	-Yerel kırsal mimariyle ilişkili mevcut tüm verilerin toplanarak arşivlenmesi -Kırsal mimarinin fotoğraflarla arşivlenmesi -Kırsal mimari yapılarının belgelenmesi -Yapılarıdaki hasar ve bozulmaları yapıların özgün karakterlerini dikkate alarak yapı sahiplerine için rehberlik edilmesi -Yıkılmak üzere ve bakımsız kalmış yapıların onarımı -Yeni yapılacak yapılar için kuralların belirlenmesi -Belirli aralıklarla denetleme yapılması	- Bölgenin fotoğraf ve videolar ile görsel sunu hazırlanması -Tanıtım afişleri hazırlanması -Köyün turizm açısından çekiciliklerinin sergilenmesi -Sosyal medya üzerinden köyle ilgili her türlü paylaşımların yapılması -Köye özgü yetiştirilen ürünlerin hasat zamanlarının festivale dönüştürülmesi

Kırsal turizme hizmet götüren kamu kurum ve kuruluşları ve projeler

- Kültür ve Turizm Bakanlığı;
- Tarım ve Köyişleri Bakanlığı;
- Çevre ve Orman Bakanlığı;
- Güney Doğu Anadolu Projesi;
- Devlet Planlama Teşkilatı- Bölgesel Kalkınma Ajansları;
- TÜBİTAK
- Belediyeler
- İl Özel İdareleri

Kırsal turizme hizmet götüren uluslararası kuruluşlar ve projeler

- Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (BMKP)
- Dünya Bankası (DB) (Şerefoğlu, 2009).

Kırsal turizmin Sırakonaklar Köyü'ne etkileri

Kırsal turizm yapıldığı bölgede olumlu ve olumsuz bir takım etkilerde bulunmaktadır. Bölgenin kalkınması açısından kırsal turizmin etkisi tamamen olumlu gibi görünse de doğru planlanmayan turizmin bölgeye faydadan çok zarar sağladığı görülmektedir.

Sırakonaklar Köyü, yalnızca yerel halkın bulunduğu, hemen hemen bütün temel ihtiyaçların ilçe ve çevre köylerden karşılandığı bir yerleşimdir. Köyde bakkal, lokanta, eczane, sağlık ve eğitim hizmetlerinden hiçbirisi bulunmamaktadır. Ayrıca köyün yol, elektrik internet gibi altyapı sorunları da bulunmaktadır.

Köyün mimari mirası çoğunlukla korunmuş olsa da bakımsız kalmış birçok konak bulunmaktadır. Bazı konaklarda ev sahiplerinin ihtiyaçları doğrultusunda yapılara bazı uyumsuz ekler ilave edildiği görülmüştür. Yerel halk tarafından inşa edilen dokuyla uyumsuz birçok yapı da mevcuttur. Bölgenin kırsal turizme kazandırılmasıyla bu sorunlar çözüme kavuşacaktır. Turizmin canlandırılmasıyla hizmet sektörü her anlamda gelişerek yerel halkın ihtiyaçları karşılanacak hem de ekonomik olarak topluma kazanç sağlayacaktır. Bakımsız kalmış yapılar onarılabilecek ve uygunsuz ekler kaldırılarak kırsal mimari miras doğru bir şekilde korunup sürdürülebilecektir. Ayrıca yapıların envanterleri tutularak arşivlenecek ve tescil işlemleri yapılacaktır.

Tüm olumlu yönlerin yanında bölgeye turizmin gelmesiyle birlikte bölge fiziksel ve kültürel olumsuzluklarla karşı karşıya kalabilir. Bölgeye turistlerin gelmesiyle yerel halkın ilgisinin tamamen turizme kayması tarımsal faaliyetlerin sektöre uğramasına neden olabilir. Doğacak fiziksel ihtiyaçları karşılamak için kontrolsüz bir yapılaşma bölgenin özgün dokusunu bozabilir. İnsan yoğunluğu nedeniyle turistlerin asıl tercih etme sebeplerinden biri olan doğal alanlar tahrip edilebilir. Ayrıca yerel halkın turistlerle yoğun etkileşime geçmesi, geleneksellikten sıyrılıp onlara benzemeleri ve sonuç olarak özgün karakterin zarar görmesine sebep olabilir. Bu durum bölgede kültürel bir kirlenme sorununa neden olur.

Tablo 12. Kırsal Turizmin Sırakonaklar Köyü’nde Oluşturabileceği Olumlu-Olumsuz Etkiler.

Kırsal Turizmin Sırakonaklar Köyü’ne Olumlu Etkileri	
<u>Bina Ölçeğinde Etkileri</u>	-Kullanılmayan yapıların sağlamlaştırılması -Dokuyla uyumsuz yapıların ve eklerin temizlenmesi -Tescile değer yapıların belirlenmesi ve tescillenmesi -Mimari mirasın arşivlenmesi
<u>Çevre Ölçeğinde Etkileri</u>	-Ulaşım imkânlarının iyileştirilmesi -Altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi -Kırsal koruma bilincinin artması -Doğal değerlerin ortaya çıkarılması
<u>Sosyo-Kültürel Etkileri</u>	-Yerel halk ve turist etkileşimleri -Yerel halkın bilinçlenmesi -Yerel halkın istihdamı -Dışa göçün azalması -Tursitlerin kırsal yaşamı deneyimlemesi -İşsizlik oranının azalması
<u>Ekonomik Etkileri</u>	-Hizmet sektörünün gelişmesiyle yerel ekonominin canlanması (yeme-içme, konaklama, ulaşım, alış-veriş) -Yöresel ürünlerin pazarlanması -Yeni yapılaşmanın getireceği ek sektörler

Tablo 13. Kırsal Turizmin Sırakonaklar Köyü’ne Olumsuz Etkileri

Kırsal Turizmin Sırakonaklar Köyü’ne Olumsuz Etkileri
-Yerel halkın tarımsal faaliyetleri bırakıp turizm sektörüne kayması -Turizm gelirinin kırsal alan ve kırsal alanın gelişimi dışında kullanılması -Turizm sektörünün sezonluk olmasıyla yerel halk için doğabilecek maddi sıkıntılar -Yapılaşmanın artması -Kırsal kırsal yapan özelliklerin kaybedilmesiyle oluşan kimlik kaybı -Turistlerin gelmesiyle oluşan kültürel kirlenme -Yoğun insan nüfusundan kaynaklanan doğa tahribatı -Doğal kaynakların aşırı kullanımı

Tüm bunlara bakıldığında doğru ve planlı yapılan turizm faaliyetleri bölgenin kalkınmasında itici bir güç oluşturacaktır. Fakat turizm faaliyetlerinin planlama ve uygulamasında yapılacak yanlışlar tam tersi bir sonuç vererek Sırakonaklar Köyü’ne geri dönüşü olmayan zararlar verebilir. Bu nedenle bölgede yapılacak olan tüm turizm faaliyetleri denetimden geçirilerek ve kontrol altında tutulmalıdır.

SONUÇLAR

Günümüzde değişen yaşam koşullarıyla birlikte şehirlerdeki yaşam refahı ve iş olanaklarının daha fazla olması, kırsal alanda yaşayan insanların kentlere göç etmesine sebep olmaktadır. Kırdan kente yapılan göçlerle birlikte kırsal yerleşimlerin nüfusu azalmakta ve kırsal alanlar giderek ıssızlaşmaya ve kırsal değerler kaybolma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır. Oysa ki, kırsal alanlar doğal çevre, kültürel ve mimari değerler barındıran kimlikli yerleşimlerdir. Bulunduğu bölgenin iklimi, coğrafyası, topografyası ve kültürel değerleriyle şekillenen kırsal mimari ise kırsal dokuyu oluşturan önemli bir etkidir. . Kırsaldaki nüfusun göç etmesini engellemek ve kırsal kalkındırmayı sağlamak adına önemler alınması gerekmektedir. Diğer taraftan kent nüfusunun artması, kentli insan için yoğun ve stresli yaşamdan uzaklaşma ihtiyacı doğurmuş ve yeni arayışlar içerisine girmesine neden olmuştur. İnsanların sakin, doğayla iç içe ve farklı deneyimler yaşama isteği kırsal turizme olan ilgiyi arttırmıştır. Kırsal turizm kentli insanlara sağladığı bu özellikler sayesinde kırsal alanların kalkınmasında önemli bir araç haline gelmiştir.

Erzurum'un İspir ilçesine bağlı Sırakonaklar Köyü yerli nüfusun az olduğu, ilkbahar-yaz aylarında geçici nüfusu artan ve genç nüfusun çok az olduğu bir kırsal yerleşimdir. Köy idari olarak Erzurum iline bağlı olmasına rağmen coğrafi olarak Karadeniz bölgesindedir ve Karadeniz iklim özellikleri göstermektedir. Dağlık geniş bir alanda 13 mahalleye ayrılmış bu köyün en güneyinde Cücebağ en kuzeyinde Dallica mahallesi bulunmaktadır. Köyün dikkat çekici en önemli özelliklerinden biri kendine has bir mimari dokusunun bulunmasıdır. 100-150 yıllık dikdörtgen planlı ve 3-4 katlı yığma taş yapılar köyün mimari dokusunu oluşturmaktadır.

İstisnasız bir biçimde konakların tamamında, cephelerin dört köşesi özel taş işçiliğiyle oluşturulan kesme taş blokların şaşırtmalı olarak üst üste dizilmesiyle oluşmuştur. Bu durum cephelere özel bir karakter kazandırırken her yerde tekrar etmesi bölgenin kırsal mimarisine güçlü bir bütüncül doku kazandırmıştır. Taş konakların kapı, pencere ve çatı sistemleri ahşaptır ve çatıların tamamı beşik çatıdır. Cephelerde çoğunlukla pencere boşluklarının alt ve üst kısımlarından geçen ahşap hatıllar bulunmaktadır.

Alan çalışmasında incelenen yapılara bakıldığında plan organizasyonunun benzer özellikler gösterdiği tespit edilmiştir. Konaklardaki malzemeler çevreden temin edilebilir ve dönüştürülebilir malzemelerdir. Topografyanın eğimli olduğu alanlardaki konaklar ise topografyaya en az müdahaleyle ve onunla uyumlu bir şekilde inşa edilmiştir. Köydeki yapıların hepsinin bu özelliklere sahip olması köyün kimlikli bir mimari dokuya sahip olmasının temel sebepleri olarak sayılabilir. Diğer taraftan köyde ihtiyaç dahilinde taş

konaklara uyumsuz ekler yapılmış ve dokuyla uyumsuz yeni yapılar inşa edilmiştir. Bu durum bölgenin kimliğini kaybetmesi adına tehlikeli ve önlem alınması gereken bir durumdur.

Bölgedeki nüfusun azalmasıyla birlikte okul, sağlık ocağı, eczane, market, lokanta gibi köydeki hizmet sektörü tamamen bitmiştir. Yerli halk ihtiyaçlarını çevre köy ve ilçelerden sağlamaktadır. Ayrıca toplu taşıma aracı dahi bulunmayan köyde, en büyük problemlerden biri ulaşımıdır. Köye giden tek bir yol bulunmaktadır. Yol virajlı, dar, toprak ve tehlikeli bir yoldur.

Yapılan tüm bu çalışmalar sonucunda, Sırakonaklar Köyü eşsiz bir kültürel ve doğal mirasa sahiptir ve korunması gereken bir bölgedir. Bölgenin potansiyelleri doğrultusunda kalkınmasını sağlayacak ve korunmasına aracı olacak en etkili yol bölgenin turizme kazandırılmasıdır. Köyün birtakım altyapı eksikliklerine karşın turizm açısından büyük potansiyellere de sahiptir. Sırakonaklar Köyü'nün turizm potansiyelleri şöyle sıralanabilir;

- Kırsal mimarisi ve tarihi kilise
- Kırsal yaşam olanakları,
- Tahrip edilmemiş doğal çevre ve doğal güzellikler,
- Doğa sporlarına elverişlilik,
- Yerel ve doğal ürünleri.

Sırakonaklar Köyü'nün turizm açısından gelişmesi için yapılabilecek düzenlemeler ise şu şekilde sıralanabilir;

- Dokuyla uyumsuz yapıların temizlenmesi,
- Yıkılmak üzere olan bakımsız yapıların yeniden işlevlendirilmesi,
- Uygun noktalarda toplanma ve seyir alanlarının oluşturulması,
- Yürüyüş rotaları oluşturulması
- Turistlerin yararlanabileceği meyve bahçeleri ve bostan alanları oluşturulması,
- Altyapı güçlendirilmesi
- Bölge tanıtımının yapılması.

Bölgenin sahip olduğu tüm bu potansiyeller geliştirilerek ve olumsuz yönler giderilerek planlı ve kontrollü yapılacak olan turizm, bölgenin kalkınması adına önemli bir basamak olacaktır. Sonuç olarak, bu tez çalışmasında, Sırakonaklar Köyü'nün sahip olduğu kültürel değerlerin ortaya çıkarılması, eskiden olduğu gibi sosyal, kültürel, ekonomik ve mimari açıdan ihtişamlı olduğu günlerin canlanma potansiyellerinin araştırılması, bölge halkının yaşadığı yeri sahiplenmesi ve kalkınması en büyük hedefler arasında olmuştur. Bu nedenle, Sırakonaklar ile ilgili yapılacak herhangi bir çalışmada tezden faydalanılması ya da başka araştırmalara ilham vermesi bu çalışmanın en önemli övünç kaynakları olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akca, H., Sayılı, M., ve Bal, T., 2012. Rurality, Sustainable Development and Rural Tourism. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3(2), 113-124.
- Anonim., 2015. <https://www.altinrota.org/yazilar/begis-susuzu-korkuteli-antalya/137> (24.04.2022).
- Anonim., 2016. <https://www.homify.com.tr/projeler/95631/pure-life-villa> (09.04.2022).
- Anonim., 2017. <http://whc.unesco.org/en/list/622/gallery/> (14.03.2022).
- Anonim., 2018. <https://tr.wikiloc.com/> (15.05.2022).
- Anonim., 2018. <https://www.rehbername.com/seyahat/matera-gezi-rehberi-italyanin-kapadokyasi-matera> (16.03.2022).
- Anonim., 2019. <https://kusadasilive.com/near-by-attractions/sirince-koyu>, <https://hotelbeyt.com/konum/sirince-koyu-1/> (15.05.2020).
- Anonim., 2019. <https://valizimdekiyollar.com/ankara-beypazari-gezi-rehberi/> (28.05.2021).
- Anonim., 2020. <https://web.archive.org/web/20120709194635/http://www.yerelnet.org.tr/koyler/koy.php?koyid=245517> (12.04.2022).
- Antonietta, I., and Donatella, P., 2019. Videomapping for the use of cultural heritage. An analysis of Alberobello's site. Bollettino dell'Associazione Italiana di Cartografia, 166,121-133.
- Arıbaş Ulukol, D., 2019. İznik Hisardere Köyü Geleneksel Mimarisinin İncelenmesi Ve Kırsal Bağlamda Sorunlarının Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Avcı, Ü., Atik, M., 2016. Doğal Peyzajın Kırsal Konut Mimarisi Üzerindeki Etkileri: Beğiş Susuzu Örneği. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 18(1), 153-171.
- Bahçe, A., 2009. Kırsal Gelişimde Kültür (Mirası) Turizmi Modeli. Sosyal Bilimler Dergisi, 25, .
- Bölük, E., 2016. Köppen İklim Sınıflandırılmasına Göre Türkiye İklimi. Ankara: Meteoroloji Genel Müdürlüğü,18.
- Clout, H., 1984. A Rural Policy for the EEC? Taylor & Francis, 208 p, London, England.
- Cömert, T., 2002. Türkiye'de Sürdürülebilir Turizm İçin Makro Plan Önerisi. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

- Çakan, M., 2019. İznik Hisardere Köyü'nde Kırsal Mimarinin Korunması ve Sürdürülebilirliği. Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çeken, H., Dalgın, T., ve Çakır, N., 2012. Bir Alternatif Turizm Türü Olarak Kırsal Turizmin Gelişimini Etkileyen Faktörler ve Kırsal Turizmin Etkileri. Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi, 2 (2), 11-16.
- Çetin, İ., Polat Üzümcü, T., ve İçöz, O., 2017. Kırsal Alanlarda Sürdürülebilir Kırsal Turizm ve Kocaeli-Kandıra Kırsal Turizm Gelişimi Modeli. Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, ÖS (IV), 137-156.
- Çetiner, A., 1980. Kırsal Yerleşmeler Ve Fiziki Düzenleme İlkeleri. İstanbul Teknik Üniversitesi Matbaası, 87: İstanbul .
- Çorapçıoğlu, K., Çakır, S., Aysel, N. R., Görgülü, H. C., Kolbay, D., Seçkin, N. P., ve Ünsal, E., 2008. Yöresel Kırsal Mimari Kimlik 1. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Döner Sermaye İşletmesi Müdürlüğü.
- Daniloska, N., and Hadzi Naumova-Mihajlovska, K., 2015. Rural Tourism And Sustainable Rural Development. Economic Development, 3(14), 305-318.
- De Giacomo, E., 2013. Tourism in the “Sassi” of Matera: Better to be renewed or preserved? . Plurimondi, IV(12),245-265.
- Eres, Z., 2013. Türkiye’de Geleneksel Kırsal Mimarinin Korunması: Tarihsel Süreç, Yasal Boyut. Prof. Dr. Nur Akın’a Armağan–Mimari ve Kentsel Koruma, 457, 469.
- Frankenberg, R., 1966. Communities in Britain: Social Life in Town and Country. Penguin, 313 p, England.
- Güler, K., 2016. Türkiye'de Nüfusunu Yitiren Kırsal Yerleşimlerin Korunması için Bir Yöntem Önerisi: Ödemiş-Lübbey Köyü Örneği. Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Halfacree, K., 1993. Locality and social representation: Space, discourse and alternative definitions of the rural. Journal Of Rural Studies, 9 (1), 23-37.
- Halfacree, K., 2006. Rural space: constructing a three-fold architecture. In P. ClokeT. Marsden, & P. Mooney The handbook of rural studies, 44-62.
- Harrington, V., and O'Donoghue, D., 2002. Rurality in England and Wales 1991: A Replication and Extension of the 1981 Rurality Index. Sociologia Ruralis, 38 (2), 178 - 203.
- Hasol, D., 1975. Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü. Yem, 519.

- Hulunian, F., and Hajian, F., 2012. Khodorchur: Lost Paradise, Memories of a Land and Its People. Mayreni Publishing, 652, Monterey CA, America.
- İspir Kaymakamlığı., 2010. URL-<http://www.ispir.gov.tr/ispir-ve-cevresindeki-kultur-varliklari> (05.05.2022).
- Kiper, T., 2006. Safranbolu Yörökköyü Peyzaj Potansiyelinin Kırsal Turizm Açısından Değerlendirilmesi. Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Koç, C., ve Koç, A., 2019. Kırsal Mirasın Korunması: Beypazarı (Ankara) Hırkatepe Örneği. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 50 (3), 263-273.
- Köse, A., 1991. İspir ve Çevresinin Bölgesel Coğrafya Etüdü. Doktora Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Lane, B., 1994. What is rural tourism. Journal of Sustainable Tourism, 2 (7), 63-72.
- Mercan Morgül, Ş., 2006. Trakya Bölgesinde Kırsal Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesine İlişkin Analiz: Kırklareli Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- OECD., 1994. Tourism Strategies and Rural Development. OECD, 94.
- Ongun, U., 2015. Kırsal Turizmin Kırsal Kalkınmaya Etkisi: Şirince Örneği. Doktora Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Ören, Ü., 1998. Turizm, Kültür, Arkeoloji İlişkileri. Doktora Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özen, H., Sümerkan, M., Engin, E., Sert, A., ve Tutkun, M., 2005. Sırakonaklar Vadisi'ndeki Geleneksel Evlerin Turizm Amaçlı Kullanım Önerileri. Doğu Anadolu Turizmini Geliştirme Programı, Trabzon.
- Petrovič, F., Boltžiar, M., Rakytová, I., Tomčíková, I., and Pauditšová, E., 2021. Long-Term Development Trend of the Historical Cultural Landscape of the UNESCO Monument: Vlkolínec (Slovakia). Sustainability, MDPI, 13(4),1-19.
- Rapoport, A., 1969. House Form and Culture. Pearson, 150 p, USA.
- Rudofsky, B., 1964. Architecture Without Architects. 157 p, New York, USA.
- Samalavičius, A., and Traškinaitė, D. 2021. Traditional Vernacular Buildings, Architectural Heritage and Sustainability. Journal of Architectural Design and Urbanism,, 3(2), 49-58.
- Soykan, F., 1999. Doğal Çevre ve Kırsal Kültürle Bütünleşen Bir Turizm Türü: Kırsal Turizm. Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 10 (1), 67-75.

- Soykan, F., 2003. Kırsal Turizm ve Türkiye Turizmi İçin Önemi. Ege Coğrafya Dergisi, 12, 1-11.
- Sümerkan, M., 1990. Biçimlendiren Etkenler Açısından Doğu Karadeniz Kırsal Kesiminde Geleneksel Evlerin Yapı Özellikleri. Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Sümerkan, M., 1991. Doğu Karadeniz’de Kırsal Kesim Geleneksel Ev Plan Tiplerinin Yöresel Dağılımı. Türk Halk Mimarisi Sempozyumu Bildirileri, Ankara.
- Şerefoğlu, C., 2009. Kalkınmada Kırsal Turizmin Rolü- 2007-2013 Yılları Arasında Ülkemizde Uygulanacak Olan İpard Kırsal Kalkınma Programındaki Yeri, Önemi Ve Beklenen Gelişmeler. Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Todisco, L., Sanitate, G., and Lacorte, G., 2017. Geometry and Proportions of the Traditional Trulli of Alberobello. Nexus Network Journal 19, 701–721.
- Türkay, O., ve Yalçın Kayıkçı, M., 2018. Tarhana Tezgahlarından Çin Malı Tüccarlığına: Şirince’de Turizmle İç içe Geçen Kültürleşme ve Sosyo-Kültürel Dönüşüme Bağlı Sorunların Analizi. Ege Akademik Bakış, 18(4), 645-660.
- Uslu, A., ve Kiper, T., 2006. Turizmin Kültürel Miras Üzerine Etkileri: Beypazarı/Ankara Örneğinde Yerel Halkın Farkındalığı. Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi, 3(3), 305-314.
- Woods, M., 2010. Rural. Routledge. 352 p, London, England.
- Yarwood, R., 2005. Beyond the Rural Idyll: Images, countryside change and geography. Geography, 90 (1), 19-31.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı:	Yelda Gamze Yalçiner
Doğum tarihi:	
Doğum Yeri:	
Uyruğu:	
Adres:	
E-mail:	
Eğitim	
Lise:	Trabzon Lisesi
Lisans:	Karadeniz Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi
Yabancı Dil Bilgisi	
İngilizce:	İyi
Üye Olunan Mesleki Kuruluşlar	
Tezden Üretilmiş Yayınlar	
1. Tam Metin Bildiri: Rural Architectural Heritage Compatible With Climate And Nature: Ispir-Sırakonaklar Village, (Bio)Climate Change Symposium, 2022.	